

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**İKTİSADİ BÜYÜME - GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

GÖRKEM BAHTIYAR

BURSA, 2010

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI**

**İKTİSADİ BÜYÜME - GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ:
TÜRKİYE ÖRNEĞİ**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Görkem BAHTİYAR

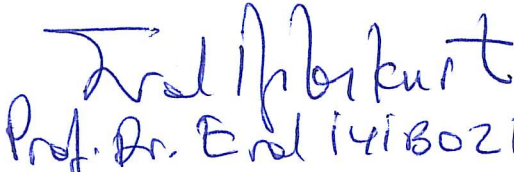
Danışman

Prof. Dr. Erol İYİBOZKURT

BURSA, 2010

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

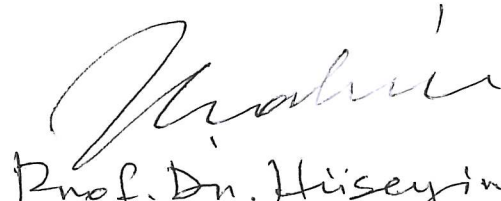
..... Anabilim/Anasanat Dalı,
..... Bilim Dalı'nda numaralı
.....'nın hazırladığı "....."
..... konulu
..... (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma
sınavı,/...../ 20.... günü -saatleri arasında yapılmış, sorulara alınan cevaplar sonunda
adayın tezinin/çalışmasının(başarılı/başarısız) olduğuna
.....(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Enal İYİBOZKURT

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Doç. Dr. Filiz GİRAY

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Hüseyin ŞAHİN

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hülya AKAY

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

...../...../ 20....

ÖZET

Yazar : Görkem BAHTİYAR
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : İktisat
Bilim Dalı : İktisat
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XI + 140
Mezuniyet Tarihi : /.... / 2010
Tez Danışman(lar)ı : Prof. Dr. Erol İYİBOZKURT

İKTİSADİ BÜYÜME - GELİR DAĞILIMI İLİŞKİSİ: TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Bu çalışmada iktisadi büyüme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkisi, öncelikli olarak teorik planda incelenerek daha sonra Türkiye ekonomisi için büyüme-gelir dağılımı ilişkisinin nasıl gerçekleştiğinin araştırılması amaçlanmıştır. Teorik olarak iktisadi büyümenin gelir dağılımını; gelir dağılımının durumundaki değişmelerin de iktisadi büyüme performansını etkileyebileceği çeşitli kanallardan söz etmek mümkündür. Politik ekonomi kanalı, kredi piyasaları kanalı, dış ticaret, kurumsal ve tarihi faktörler bunlar arasında sayılabilir. Ancak Türkiye ekonomisi için yapılan uygulama büyüme ve gelir dağılımı arasındaki nedenselliğin, gelir dağılımından büyümeye doğru değil de, büyümeden gelir dağılımına doğru olduğunu göstermektedir. Yine yapılan uygulama sonucunda büyüme-gelir dağılımı ilişkisiyle ilgili olarak Kuznets hipotezine uygun sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler

İktisadi Büyüme Gelir Dağılımı Kuznets Hipotezi Etkileşim Kanalları

ABSTRACT

Yazar :Görkem BAHTİYAR
Üniversite : Uludağ University
Anabilim Dalı : Economics
Bilim Dalı : Economics
Tezin Niteliği : Master's Thesis
Sayfa Sayısı : XI + 140
Mezuniyet Tarihi : /.... / 2010
Tez Danışman(lar)ı : Prof. Dr. Erol İYİBOZKURT

ECONOMIC GROWTH - INCOME DISTRIBUTION RELATIONSHIP:THE CASE OF TURKEY

In this study about the relationship between economic growth and income distribution, it is aimed to investigate the relationship firstly on a theoretical level and than reach some conclusions as to how the relationship manifests in the Turkish economy. Theoretically, it is possible to mention some channels by which changes in the situation of income distribution affects economic growth; and by which economic growth affects income distribution. Political economy channel, credit market channel, freign trade, institutional and historical factors are among these. However, the application done fort he Turkish economy, demonstrartes that the casuality between economic growth and income distribution is from economic growth toward income distribution; not the other direction. Also, results that are consistent with the Kuznets' hypothesis are reached concerning the growth-income distribution relationship.

Key Words

Economic Growth Income Distribution Kuznets' Hypothesis Interaction Channels

ÖNSÖZ

İktisadi büyümenin hem akademik yazında, hem gerçek ekonomik hayatta hem de insanların algılarında son derece önemli bir kavram olduğu açıkça bilinmektedir. Ancak iktisadi büyüme kavramının kendisi kadar, büyümenin nimetlerinin nasıl paylaşıldığı veya paylaşılacağı da önem taşıyan bir konudur.

Bu çalışma düşünsel hayatta önemli bir yere sahip olan büyüme ile elde edilen gelirin dağıtım boyutuna yansımalarıyla ve tabii ki gelir dağılımının iktisadi büyümeye olan yansımalarıyla da ilgilenmektedir. Bu amaçla, çalışmada çok önemli bu iki kavramın, iktisadi büyüme ve gelir dağılımının, etkileşim sağlayabilecekleri kanallar incelenmiş ve çalışma, Türkiye ekonomisi ile ilgili olarak yapılan bir uygulama ile sona ermiştir.

Bu çalışma sırasında, çalışma taslaklarını sabırla ve itina ile okuyan, çalışmanın yazarına orijinal düşünmeyi aşıl原因an tez danışmanım sayın Prof. Dr. Erol İYİBOZKURT'a, çalışmamda ilgi gösteren değerli hocam Prof. Dr. Emin ERTÜRK başta olmak üzere İktisat bölümü öğretim üyelerine ve çalışma arkadaşlarıma, ve Bilim İnsanı Destekleme Bursu kapsamında maddi destek sağladığım TÜBİTAK'a ve maddi manevi desteklerini esirgemeyen aileme teşekkürü bir borç bilirim

Bursa, 2010

Görkem BAHTİYAR

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI.....	II
ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
İÇİNDEKİLER.....	VI
KISALTMALAR.....	X
TABLolar.....	XI
ŞEKİLLER.....	XII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM BÜYÜME VE GELİR DAĞILIMINDA KAVRAMLAR VE KURAMLAR

1.Büyüme ve Gelir Dağılımı: Temel Kavramlar.....	3
1.1.Büyüme Kavramı.....	3
1.2. Gelir Dağılımı Kavramı ve Gelir Dağılımı Ölçütleri.....	4
2.Gelir Dağılımı Kuramları.....	7
2.1.Genel Bir Bakış.....	7
2.2.Ricardo'nun Gelir Dağılımıyla İlgili Görüşleri.....	8
2.2.1.Değer ve çeşitli çıkarımlar.....	8
2.2.2.Gelişme ve bölüşümün seyri.....	14
2.2.3.Modelin eleştirisi.....	17
2.3.Marx'ın Gelir Dağılımıyla İlgili Görüşleri.....	18
2.3.1.Marx ve Ricardo'nun analizleri arasındaki ilişki.....	21
2.3.2.Modelin eleştirisi.....	22
2.4.Gelir Dağılımı Konusunda Kaldor'un Analizi.....	23
2.4.1.Model.....	23
2.4.2.Modelin eleştirisi.....	26
2.5.Cartter Modeli.....	26

2.5.1.Modelin eleştirisi.....	30
2.6.Gelir Dağılımında Weintraub Teorisi.....	30
2.6.1.Toplam arz.....	31
2.6.2.Toplam talep ve denge.....	32
2.6.3.Modelin eleştirisi.....	34
2.7. Gelir Dağılımı Kuramlarından Çıkan Sonuç.....	34

İKİNCİ BÖLÜM

BÜYÜME VE GELİR DAĞILIMI ETKİLEŞİM KANALLARI

1.Büyüme – Gelir Dağılımı İlişkisi:Kuznets Eğrisi.....	36
1.1.Sistemin işleyişi.....	37
1.2.Kuznets yaklaşımının eleştirisi.....	40
2.Büyüme – Gelir Dağılımı İlişkisini Açıklamada Fiziki ve Beşeri Sermaye Ayrımı ve Etkileri.....	41
2.1.Sistemin ilk unsuru:Gelir dağılımından fiziki sermaye edinimine.....	42
2.2.Sistemin ikinci unsuru : Gelir dağılımından beşeri sermayeye.....	43
3.Kredi Piyasası Aksaklıkları ve Büyüme – Gelir Dağılımı İlişkisi.....	46
4.Ekonomik Büyüme-Gelir Dağılımı İlişkisine Politik Ekonomik ve Kurumsal Yaklaşım	54
4.1.Sosyal Huzursuzluk Yaklaşımı.....	54
4.2.Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme İlişkisini Açıklamada Kurumsal ve Tarihi Faktörler.....	61
4.3. Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme İlişkisini Açıklamada Politik Kanal	68
5.Büyüme-Gelir Dağılımı İlişkisinde Dış Ticaret, Nissim ve Büyük İtme Yaklaşımları.....	73
5.1.Dış Ticaret Yaklaşımı.....	73
5.2.Nissim Modeli.....	80
5.3.Büyüme – Gelir Dağılımı İlişkisi ve Büyük İtme (Big Push) Teorisi.....	87

6. Etkileşim Kanallarının İncelenmesinden Çıkan Sonuç.....	90
--	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE ÖRNEĞİ

1. Türkiye’de Büyüme Performansı.....	92
2. Türkiye’de Gelir Dağılımının Durumu ve Zaman İçerisindeki Seyri.....	94
3. Ön Değerlendirme.....	104
3.1. Kuznets hipotezinin yeniden gözden geçirilmesi.....	105
3.2. Literatür taraması.....	106
3.3. Kuznets hipotezinin matematiksel formları.....	107
3.4. Temel Kuznets modelinin geliştirilmesi.....	108
4. Türkiye’de Kuznets Hipotezinin Testine Yönelik Bir Uygulama.....	112
4.1. Ekonometrik yöntem.....	112
4.2. Durağanlık analizi.....	113
4.3. Kesmesiz model.....	114
4.4. Kesmeli model.....	118
4.5. Kesmeli veya kesmesiz modelin seçimi.....	122
4.6. Türkiye’de büyüme – gelir dağılımı ilişkisi için Granger nedensellik testi uygulaması.....	123
4.7. Etki-tepki analizi.....	125
5. Uygulama Sonuçlarının Yorumu.....	126
SONUÇ.....	128
KAYNAKLAR.....	130
EK.1.....	139
ÖZGEÇMİŞ.....	140

KISALTMALAR

ADF	:	Genişletilmiş Dickey- Fuller Testi
AIC	:	Akaike Bilgi Kriteri
SIC	:	Schwartz Bilgi Kriteri
GSMH	:	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	:	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
OLS	:	En Küçük Kareler Yöntemi
VAR	:	Vektör Otoregresif
A.B.D.	:	Amerika Birleşik Devletleri
A.B.	:	Avrupa Birliği
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
IMF	:	Uluslararası Para Fonu
WB	:	Dünya Bankası
O.E.C.D.	:	Organisation for Economic Cooperation and Development
İ.B.B.S	:	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması

TABLolar

Tablo.1 . Kapitalin Kar Haddi %10 İken Değer Paylaşımı(Teorik Uygulama).....	12
Tablo .2. Kapitalin Kar Haddi %9 İken Değer Paylaşımı(Teorik Uygulama).....	13
Tablo .3. Vergi Öncesi Gelir Düzeyleri (Teorik Uygulama).....	70
Tablo .4. Proje Sonrası Gelir Düzeyleri (Teorik Uygulama).....	71
Tablo.5. Türkiye’de Sabit Fiyatlarla GSYİH Büyüme Performansı.....	93
Tablo.6. Türkiye’de Gelir Dağılımı:1963-2005.....	95
Tablo.7. Kent-Kır Ayrımına Göre Gelir Dağılımı.....	98
Tablo.8. Türkiye’de Gelirin Türlerine Göre Dağılımı.....	99
Tablo.9. 2006 ve 2007 Yılları İçin Gelirin Türlerine Göre Dağılımı.....	100
Tablo.10. İBBS’ye Göre Sınıflandırılmış Bölgelerde Gelir Dağılımı.....	101
Tablo.11. Çeşitli Ülkelerde Gini Katsayısı (2000’ler Ortası).....	103
Tablo.12. Faiz Ödemelerinin Transfer Harcamaları İçindeki Payı.....	111
Tablo.13. Türkiye’de Vergi Yapısı.....	111
Tablo.14. .. Arttırılmış Dickey Fuller Yöntemiyle Birim Kök Test Sonuçları.....	114
Tablo.15. Kesmesiz Model İçin Regresyon Tahmini.....	115
Tablo.16. Breusch-Godfrey Serisel Korelasyon LM Testi Sonuçlar.....	116
Tablo.17. Hata Terimlerinin Dağılımı ve Jarque-Bera Testi.....	117
Tablo.18. Kesmeli Model İçin Regresyon Tahmin Sonuçları.....	118
Tablo.19. Breusch-Godfrey Serisel Korelasyon Lm Testi Sonuçları(Kesmeli Model).....	121
Tablo.20. Hata Terimlerinin Dağılımı ve Jarque-Bera Testi(Kesmeli Model).....	121
Tablo.21. Granger Nedensellik Testi İçin En Uygun Gecikmenin Belirlenmesi.....	123
Tablo.22. Granger Nedensellik Testi Sonuçları.....	124

ŞEKİLLER

Şekil.1.Lorenz Eğrisi.....	5
Şekil.2. Ricardo'ya Göre Bölüşüm.....	16
Şekil.3. Cartter Modeli.....	29
Şekil.4. Weintraub Modeli.....	31
Şekil.5.Weintraub'da Denge.....	33
Şekil.6.Kuznets Eğrisi.....	36
Şekil.7. Williamson'un İngiltere ve Galler İçin Kuznets Eğrisi.....	40
Şekil.8. Fiziki ve Beşeri Sermayenin Eşanlı Dengesi.....	43
Şekil.9. Gelir Dağılımında Değişme ve Denge.....	44
Şekil.10. Nissim Modelinde Sermaye Stokunun Zaman İçindeki Durumu.....	85
Şekil.11.Nissim Modelinde Gini Katsayısının Zaman İçerisindeki Durum.....	86
Şekil.12.Türkiye'de Sabit Fiyatlarla GSYİH.....	92
Şekil.13.Türkiye'de TL Bazında Reel Kişi Başı Gelirin Zaman İçindeki Seyri.....	93
Şekil.14. Türkiye'de Türk Lirası Cinsinden Reel Kişi Başı Gelirin Zaman Yolu Grafiği.....	94
Şekil.15. Türkiye'de Gelir Dağılımının Seyri.....	96
Şekil.16.2004 ve 2005 Yılı İçin Lorenz Eğrileri.....	97
Şekil.17.2006 ve 2007 Yılı İçin Lorenz Eğrisi.....	97
Şekil.18.Bölge Ortalama Gelirlerine Göre Gini Katsayıları(2006).....	102
Şekil.19.Bölge Ortalama Gelirlerine Göre Gini Katsayıları(2007).....	103
Şekil.20.Kuznets Eğrisi.....	105
Şekil.21.Etki-Tepki Grafikleri.....	125

GİRİŞ

İktisadi büyüme, ekonomi literatüründe zihinleri işgal eden konulardan biridir. Ancak iktisadi büyümenin tek başına başarılması yeterli değildir. Eğer amaç toplumun refah düzeyini yükseltmek ise iktisadi büyüme ile birlikte ulaşılması gereken başka hedefler de mevcut olacaktır. Yani toplum refahının artması için salt iktisadi büyüme yeterli değildir, denilebilir. Son derece adaletsiz bir biçimde, geniş yığınların kayıpları pahasına gerçekleştirilen iktisadi büyüme ne kadar adil ve arzulanabilir olabilir? Bu noktada iktisadi büyüme sürecinde gelir dağılımında da adaletli bir durumun sağlanmasının önemi ortaya çıkmaktadır. Aslında en iyi durum, iktisadi büyüme yaşanırken gelir dağılımında da bir iyileşmenin sağlanabilmesidir. Ancak bu ideal duruma ulaşmak veya ulaşmamak iktisadi büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin doğasına bağlı olacaktır. Eğer gelir dağılımı eşitsizliğinin azaltılması ile iktisadi büyümenin hızlandırılması birlikte gerçekleştirilebiliyorsa sorun yoktur, ancak aksi takdirde bir tercih problemiyle karşılaşmak söz konusu olabilecektir.

Bu açıdan çalışmada iktisadi büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki teorik bazda incelenerek Türkiye ekonomisi için durumun ne olduğu araştırılmıştır. Bu aşamada “gelir dağılımının durumundaki değişimler ekonomik büyümeyi nasıl ve ne yönde etkiler; ekonomik büyüme olayı, gelir dağılımında nasıl ve ne yönde değişikliklere sebep olabilir?” gibi sorular, çalışmanın temel sorularıdır. Konuyla ilgili literatüre uygun olarak gelir dağılımı-iktisadi büyüme ilişkisi çalışmanın büyük kısmında ve uygulama kısmının tamamında gelirin bireysel dağılımı üzerinden yürütülmektedir. Ancak gelir dağılımı konusundaki ilk teoriler incelenirken bu teorilerin yapısına uygun olarak fonksiyonel gelir dağılımı bazında bir tartışma yürütülmüştür.

Gelir dağılımı – büyüme ilişkisi ile ilgili bir çalışma yaparken, gelir dağılımı konusundaki ilk teorilerin göz ardı edilmesi düşünülemez. Çünkü, bu şekilde yapılan bir çalışma temelsiz bir binaya benzeyecektir. Bu açıdan, ilk bölümde David Ricardo’dan Sidney Weintraub’a kadar çeşitli iktisatçıların gelir dağılımıyla ilgili görüşleri incelenmeye çalışılmıştır.

İkinci bölümde, ilk bölümde çoğunlukla fonksiyonel bazda incelenen iktisadi büyüme – gelir dağılımı ilişkisi, bireysel gelir dağılımı açısından ele alınmaktadır. Bu açıdan hareket noktası ferdi gelir dağılımı ile ekonomik büyüme ilişkisinde en önde gelen model olan Kuznets hipotezidir. Gelir dağılımının adaletsiz olması toplumda, huzursuzluklara yol açabilmektedir. Bu anlamda gelir dağılımı adaletsizliği yatırım isteği üzerinde etkili olacaktır. Bunun yanında gelir dağılımındaki adaletsizliğin, sosyopolitik huzursuzluğa nasıl dönüşebileceği de hakkında düşünülmesi gereken bir konudur. Bu nedenle üçüncü bu bölümde bu konuya da değinilmiştir. Kurumsal – tarihi faktörler adı altında, ülkenin gelir dağılımının durumunu ve ekonomik büyüme performansını da içeren ekonomik yapısının oluşmasında, ülkenin veya toplumun geçmiş tecrübelerinin ve coğrafyasının ülkedeki kurumsal yapı tipinin oluşumundaki etkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu amaçla, soyut örnekler verildiği gibi, temelde Kuzey Amerika ve Güney Amerika ile Karayipler arasındaki bu noktada ortaya çıkan farklar incelenerek konu daha da somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca siyasi kanal başlığı altında, medyan seçmen teoremine dayalı olarak, gelir dağılımının durumunun, ekonomik büyümeye nasıl yansıtacağı, bir referandum örneği üzerinden açıklanmaya çalışılmıştır.

Gelir dağılımının bir ülkenin ekonomik performansı üzerindeki etkisi, dış dünyaya açık olan bir ülke ile dışarıya kendisini kapamış olan bir ülke için farklı şekillerde olacaktır. Ayrıca, Stolper – Samuelson Teoreminden bilindiği gibi, dış ticaret olayının kendisi de bir ülkedeki gelir dağılımı üzerinde etkili olmaktadır. Ekonomik mobiliteye dayalı bir inceleme ve Büyük İtme Teorisi kapsamında bazı tartışmalar, yine üçüncü bölümde yapılmıştır.

Son bölümde ise regresyon uygulaması ile Kuznets hipotezi Türkiye için test edilmiş ayrıca Granger nedensellik ve Etki-tepki analizleri yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÜYÜME VE GELİR DAĞILIMINDA KAVRAMLAR VE KURAMLAR

1.Büyüme ve Gelir Dağılımı: Temel Kavramlar

Büyüme ve gelir dağılımı ilişkisi incelenmeden önce, konuyla ilgili temel kavramların verilmesi gerekmektedir. Ancak bu yapılırken, gelir dağılımı kavramlarının daha fazla yer tutması kaçınılmaz olacaktır. Çünkü, gelir dağılımı kavramı çok daha ihtilafli bir konudur ve gelir dağılımı konusunda kullanılan çok çeşitli ölçütlerin varlığı söz konusudur.

1.1.Büyüme Kavramı

İktisadi büyüme, en basit şekliyle Gayri Safi Milli Hasıla(GSMH)'nin, Safi Milli Hasılanın(SMH) veya Milli Gelirin bir dönemden diğerine reel anlamda artması olarak tanımlanabilir. Diğer bir bakış açısıyla da iktisadi büyüme, teknoloji ve bilgi boyutları da dahil olmak üzere, üretim faktörlerinin kişi başı üretim düzeyinin artmasına imkan verecek şekilde sayıca artması veya nitelik bakımından iyileşmesi sonucu ortaya çıkan olgudur. Ancak önemli olan bir nokta iktisadi büyüme ve iktisadi kalkınma arasındaki farkın anlaşılmasıdır. Yukarıda verilen ikinci tanımlama, büyüme ile kalkınma kavramları arasındaki farkı da içerisinde barındırmaktadır. Buna göre büyüme, üretimdeki niceliksel artış iken büyümeyi sağlayan sosyo-ekonomik gelişme ise kalkınma kavramı içerisinde düşünülebilir.¹ Yapılan çalışmada, çalışmanın başlığı ile de uyumlu olmak üzere, kalkınmadan ziyade iktisadi büyüme kavramı kullanılmaktadır. Bunun en önemli nedeni büyüme kavramını ölçümlemenin daha kolay olması ve literatüre uygunluk endişesidir.Bu açıdan büyüme ve kalkınma kavramları arasındaki

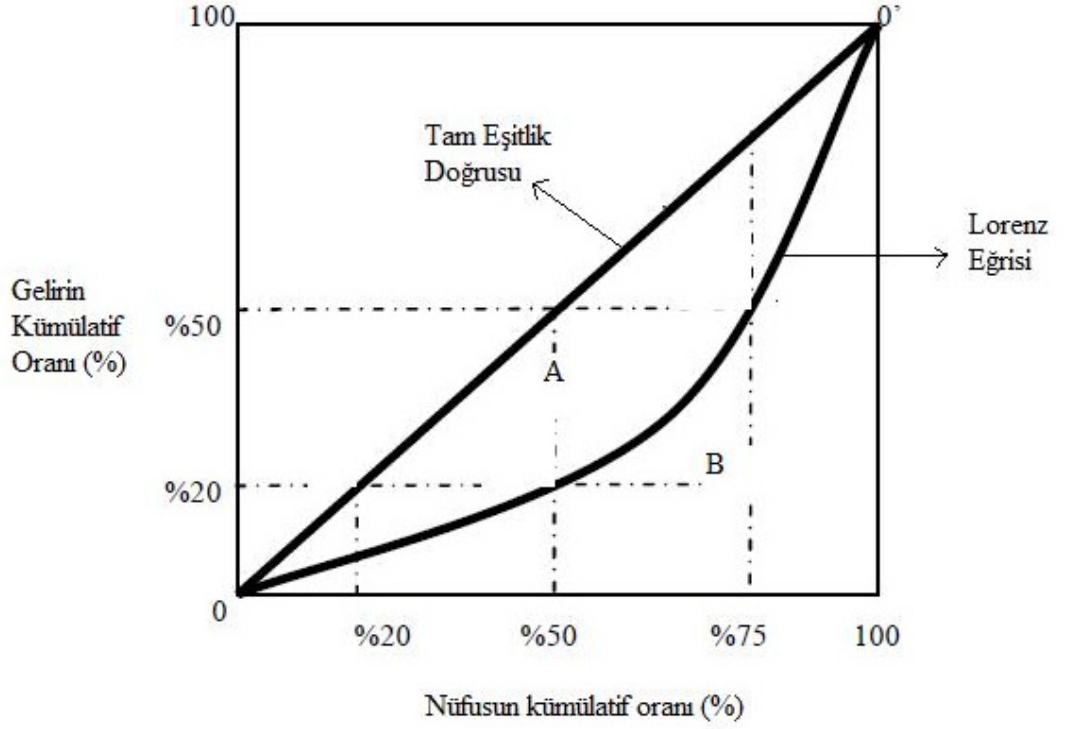
¹ Ünsal, Erdal M., *Makro İktisat*, 7. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2007, s.14,15 ve Acar, Yalçın, *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri*, 4.Baskı,VİPAŞ, Bursa, 2002, s.10

farkın ortaya konması çalışmanın ileriki bölümlerinde kavram kargaşasına düşmemek bakımından da önem arz etmektedir.

1.2. Gelir Dağılımı Kavramı ve Gelir Dağılımı Ölçütleri

Gelir dağılımı incelemeleri, iki temel sınıflandırma altında yürütülmektedir. Bunlar fonksiyonel gelir dağılımı ve kişisel gelir dağılımı kavramlarıdır. Faktörel gelir dağılımı olarak da bilinen fonksiyonel gelir dağılımı, gelirin geliri üreten üretim faktörleri arasındaki dağılımını veya bölüşümünü göstermektedir. Bu açıdan fonksiyonel gelir dağılımının gelirin temel olarak ücret, kar, rant ve faiz şeklindeki paylaşımıyla ilgili bir kavram olduğu söylenebilir. Kişisel gelir dağılımı ise gelirin üretim faktörü sahipliğinden bağımsız olarak; kişiler veya hanhalkları bazındaki dağılımıyla ilgilenmektedir. Gelir dağılımı ile ilgili olarak çok çeşitli ölçütler kullanılmaktadır. En yüksek ve en düşük gelir düzeyleri arasındaki farkı dikkate alan, değişim aralığı, istatistikten yola çıkılarak geliştirilen varyans, standart sapma ve logaritmik varyans, gelir eşitsizliğine yönelik toplumsal algının dikkate alındığı Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü, Lorenz eğrisi ve Gini katsayısı benzerlik arzeden, iki sektörlü ekonomi prensibinden hareket eden Kuznets katsayısı, ve gelir düzeyi ile söz konusu gelir düzeyini paylaşan kişi sayısı arasındaki ilişkiden yola çıkan Pareto α Katsayısı bunlar arasında sayılabilir. Bunların yanında, Robin Hood endeksi olarak da bilinen Pietra oranı sayılabilir. Pietra oranına Robin Hood endeksi denilmesinin sebebi orta-üstü gelir grubundan orta-altı gelir grubuna yapılması gereken transfer miktarını ölçmekte kullanılmasıdır. Williamson, Hoover, Coulter ve Kakwani ölçütleri ise az ya da çok Gini katsayısı ve Lorenz eğrisiyle benzerlikler gösteren ölçütlerdir. Ancak en fazla kullanılan gelir dağılımı ölçütleri Lorenz Eğrisi, Gini katsayısı ve Theil entropi endeksidir. Lorenz eğrisi aşağıdaki Şekil.1.de görülebilmektedir. Görüldüğü gibi Lorenz eğrisini ifade edebilmek amacıyla eksenlere nüfusun kümülatif yüzdeleri ve gelirin kümülatif yüzdeleri yerleştirilmektedir.¹

¹ DPT, “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara, 2001, s.4-8; Çelik, Aziz, “A.B. Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı-Yeniden Dağılım”, *Çalışma ve Toplum*, (3), 2004, s.59,60; Aktan, Coşkun Can – Vural, İstiklal Yaşar, “Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği:

Şekil.1.Lorenz Eğrisi

Kaynak: Kazar, Görkemli Demirel, The Relationship Between Inequality and Development: The Case of Turkey, Çukurova University, The Institute of Social Sciences, Department of Economics, Ph.d Dissertation, Adana, 2008, s.72’den yararlanılarak hazırlanmıştır.

Gelirin tamamen eşit bir biçimde dağıldığı durum Şekil.1’de OO’ doğrusuyla (tam eşitlik doğrusu) gösterilmektedir. Ancak gelir dağılımında eşitsizliğin bulunduğu durum ise şekilde Lorenz eğrisi olarak gösterilmektedir. Gelir dağılımı eşitsizlik düzeyi azaldıkça Lorenz eğrisi tam eşitlik doğrusuna yaklaşacak; gelir dağılımı eşitsizlik düzeyi arttıkça da Lorenz eğrisi tam eşitlik doğrusundan uzaklaşacaktır. Lorenz eğrisinden hareketle, bir başka gelir dağılımı ölçütü olan Gini katsayısına ulaşmak

Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, Aktan, Coşkun Can (ed), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara, 2002, s.14,16 ve Kazar, Görkemli Demirel, The Relationship Between Inequality and Development: The Case of Turkey, Çukurova University, The Institute of Social Sciences, Department of Economics, Ph.d Dissertation, Adana, 2008, s.77-81

mümkündür. Şekil.1’de Lorenz eğrisi ile tam eşitlik doğrusu arasında kalan alan A ile; Lorenz eğrisinin altında kalan alan ise B ile gösterilmektedir. Buna göre Gini katsayısı aşağıdaki gibi gösterilebilir.¹

$$Gini = \frac{A}{A+B} \quad (1.1)$$

Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değerler almaktadır gelir dağılımında tam eşitlik olduğu durumda Gini katsayısı 0 değerini almakta, gelir eşitsizliği arttıkça katsayı 1’e yaklaşmaktadır. Gini katsayısı, Lorenz eğrisine gereksinim duyulmaksızın, aşağıdaki formülle de hesaplanabilmektedir.²

$$Gini = \frac{1}{2n^2 \bar{y}} \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n |y_i - y_j| \quad (1.2)$$

Burada:

y_i : i. Hanenin gelirini

y_j : j. Hanenin gelirini

\bar{y} : Ortalama geliri

n: Hanehalkı sayısını göstermektedir.

¹ DPT, a.g.e., s.7

² Doğanoğlu, Fatih – Gülcü, Aslan, “Gelir Eşitsizliği Ölçümünde Kullanılan Yöntemler”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:2, Sayı:1, 2001, s.51 ve Aktan - Yaşar, a.g.e., s.14,16

Gelir dağılımı ölçütlerinden Theil entropi endeksi ise şu şekilde hesaplanmaktadır¹:

$$T = \sum_{i=1}^N \left(\frac{x_i}{\sum_{j=1}^N x_j} \cdot \ln \frac{x_i}{\bar{x}} \right) \quad (1.3)$$

Burada da:

x_i : i. Kişinin geliri

\bar{x} : Ortalama geliri

N: Kişi sayısını göstermektedir.

Theil endeksi sıfır ile sonsuz arasında değerler almaktadır ve endeksin büyümesi, gelir dağılımı eşitsizliğinin azaldığını gösterecektir.²

2.Gelir Dağılımı Kuramları:

Büyüme ve gelir dağılımı ile ilgili temel kavramlar incelendikten sonra, iktisadi düşüncede büyüme-gelir dağılımının incelenmesi amaçlanmaktadır. Ancak bu bölümde konu incelenirken konuya genel itibariyle gelirin fonksiyonel dağılımı açısından yaklaşmaktadır. Gelirin bireysel dağılımı ile ilgili çalışmalar ise çalışmanın ileriki bölümlerinde ele alınmaktadır.

2.1. Genel Bir Bakış

Bu bölümde gelir dağılımıyla ilgili önde gelen teoriler incelenerek büyüme ve gelir dağılımı ilişkisine yönelik olarak temel bir teorik anlayışa sahip olmak

¹ Kazar, a.g.e., s.77

² Kazar, a.g.e., s.77

amaçlanmıştır. Gelir dağılımı – büyüme ilişkisi ile ilgili bir çalışma yaparken, gelir dağılımı konusundaki ilk teorilerin göz ardı edilmesi düşünülemez. Çünkü, bu şekilde yapılan bir çalışma temelsiz bir binaya benzeyecektir. Bu açıdan, çalışmada David Ricardo'dan Sidney Weintraub'a kadar çeşitli iktisatçıların gelir dağılımıyla ilgili görüşleri incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada ilk önce D.Ricardonun görüşleri ele alınmıştır, ancak Ricardonun gelişmeyle birlikte gelirin paylaşımındaki değişimle ilgili görüşleri incelenmeden önce, Ricardo'nun değer ile ilgili görüşlerine yer verilmiştir. Bunun nedeni Ricardo'nun değer ile ilgili görüşlerinden ekonomideki toplam değer paylaşımı ile ilgili çeşitli çıkarımların elde edilmesidir. Ricardo'nun ardından gelir dağılımında Marx 'ın görüşleri incelenmektedir. Daha sonra Keynesyen araçları kullanarak ekonomide yatırım –gelir oranındaki bir değişikliğin gelir dağılımını nasıl etkileyeceğini ortaya koyan Nicholas Kaldor'un çalışması ve gelir dağılımındaki bir değişimin genel anlamda ekonomik performansı nasıletkileyebileceğini araştıran Cartter modeli incelenmiştir.Bu bölümde değinilen son konu ise toplam arz ve toplam talebin yapısı aracılığıyla istihdam, nakdi hasıla ve gelir dağılımı ilişkisini inceleyen Weintraub'un modelidir.

2.2. Ricardo'nun Gelir Dağılımıyla İlgili Görüşleri:

Klasik iktisadi düşüncenin en önemli isimlerinden olan David Ricardo'nun büyüme- gelir dağılımı ile ilgili görüşleri çok önemli bir yere sahip bulunmaktadır. Ancak bu konuya girmeden önce büyüme- gelir dağılımı ilişkisiyle ilgili bazı önemli çıkarımlar elde edilebilecek olan Ricardo'nun değer ile ilgili görüşlerini incelemek gerekmektedir.

2.2.1.Değer ve çeşitli çıkarımlar

D. Ricardo'nun bölüşüm ve ekonominin gelişmesiyle birlikte bölüşümün alacağı durum ile ilgili görüşlerine geçmeden önce konuyla ilgili önemli sonuçlar içeren, Ricardo'nun değer ile ilgili görüşlerinden bahsetmek gerekmektedir.

Ricardo da Adam Smith gibi malların değerinin göz önüne alınmasında, kullanım değeri, başka bir deyişle söz konusu mal vesilesiyle elde edilen faydadan kaynaklanan değer ile değişim değeri ayrımını kabul etmektedir ve bir malın değişim değeri, malın elde edilip piyasaya sunulmasında kullanılan emek miktarına bağlıdır. Burada “ bir malın elde edilmesinde kullanılan emek miktarı” çok önemli bir kavramdır. Çünkü buna göre sadece bir malın üretiminde doğrudan kullanılan emek değil; aynı zamanda daha önceden yine bir miktar emek kullanılarak üretilmiş olan her türlü alet vs. nin o malın elde edilmesinde kullanılan kısmı ve hatta malı pazara getirmek için kullanılan emek de değeri belirleyen unsurlar arasına dahil olmaktadır.

Ricardo malların göreceli değerinin malların üretilip piyasaya sunulması için kullanılan göreceli emek miktarlarına bağlı olmasını bir ilke olarak kabul etmekle birlikte, bu ilkenin bazı durumlarda “ *değişebileceğini*” ileri sürmektedir. Bu ilkeyi değişime uğratan faktörler ise çeşitli malların üretilip sunulmasında kullanılan sabit sermaye ve dönen sermaye oranları arasındaki ve sabit sermaye ile dönen sermayenin kendi içlerinde dayanıklılık süreleri arasındaki farklılık (örneğin sabit sermaye sayılabilecek iki makinenin ekonomik ömürleri birbirinden farklı olabilir), ücretler ve karlardaki değişmelerin etkisi ve malların pazara ulaşma süreleri arasındaki farklılıklardır. Burada dönen sermaye kavramı girişimcinin toplam sermayesinin ekonomik ömrü nisbeten kısa olan dayanıksız mallar için harcanan ve ayrıca emeğe yapılan ödemeyi de içeren kısmını ifade ederken, sabit kapital, girişimcinin toplam sermayesinin, ekonomik ömrü daha uzun, sık sık yenisiyle değiştirilmesi gerekmeyen, daha dayanıklı mallara harcanan kısmını ifade etmektedir. Üretilip pazara sunulmasında doğrudan kullanılan emek miktarı aynı olsa bile, nisbeten daha fazla sabit kapitalin kullanıldığı malların değeri görece daha yüksek olacaktır. Ayrıca sabit sermaye-dönene sermaye oranı daha yüksek olan malların değeri, ücret ve kar haddi değişmelerine karşı daha duyarlıdır. Mesela ücretlerdeki bir artış ve karlardaki bir azalma durumunda, üretiminde kullanılan sabit sermaye – dönen sermaye oranı daha yüksek olan malların fiyatları, daha fazla düşecek ve bu malların diğer mallar cinsinden değeri azalacaktır, sözkonusu mal ve diğer malların üretilmesinde doğrudan kullanılan emek miktarı aynı olsa bile. Ancak üretilip sunulmasında aynı miktarda toplam sermaye ile, eşit sabit /dönen sermaye oranıyla ve aynı miktar emek kullanımıyla üretilen malların

değerleri, sermayelerin ekonomik ömürlerinin de eşit olması varsayımında, eşit olacağı gibi, ücret artışı karşısında da bu malların birbirlerine göre değerleri değişmeyecektir.¹Bütün bunlar değer ile ilgili önemli yargılar olmanın yanında, büyüme ve gelir dağılımı ilişkisi açısından önemli imalara sahip bulunmaktadır Dolayısıyla bu konuyu Ricardo ‘nun verdiği bir örnek üzerinden biraz daha açmak yerinde olacaktır.²

Aynı miktar emek kullanarak çeşitli mallar üretebilecek olan üç girişimci düşünülmektedir. Bunlardan ikisi yıllık 50 pound ücret düzeyinden 100 işçi istihdam ederek, tekstil sektöründe değişik ürünlerin üretiminde kullanılabilir iki makine üretirken, diğer girişimci 100 işçiyi mısır hasadında kullanmıştır. Ekonomide bu üç girişimci için de geçerli olacak olan kar oranının %10 olduğu düşünülürse, dönem sonunda üretilen makinelerden her birinin değeri $50 \cdot 100 + (50 \cdot 100) \cdot \%10 = 5500$ pound ve hasad edilen , örneğin bir ton mısırın değeri de yine $50 \cdot 100 \cdot (1 + \%10) = 5500$ pound olacaktır. Böylece ekonomide bir makinenin bir ton mısırla değişim haddi 1’e eşit olacaktır.Çünkü bir makinenin arzedilmesi için kullanılan emek miktarının (aynı sürelerde çalışan 100 işçi), bir ton mısırın arzedilmesi için kullanılan emek miktarına oranı(yine aynı sürelerde çalışan 100 işçi), $100/100$, 1’e eşittir. Birinci dönem sonu itibariyle durum bu şekildedir. Şimdi de ikinci dönemde ilk dönemde makine üretmiş olan girişimcilerin bu makineleri ve yine 100 işçinin emeğini kullanarak çeşitli tekstil ürünleri ürettiği, örneğin bir girişimci kumaş üretirken, diğer girişimci pamuklu üretimi yapmaktadır, bu arada diğer girişimcinin de yine 100 işçi kullanarak mısır hasadına devam ettiği düşünülmekte ve yine yıllık ücret düzeyinin işçi başına 50 pound olduğu kabul edilmektedir. (burada tekstil ürünü üreten girişimcilerin sermayelerinin önemli bir kısmı sabit sermaye iken, mısır üreticisinin sermayesi ise dönen kapital niteliğindedir). Ricardo ‘ ya göre ikinci dönem sonunda 100 metre kumaş=1 ton mısır=5500 pound olmayacaktır.Çünkü burada birinci dönemde 5000 poundluk bir sermayeyi 100 işçi istihdam ederek makine üretmek için kullanan girişimci, ikinci dönemde, birinci dönemde üretilen makinayı kullanarak belirli bir miktar tekstil ürünü üretmek için yine, 100,işçinin istihdamı için 5000 poundluk bir sermaye yatırmaktadır. Söz konusu

¹ Medema, Steven G. – Samuels, Warren J. (eds), *The History Of Economic Thought:A Reader*, Routledge,Taylor and Francis Group, London, 2003, s . 266-270

² Örnek için bkzRicardo’nun On The Principles Of Political Economy and Taxation eserinden aktaran,, Medema - Samuels,a.g.e., s . 266-269

girişimci ikinci dönemde tekstil ürünü üretimine yatırdığı bu 5000 poundun karşılığını %10 'luk karıyla beraber 5500 pound olarak alacaktır. Ancak girişimci birinci dönemde üretmiş olduğu 5500 pound değerindeki makinayı (sabit sermayeyi) da ikinci dönemde tekstil ürünü üretiminde kullanmıştır ve dolayısıyla bunun karı olan $5500 * \%10 = 550$ poundu da almalıdır. Böylece mısır hasadı yapan girişimcinin bir ton mısırının değeri yine 5500 pound iken, üretimde makine kullanan girişimcilerin mallarının değeri $5500 + 550 = 6050$ pound olacaktır. Burada tekstil ürünü üreten girişimcilerin ikinci dönemin sonunda makinaların bütün değerini geri almadıklarına dikkat edilmelidir. Bunun sebebi ise sözkonusu girişimcilerin ikinci dönem sonunda makineleri değil, makine ve emek kullanılarak üretilmiş olan ürünleri satıyor olmalarıdır. Ricardo 'nun bu örneğinden çok önemli iki sonuç çıkmaktadır, Şöyle ki, çeşitli malların üretildiği bir toplumda veya çok sektörlü bir ekonomide, üretim sürecine kapitali(örnekteki sabit kapitaldir) entegre edebilme konusunda daha başarılı olanlar, sermaye ilavesinden kaynaklı verim artışı göz ardı edilse bile, o ekonomideki değerin daha büyük bir kısmına sahip olacaklardır. Yine küresel anlamda düşünüldüğünde, üretim sürecine kapital entegre etmeyi başaran ülkeler küresel değerin daha büyük bir kısmını elde eder hale geleceklerdir. Dolayısıyla üretime kapitali entegre etme konusunda daha başarılı olanlar bu konuda başarısız olanlara göre daha iyi duruma geçmelidirler ki tarihsel süreçte de böyle olmuştur. Yine Ricardo'nun örneğine dönülürse toplam üretimin girişimciler ile işgücü arasında paylaşıldığı düşünüldüğünde, işgücünün aldığı payda bir artış sözkonusu olduğunda, ki Ricardo'ya göre bu kar haddinin düşmesi demektir, durum değişecektir. Örneğin kar haddinde %1 'lik bir azalış olduğu durumda bir ton mısırın değeri yine 5500 pound olmaya devam ederken, üretimde sabit sermaye kullanmış olan girişimciler kullandıkları kapital için artık %9 kar alacaklardır. Böylelikle bu girişimcilerin ürettikleri malın değeri $5500 + 5500 * \%9 = 5500 + 495 = 5995$ olacaktır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken bir nokta, üretimde aynı miktar ve aynı cins (sabit) kapital kullanan iki girişimcinin mallarının değeri birbirlerine oranla değişmemiştir. Emek payının artmasından önce her iki girişimcinin ürünü de 6050 pound iken, yeni durumda her ikisi de 5995 pound olmuştur. Ancak sözkonusu girişimcilerin malları, mısır hasadı yapan ve makine kullanmayan girişimcinin malına göre değer kaybetmiştir. Dikkat edilmesi gereken ikinci bir husus da her üç malın

üretimlerinde kullanılan emek miktarı değişmemesine rağmen göreceli değerlerin çok az da olsa değişmesidir. Yani Ricardo 'ya göre malların göreceli değerlerinin üretilip sunulmalarında kullanılan göreceli emek miktarına bağlı olması ilkesi, işin içine kapitalin girmesi ile değişebilmektedir. Ancak buradaki değişimin çok az olduğuna dikkat etmek gerekir. Kar oranı %10 iken, bir birim tekstil ürünü $6050/5500=1,1$ ton mısır ederken, kar haddindeki %1 'lik bir azalma karşısında bir birim tekstil ürünü $5995/5500=1,09$ ton mısır etmektedir. Ayrıca Ricardo'ya göre kar oranlarında çok büyük gerilemeler (%6 veya %7 den fazla) yaşanması da pek mümkün değildir. Halbuki mallar için kullanılan göreceli emek miktarlarında daha önemli değişimler olabilir ve bu, malların göreceli değerini daha büyük oranda farklılaştırır. ¹

Ricardo'nun bu örneğinden yine konuyla ilgili önemli bir çıkarıma daha ulaşmak mümkündür. Buna göre çeşitli malların üretildiği bir ekonomide, sermayenin kar haddini düşürecek bir ücret artışı, üretilip sunulması sürecinde daha çok sabit kapital kullanılan malların değerini, daha az sabit kapital kullanılan mallarinkine göre düşürür. Bunu açıklamak için yukarıdaki örnekten hareket edilmekte ve ekonomide sadece iki tür tekstil ürününün ve mısırın üretildiği düşünülmektedir. Aşağıdaki tablo böyle bir ekonomide değer bu üç sektör arasındaki paylaşımını, sermayenin karının %10 ve %9 durumları için göstermektedir.

Tablo.1. Kapitalin Kar Haddi %10 İken Değer Paylaşımı-Teorik Uygulama

Sektörler	Ürün	Değer (pound)	Yüzde
Tekstil(Sermaye Yoğun)	Kumaş	6050	68,75
	Pamuklu	6050	
Tarım(Emek Yoğun)	Mısır	5500	31,25
TOPLAM		17600	100

Kaynak:Çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

¹ Medema - Samuels, a.g.e, s. 268

Tablo.2. Kapitalin Kar Haddi %9 İken Değer Paylaşımı(Reel Ücretlerin Yükseldiği Durum)-Teorik Uygulama

Sektörler	Ürün	Değer (pound)	Yüzde
Tekstil(Sermaye Yoğun)	Kumaş	5995	68,55
	Pamuklu	5995	
Tarım(Emek Yoğun)		5500	31,45
TOPLAM	Mısır	17490	100

Kaynak:Çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur

Tablolardan görüldüğü üzere kapitalin kar haddini azaltacak düzeyde bir ücret artışı karşısında tekstil sektörünün toplam değerden aldığı pay %68,75'ten, %68,55'e gerilerken, tarım sektörünün payı %31,25'ten, %31,45'e çıkmaktadır. Yani reel ücret artışı karşısında ekonomideki toplam değer %0,20'si emek yoğun sektöre kaymış olacaktır. Tabii reel ücret artışının ve kapitalin karındaki azalmanın daha büyük olduğu durumda, daha az sabit sermaye kullanan sektöre aktarılan değer oranı da daha büyük olacaktır. Yani ücret payında veya reel ücretlerde kapitalin karını azaltacak bir artış meydana geldiğinde, nisbeten daha fazla oranda sabit sermaye kullanan sektörlerin durumu, daha az oranda sabit sermaye kullanılan sektörlerle göre, üretilen miktarların sabit olması varsayımında dahi, kötüleşecektir. Ancak burada sektörlerin üretim miktarlarında veya sektörlerde kullanılan emek miktarlarında hiçbir değişiklik olmadığı belirtilmelidir. Yani tekstil sektörü ücret artışından önce 100'er işçi ile 100'er birim ürün üretiyorsa, ücret artışından sonra da 100'er işçiyle 100'er birim ürün üretmektedir, bu durum tarım sektöründe de böyledir.

Aynı şekilde iki sermaye malının sabit kapital kategorisine girebilecekler, ancak dayanıklılık sürelerinin veya ekonomik ömürlerinin farklı olabilecektir. Böyle durumlarda Ricardo'ya göre sabit kapital kategorisine giren bir sermaye malı, dayanıklılık süresi ne kadar daha kısaysa, etki bakımından dönen kapitale o kadar yaklaşır. Yani kullanılan sabit sermaye- dönen sermaye oranı aynı olsa bile, ücretlerdeki artış karşısında ekonomik ömrü daha kısa olan sabit sermayeyi kullanan sektörün ürününün nisbi değerindeki düşüş, diğer sektöre göre daha az olacaktır. Yine Ricardo

'ya göre üretilip sunulması için kullanılan emek miktarı aynı olan malların birbirlerine göre değerlerinin, bu malların piyasaya çıkma sıklıklarına göre değişeceği belirtilmişti. Şöyle ki, piyasaya daha az sıklıkla (3 yılda bir, 3 ayda bir vs) çıkarılabilen bir malın değeri, piyasaya daha sık (yılda bir, ayda bir) çıkarılabilen malınkine göre, kullanılan emek miktarı aynı olsa bile daha yüksek olacaktır. ¹

2.2.2.Gelişme ve bölüşümün seyri

Ricardo'nun bakış açısından bütün ekonomiyi tarım ve imalat sektörü olarak ikiye ayırmak mümkündür. ² Zaten hatırlanacağı gibi Ricardo 'ya göre malların emek miktarları aracılığıyla değerleri belirlenirken sadece malların üretilmesinde değil, üretilip pazara sunulmasında kullanılan emek miktarı göz önüne alınmaktadır.Bu açıdan bakıldığında, üretilen malın pazara taşınması için kullanılan vasıtaların değerinin de ürünün değeri içinde sayılması, hizmet sektörünün diğer sektörlerden ayrı olarak düşünülmediği sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ricardo bizzat bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“...çorapların değişim değerini hesaplamada, örneğin...İlkin, ham pamuğun yetiştirildiği toprağı işlemek için gereken emek vardır ; ikinci olarak, pamuğun çorapların imal edileceği sayfiyeye nakledilmesinde kullanılan emek, ki bu onun içinde taşınacağı geminin yapımında kullanılan emeğin bir bölümünü içerir...beşincisi, perakendeci tüccarın emeği...”³

Bu ana ekonomik yapı çerçevesinde üç sınıf düşünülmektedir ki bunlar, toprak sahipleri sermaye sahipleri ve emek sahipleri, yani işgücüdür ve bu üç sınıf ekonomideki toplam ürünü rant, kar ve ücret olarak paylaşacaktır. ⁴

Rant, toprak sahibinin, gelirden, toprağın kullanımı karşılığında aldığı payı ifade eder ve toprakların bazısının diğerlerine göre kalite, verimlilik ve mekan açısından daha iyi durumda olmasıyla açıklanır. Artan nüfusla birlikte ürün yetiştirme veya ulaşım

¹ Medema - Samuels, a.g.e, s .269.270

² Peterson, Wallace, C ., *Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme*, Talat Güllap (çev), Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:763,Erzurum, 1994, s.446

³ Ricardo'nun *On The Principles Of Political Economy and Taxation* isimli eserinden aktaran Medema - Samuels, s. 264

⁴ Peterson,a.g.e., s.447

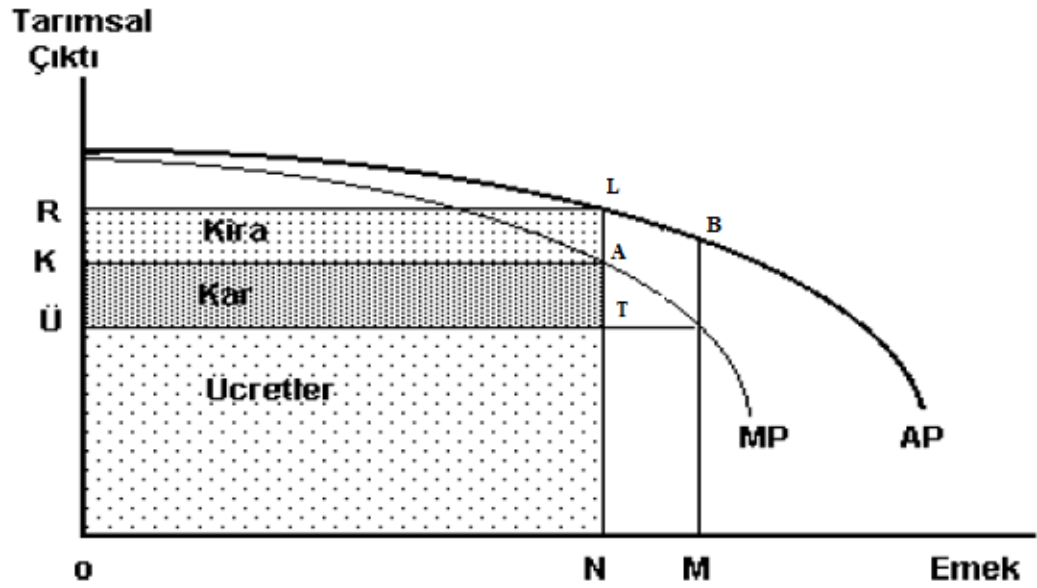
açısından daha elverişsiz durumda olan toprakların tarımsal üretim amacıyla kullanılmaya başlanması, daha iyi durumdaki toprakların sahipleri açısından rant denilen geliri doğurur. ¹

Ricardo'nun analizinde emeğin payı olan ücret ise, piyasa ücreti ve doğal ücret olarak ikiye ayrılmaktadır. Piyasa ücreti tamamen emek faktörüne yönelik arz ve talep koşullarına bağlı olan ücrettir. Doğal ücret ise emeğin temel denilebilecek ihtiyaçlarını karşılayıp bir bütün olarak sayısını korumaya yetecek olan ücrettir. Ayrıca emeğin piyasa ücreti uzun dönemde doğal ücrete doğru bir yönelim gösterecektir. Kar ise toplam üründen veya toplam gelirden emeğe yapılan ödeme ve rant çıktıktan sonra kalan kısımdır. Ücretlerle emek miktarı arasındaki ilişki klasik ekonomi anlayışında, nüfus ve dolayısıyla işgücü miktarı ile gelir düzeyleri arasındaki bağlantıdan ileri gelmektedir. Buna göre piyasa ücreti doğal ücret düzeyinin üstüne çıktığında bir bütün olarak emek faktörü miktarı, nüfus artacağından dolayı artarken ; aksi durumda emek miktarı azalacak, piyasa ücreti doğal ücrete eşit olduğunda ise, nüfus da sabitlendiğinden, emek miktarı sabit kalacaktır.

Herhangi bir girdi başına rant, o girdinin ortalama ürünü ile marjinal ürünü arasındaki fark olarak düşünülebilir. ²Bu çerçevede ortalama ürün (AP) ve marjinal ürün (MP) kavramları kullanarak Ricardo analizinde gelişmeyle birlikte bölüşümün alacağı durum incelenebilir.

¹ Medema - J. Samuels, a.g.e, s 272-273.

² Peterson, a.g.e., s.447

Şekil.2. Ricardo'ya Göre Bölüşüm

Kaynak:Peterson, Wallace C.*Gelir İstihdam ve Ekonomik Büyüme*, Servet Mutlu(çev.), Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:763, Erzurum, 1994, s.449 ve Aktan-Vural,"Başlıca Fonksiyonel Gelir Dağılımı Teorileri ve Bölüşüm Adaleti", Aktan Coşkun C.(ed), *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları, Ankara,2002., s.2

Başlangıçta ekonomide ON kadar emek kullanılmaktadır, birim başına emeğin doğal ücreti de OÜ düzeyindedir. Bu durumda ekonomide ORLN kadar toplam ürün varken, doğal ücretini alan emek toplamda ÜTNO miktarını alırken, AP ile MP arasındaki fark olan birim başı rant LA, toplam rant ise RLAK 'dir. Toplam ürünün geriye kalan kısmı olan KATÜ ise karı göstermektedir. Karın varlığı sermaye teşekkülüne imkan vermekte ve sermaye de tamamlayıcılık ilişkisi nedeniyle emek talep etmektedir. Bu durumda emeğin piyasa ücreti doğal ücretinin üzerine çıktığından nüfus ve işgücü artarken, tam istihdam varsayımında, kullanılan emek miktarı artmaya başlayacaktır.

Ricardo'ya göre ekonominin bu hareketi, toplam üründen kar olarak kalan kısmın sıfır olduğu, emeğin piyasa ücretinin doğal ücretine eşitlendiği ve toplam ürünün sadece ücret ve rant olarak paylaşıldığı bir noktaya kadar sürecektir. Bu durumun

nedeni ise şekilde de MP ve AP 'nin azalan eğimleriyle gösterilen, azalan verim kanunudur. Ekonominin bu şekilde ulaştığı nihai noktada toplam ürün, piyasa ücreti doğal ücrete eşitlenen emeğin toplam üründen aldığı miktar ile AP ile MP arasındaki fark olan rant arasında bölüşülmekte ve kar sıfır olmaktadır. Ekonominin ON istihdam düzeyinden OM istihdam düzeyine geldiği düşünülürse, ekonomik gelişmeyle birlikte toplam üründen emeğin aldığı pay artarken, karın payının ise azaldığı görülecektir.¹ Ekonomik gelişmeyle birlikte toplam ürünün rant olarak ayrılan kısmı da büyüyecektir. Ancak her ne kadar Peterson tarafından Kaldor'un bir çalışmasından alınan bu diyagramda böyle olsa da, bu Ricardo 'ya göre rantın toplam ürüne oranının da ekonomik gelişmeyle birlikte mutlaka her zaman artacağı anlamına gelmemektedir. Yani rantın mutlak olarak büyümesi oransal olarak da mutlaka büyüyeceği anlamına gelmeyecektir.²

Ayrıca Ricardo 'ya göre ekonominin ulaşacağı bu son nokta kaçınılmazdır. Bilim ve teknikteki gelişmeler ekonominin bu dengeye ulaşmasını ancak geciktirecek, önleyemeyecektir.³

2.2.3. Modelin eleştirisi

Teorik gelişime katkısı bir yana Ricardo'nun dağılım teorisinin gerek gelişmiş, gerekse de gelişmekte olan ülkeler açısından pratik faydadan uzak olduğu ve şu ana kadar çeşitli ülkeler tarafından gerçekleştirilmiş olan büyüme olgularıyla pek uyum sağlamadığı ileri sürülmektedir.⁴ Ricardo bilimsel ve teknolojik gelişmelerin, ekonominin durgun bir dengeye ulaşmasını geciktireceği konusunda haklı görünmektedir.. Ancak Ricardo'nun bilimsel ve teknolojik gelişmenin kendini sürekli besleyerek gelişeceğini hesaba katmadığı görülmektedir. Kendinden önceki gelişmelerle beslenen ve sürekli ilerleyen teknoloji ile ki, Ricardo 'nun bahsettiği durgun durumu henüz görülmemiştir. Ayrıca Ricardo'nun değerle ilgili görüşlerini incelerken bazı

¹ Peterson, a.g.e., s.448-451

² Dobb, Maurice, *Theories of Value and Distribution Since Adam Smith; Ideology and Economic Theory*, Cambridge University Press, Cambridge, 1973, S. 86

³ Medema - Samuels, a.g.e., s.282

⁴ Acar, Yalçın, *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri*, VİPAŞ, Yayın No:67, Bursa, 2002, s.65

teorik çıkarımlara ulaşabilmek mümkünse de, özellikle ücretin yükselmesiyle birlikte bazı malların fiyatlarının düşeceği önermesini gerçeğe bağdaştırmak çok zordur.

2.3.Marx'ın Gelir Dağılımıyla İlgili Görüşleri

Marx'ın düşünce sisteminde emek ve üretimde kullanılan emek dışı faktörlerin çok önemli bir yeri vardır. Çünkü bu faktörlerin üretim sürecinde karşılıklı etkileşimleri kapitalist gelişmenin temel kaynağı olan karı veya artı değeri ortaya çıkarmaktadır. Artı değer kavramının düşünsel kaynağı Marx'ın kötümser bakış açısıdır. Buna göre klasik ekolün herkes kendi faydasını maksimum kılmaya çalışırken toplumun faydası da maksimum olacaktır ilkesi, herkesin bencilce kendi faydasını maksimize etmeye çalışması, zayıf olanların ve zayıf duruma düşenlerin sömürü altına alınmasını beraberinde getirecektir. Burada zayıf olan kesim sayıları her zaman kendilerine olan talepten daha fazla olan işgücüdür. Böylelikle ekonomide her zaman bir rezerv işgücü, bir işsizler ordusu bulunacaktır ve bu durum emeğini satma durumunda olan işçinin pazarlıkta dezavantajlı olmasına neden olmaktadır. Marx'a göre emek arzında emek talebine göre varolan bu fazlalık kapitalist sistemin bizzat kendi ürünüdür. Marx bu durumu "kapitalist üretim tarzına özgü bir nüfus kanunu" olarak ifade etmektedir.¹

Sistemin işleyiş sürecinde zayıf duruma düşenler ise kapitalistlerin kendi aralarındaki rekabet sonucu ellerindekini kaybedip emekçi durumuna düşen eski kapitalistlerdir. Çünkü kapitalizmin ilerleyişi ile birlikte "*küçük kapitalistlerin elenerek emekçi durumuna*" gelmesi ile birlikte sermaye "*gittikçe daha az elde toplanacaktır*"²

Marx analizine göre kapitalist sistemde sömürü var olacak ve daima bir rezerv işgücü, bir işsiz ordusu bulunacaktır. Marx 'ın sömürüden neyi kastettiğini anlamak için, emeğin üretimde kullanılmasıyla ilgili olarak çok önemli iki kavramdan bahsetmek gerekmektedir. İlk olarak emeğin üretime katılabilmesi için her şeyden önce fiziki olarak üretime katılabilecek yeterlilikte olması gerekir. Şöyle ki kimse hiç yemek yemeden çalışmaya devam edemez veya kimse sokaklarda yatarak uzun süre çalışabilecek sağlık düzeyini koruyamaz. İşte işçinin çalışabilmesi için, minimum

¹ Dobb,a.g.e., s.153, Parantez içindeki ifade Marx'ın Capital, Vol:1'inden Dobb tarafından aktarılmaktadır.

² Acar, Yalçın,a.g.e. , s.70

düzeyde, gerekli olan şeylere Marx, “besleyici madde” demektedir.¹ Önemli olan kavramlardan ilki bu maddelerin üretilmesi için gereken emektir. Diğer kavram ise işçinin mesaisi sonunda ürettiği değerdir. Sonuç olarak bu iki kavram veya bu iki değer arasındaki işçinin çalıştığı süre sonunda ürettiği değer lehine olan bu fark artı değeri oluşturmaktadır ve işçiler rezerv işgücünün varlığı ile alakalı olarak , alabilecekleri minimum ücreti, yani geçimlik de denilebilecek olan doğal ücreti aldıklarından, kapitalistlerin kasasına kar olarak giren de artı değerden başka bir şey değildir. Aslında bu artı değer kapitalistin değil, işçinin hakkıdır.² Çünkü sermaye, emek faktörü kullanılmadan kendi kendine bir şey üretecek değildir.³ Ayrıca sermaye de daha önceden emek kullanılarak üretilmiştir ve bu açıdan bakıldığında mevcut sermayeyi de elinden alınmış bir varlık olarak görmek hiç zor değildir. Bu nedenlerden dolayı artı değer işçinin sömürülmesi anlamına gelmektedir. Artı değerın toplam değere oranı da sömürü oranını ifade edecektir.

Sistemin kapitalist unsurunun amacı karını arttırmaktır. Kapitalistin karı emeğin sömürülmesi demek olan artı değerden başka bir şey olmadığına göre, kapitalistin karını arttırması, emek üzerinden elde ettiği artı değeri fazlalaştırabilmesine bağlıdır. Nitekim bunu başaramayan kapitalistler, rekabet sonucu, sermayelerini kaybederek emekçi durumuna düşeceklerdir. Artı değeri arttırmanın bir yolu mesai saatlerini uzatmak veya işçileri daha yoğun çalışmaya zorlamak olabilir. Ancak artı değer bu şekilde bir yere kadar arttırılabilir. Çünkü insanlar çok uzun mesai saatlerinde aralıksız aynı verimle çalışamaz. Dolayısıyla artı değeri arttırmanın esas mantıklı yolu, emeğin verimliliğini arttırmaktır ki bu da birim emeği daha fazla sermaye maliyle donatmaktan geçmektedir. Bu da yeri geldiğinde işçilerin bir kısmının işten çıkarılması anlamına gelebilecektir. Verimlilik artışı sonucu marjinal duruma düşen bazı işçiler işten çıkarılabileceklerdir. Yeni yatırım ile birim başı emek verimliliği arttırıldıktan sonra artık, işgücünün bir kısmının işten çıkarılması toplam ürünü değiştirmeyecektir.⁴ Sistem rezerv işgücünü bu şekilde üretmektedir. Karlarını ve

¹ Capital, Vol:1'den aktaran Dobb,a.g.e., s.150,terimin İngilizcesi “nourishing matter” dır.

² Peterson, a.g.e., s.453

³ Acar,a.g.e., s. 68

⁴ Peterson,a.g.e, s.455 ve Acar,a.g.e., s.70

dolayısıyla artı değeri sürekli arttırma peşinde olan kapitalistler , bunu başarmak için emek başına düşen sermaye miktarını arttırmak durumundadırlar.

Marx'a göre bir malın fiyatı (P) üç bileşenden oluşmaktadır. Bunlar emeğe yapılan ödemeler (V), (emeğe yapılan ödeme değişken sermaye olarak düşünülmektedir), sabit sermayenin üretimde kullanılan kısmını göstermek üzere (C) ve bunlara ek olarak artı değer (S) 'dir. Dolayısıyla bunu şöyle göstermek mümkündür.¹

$$P=V+C+S \quad (1.4)$$

Burada sistemin işleyişini kavramak açısından çeşitli oranlar ortaya çıkmaktadır. Bunlar ise aşağıdaki gibidir:²

$$S/V=a \quad : \text{Artı Değer Oranı} \quad (1.5)$$

$$S/V+C=K \quad : \text{Kar Oranı} \quad (1.6)$$

$$C/V=b \quad : \text{Sermayenin Organik Bileşimi} \quad (1.7)$$

Son üç denklem dikkate alındığında kar oranını şu şekilde açmak mümkündür:

$$K=S/V / 1+C/V \quad (1.8)$$

(1.8) nolu formüle göre kar oranı artı değer oranıyla aynı yönlü, emek başına sabit sermaye olarak düşünülebilecek olan sermayenin organik bileşimi (C/V) ile zıt yönlü bir ilişki içindedir. Yukarıda da değinildiği gibi kapitalistler süreç içinde emek başına sermaye oranını yani C/V'yi arttırmaya yöneleceklerdir. Sonuçta C/V artarken kar oranı gittikçe azalacaktır. Ancak kar oranının azalması toplam karın da azalacağı anlamına gelmemektedir. Örneğin 10000 TL 'lik bir sermaye %30 kar oranından 3000 TL getirirken 20000 TL'lik bir sermaye %20 kar haddinden 4000 TL getirebilecektir.³ Böylece gerek azalan kar haddi, gerekse de üretim tekniğinde emek tasarruf edici gelişmeler ve kapitalistlerin kendi aralarındaki rekabet sonucu artan işsizlik ve bunun

¹ Dobb,a.g.e., s.156

² Oranlar ve oranlar arasındaki ilişkilerin yorumu Acar, a.g.e.,s.69 'dan alınmıştır.

³ Acar,a.g.e., s.69,70

sonucu olan talep yetersizlikleri sistemi krizlerle yıpratacak ve sonuçta sistem bir ayaklanmayla yıkılacaktır. ¹

Gelir dağılımının bu süreçte geçirdiği değişimden bahsetmeden önce, analizde çelişkili görünen bazı noktaları açıklamak gerekmektedir. (1.8) nolu formülden bahsederken C/V artarken kar oranının azalacağı söylenmiştir. Ancak bu formülün paydası büyürken, S/V 'de bunu telafi edebilecek ve böylece kar oranının azalmasını önleyecek bir değişim olmaması halinde geçerli olabilir. Ancak Marx'a göre S/V 'nin kar oranındaki azalmanın önüne geçebilecek ölçüde değişmesi, uzun dönemde ancak arazi bir etkiye sahip olabilir. Bunu da Marx'ın şu sözlerinden anlamak mümkündür :

*“artı-değer oranındaki artış, genel kanunu [kar oranının azalması halini] iptal etmez. Ancak bu kanunun daha çok bir eğilim haline gelmesine neden olur.”*²

Sonuç olarak, gelir dağılımı açısından bakıldığında, kapitalist ekonomi gelişirken karın toplam hasıladaki payı gittikçe artarken ücretin payı azalacaktır ve bu azalan kar haddi ve gittikçe artan bir işsizlikle birlikte gerçekleşecektir. Yani ekonomik gelişme olayı gerçekleşirken gelir dağılımı ücretler aleyhine bozulacaktır.³ Modelin eleştirisine geçmeden önce iki Klasik iktisatçı; Marx ve Ricardo'nun görüşleri arasındaki ilişkiden bahsetmek faydalı olacaktır.

2.3.1. Marx ve Ricardo'nun analizleri arasındaki ilişki

Ricardo'nun dağılımla ilgili görüşlerinin, pratik anlamda büyük yararları olmasa da teorik gelişim açısından önemi, Marx'ın teorisinde bir kere daha görülmektedir. Gelirin veya ürünün dağılım konusunda ulaştığı sonuçların farklı olduğu akılda tutularak Marx'ın teorisinin Ricardo ile olan benzerliklerini ve farklarını şöyle sıralanabilir:

Marx da malların değişim değerinin belirleyicisi olarak emeği kabul etmektedir. Marx'ın düşüncesinde de ancak ekonomideki işgücü miktarını sabit tutmaya yetecek bir doğal ücret kavramı ve bu doğal ücret düzeyine yaklaşım gösteren bir piyasa ücreti

¹ Peterson, a.g.e, s. 456, 457

² Capital Vol :3'ten aktaran ,Dobb, a.g.e., s . 157

³ Peterson, a.g.e., s. 456

vardır. Ancak Marx'a göre bu durumun nedeni Ricardo'nun aksine üretimde karşılaşılan azalan verimler olayı değil, ekonomik sistemin kendi dinamiklerinden kaynaklanan emek talebi ile emek arzı arasındaki işgücü arzındaki fazlalıktan ileri gelen dengesizliktir. Nihayet hareket noktası Ricardo ile büyük ölçüde benzer olsa da Marx'ın karın ve ücretin payının ekonomik gelişmeyle birlikte alacağı durum konusundaki görüşleri Ricardo ile tezatlık arzeder.¹ Ricardo'da gelişmeyle birlikte ekonomi durgun duruma yönelirken ücretin toplam hasıladaki payı artacak, karın payı azalacaktır. Halbuki Marx'a göre gelişme sürecinde ekonomi "sistemin yıkımına" doğru giderken karın payı ücretler aleyhine artış gösterecektir. Şunu da belirtmek gerekir ki ekonomik gelişmenin sonunun ne olacağıyla ilgili olarak iki bilim adamı da kötümser olmakla birlikte Ricardo ekonomik gelişmenin durduğu ve nihai durgunluğa erişilen bir nokta tasavvur ederken, Marx'ta ekonomik gelişmenin sonucu ayaklanma, kargaşa ve devrimdir.² Yani kötümserliğin boyutu iki yazarda oldukça farklıdır. Ancak Marx'a göre mevcut sistemin yıkılmasının ardından daha adil bir sistemin kurulacağını da eklemek gerekmektedir.

2.3.2. Modelin eleştirisi

Gerçekte ekonomiler gelişirken ücretlerin geçimlik seviyede kaldığı bir durumdan bahsetmek mümkün değildir. Hatta özellikle refah devleti uygulamalarında görüldüğü gibi, ücretler yükselmiş, orta sınıf ise küçülmemiş, aksine büyümüştür. Ancak tüm bunların yanında Marx'ın işsizlik, tekelleşme ve tekrar eden ekonomik krizler konularında kısmen haklı olduğu söylenebilir. Tekelleşme eğilimi olmuştur ancak küçük işletmeler tamamen yok olmamışlardır.³ Gün geçtikçe gelişen ve ucuzlayan teknoloji, özellikle de bilgisayarın yaygınlaşan kullanımı, küçük ve orta boy işletmelerce de kolay erişilebilir olması, bu tür işletmeleri büyüklerle rekabet edebilir hale getirmiştir.⁴ Bir de Marx'ın temel olarak aldığı değer teorisinin de bir çok iktisatçı tarafından eleştiriye konu olduğunu eklemek gerekmektedir.⁵

¹ Peterson, a.g.e. s.452-456

² Peterson, a.g.e, s.457

³ Acar, a.g.e. s.71

⁴ Bozkurt, Veysel, *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, 2. Basım, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997, s.50

⁵ Peterson, a.g.e, s.457

2.4.Gelir Dağılımı Konusunda Kaldor'un Analizi

Kaldor, Keynezyen araçları kullanarak, ekonomi tam istihdam dengesine giderken, gelirin veya toplam hasılanın ücret ve kar arasında nasıl paylaşılacağını açıklamaya çalışmaktadır. Burada analizin temel dayanağı, ex ante yatırım, tasarruf eşitliğidir.¹

Aslında Keynesyen analizle tam istihdam durumu birbiriyle pek uyumlu görünmemektedir. Ancak Kaldor, Keynesyen analizin tam istihdam durumu için de kullanılmaya elverişli olduğunu belirtmektedir.²

Kaldor gelirin kar ve ücret olarak paylaşıldığı bir ekonomi tasavvur etmektedir ve tam istihdam varsayımına ek olarak ekonomide kar geliri sahipleri ile ücret geliri sahiplerinin tasarruf eğilimleri sabittir., ortalama tasarruf eğilimi marjinal tasarruf eğilimine eşittir ve kar geliri elde edenlerin tasarruf meyilleri, ücret geliri sahiplerininkinden daha yüksektir.³

Bu varsayımlar çerçevesinde Kaldor modelinin işleyişini matematiksel olarak açıklamak mümkündür:⁴

2.4.1.Model:

Kaldor modeline göre ekonomide gelir ücret ve kar olarak paylaşılmaktadır, buna göre :

$$Y=W+P \quad (1.9)$$

Ex ante yatırımlar tasarruflara eşit olmak zorundadır ve ekonomideki toplam tasarruf, iki gelir grubunun tasarrufları toplamından oluşmaktadır.

$$S=I \text{ ve } S=S_w + S_p \quad (1.10)$$

¹ Peterson,a.g.e,s. 464

² Kaldor Nicholas, "A Model of Economic Growth ", *The Economic Journal* , December,1957, s.594

³ Varsayımlar için bkz, Peterson,a.g.e., s.466, Alkin, Erdoğan, *Gelir ve Büyüme Teorisi*, Güray Matbaası, İstanbul, 1981, s.206 ve Greiner,Alfred , Semmlerand,Willi – Gong, Gang, *The Forces of Economic Growth*, Princeton Universty Pres, Princeton and Oxford, 2005, s130

⁴ Peterson,a.g.e, s.465,467 ve 479

öyle ki $S_w = s_w \times W$, $S_p = s_p \times P$ ve $s_w < s_p$ 'dir.

s_w ve s_p , ortalama tasarruf meylini göstermektedir ve ortalama tasarruf meylili marjinal tasarruf meyliline eşittir.

Dolayısıyla $I = S = s_w \times W + s_p \times P$ denklemi W yerine $(Y - P)$ konulup her iki tarafın Y 'ye bölünmesiyle şu şekli almaktadır:

$$I / Y = (s_p - s_w) \cdot P / Y + s_w \quad (1.11)$$

(1.11) nolu denklemde P / Y 'nin yalnız bırakılmasıyla da denklem son halini almaktadır:

$$P / Y = 1 / (s_p - s_w) \times I / Y - s_w / (s_p - s_w) \quad (1.12)$$

Kaldor'un başlangıçta bahsedilen varsayımları çerçevesinde son denklemin yorumu şudur: tam istihdamdaki bir ekonomide yatırım/ hasıla oranındaki bir artış $s_w < s_p$ olduğundan karın hasıladaki payında (P / Y) bir artış demektir. Kaldor'a göre yatırım-hasıla oranıyla, sermaye –hasıla oranı arasında da bir ilişki vardır. Zira, Kaldor yatırımı sermaye stokundaki değişme olarak düşünmektedir. Bir de Kaldor 'a göre sermayenin hasıla içindeki payının artması kar oranının da bununla beraber artamayacağı anlamına gelmemektedir. Dolayısıyla sermaye-hasıla veya yatırım hasıla oranı artarken karın hasıla içindeki payı da artacaktır.¹

Ekonomide ex ante toplam yatırım, ex ante toplam tasarrufa eşit olmalıdır ve I/Y 'nin artması yine S/Y 'nin de artması gereğini ifade etmektedir ve toplam tasarrufların artması için de gelirin, tasarruf eğiliminin daha düşük olduğu ücret kesiminden, daha yüksek tasarruf eğilimine sahip olan kar geliri sahiplerine doğru yeniden dağılması gerekecektir.²

Kaldor modeline göre yatırımların nominal toplam hasıla içindeki payının artmasının, gelir dağılımının değişmesine ve toplam tasarrufun artmasına neden

¹ Kaldor, a.g.e, s.604-606, 619,620

² Peterson, a.g.e, s. 466

olmaktadır. Burada I/ Y oranındaki bir artış toplam talebi arttırmak suretiyle fiyat seviyesinde bir yükselmeyi tetikleyecektir. Ancak ücretler fiyat yükselişlerine tam olarak uyum sağlayamayacak ve böylece ücret kesiminin geliri reel anlamda azalırken karlar artacaktır. Gelirin bu şekilde kar geliri elde edenler lehine yeniden dağılmasıyla ekonomideki toplam tasarruf I=S 'yi tekrar sağlayacak biçimde artacaktır. ¹

Kaldor modeli ile Harrod modeli arasında da şöyle bir bağlantı bulunmaktadır:²

Harrod modelinde gerekli büyüme şartı, ekonominin ortalama tasarruf meylinin, sermaye – hasıla oranına bölümüne eşit bir hızda büyümesidir. Dolayısıyla:

$$\Delta Y/Y = S/Y / K/Y \quad (1.13)$$

yazılabilir.

Kaldor'un modelindeki I/Y 'yi sermaye stokundaki değişimin hasılaya oranı olarak düşünülürse,

$$I / Y = \Delta K / Y \quad (1.13a)$$

Yazılabilir.

(1.13) nolu denklem de $I / Y = \Delta K / Y \times \Delta Y / \Delta Y = \Delta K / \Delta Y \times \Delta Y / Y$ (1.14) olarak açılabilir.

$\Delta K / \Delta Y$ 'ye, k ; $\Delta Y / Y$ doğal büyüme hızını göstermek üzere y olarak simgelendiğinde (1.15) nolu denkleme ulaşılır.

$$I / Y = k \cdot y \quad (1.15)$$

(1.11) nolu denklemi (1.15) nolu denklemle birleştirildiğinde :

$I / Y = S / Y = (s_p - s_w) \cdot P / Y + s_w = k \cdot y$ (1.16) nolu denklemi elde etmek mümkün hale elmektedir. Bu denklem tekrar açıldığında:

¹ Peterson, a.g.e, s . 467

² Alkin, a.g.e., s.208,209

$y = \Delta Y / Y = S / Y / k = S/Y / K/Y$ (1.17) denkleminde ulaşılır ki bu da Harrod modeli ile ilgili olarak bahsedilen, gerekli büyüme hızını gösteren (1.13) nolu denklemlerle aynıdır.

(1.16) nolu denklemden çıkan sonuç, ortalama ve marjinal tasarruf meylinin Kaldor modeli göz önüne alındığında, P / Y aracılığıyla ekonomideki gelir dağılımının bir fonksiyonu olduğudur. Ayrıca ekonominin işleyişi, (1.16) nolu eşitliği sağlamaya yönelik olacağından doğal büyüme hızı da gerekli büyüme hızına eşitlenecektir. Böylece eşitlik sağlandıktan sonra, eşitliğin dışsal unsurlarında bir değişme oluncaya kadar, (örneğin I/Y 'de bir artış gibi), gelir dağılımı da sabit kalacaktır.¹Nitekim uzun dönemde gelirin sermaye ve emek arasındaki dağılımının sabit olması, bir büyüme teorisinin açıklaması gereken temel gerçeklerden birisidir.²

2.4.2.Modelin eleştirisi:

Kaldor modeli tam istihdam koşulunu sağlamış bir ekonomide I/ Y oranında meydana gelen, değişmenin gelir dağılımını nasıl değiştireceğini açıklamakta, ancak tam istihdamı sağlayamamış bir ekonomide büyüme- gelir dağılımı ilişkisini açıklamada yetersiz kalmaktadır.³Ayrıca Kaldor işçi kesiminin tasarruflarından elde edecekleri geliri göz ardı etmektedir.⁴Ancak bu eleştirilerin yanında Kaldor modeli, Harrod modeline yönelik farklı bir bakış açısı, farklı bir yaklaşım içermekte ve uzun dönemde gelirin sermaye ve emek arasındaki dağılımının sabit olmasını tutarlı bir biçimde açıklamaktadır.

2.5.Cartter Modeli

Gelir dağılımı ve gelir dağılımındaki değişmelerin ekonomiyi nasıl etkileyeceği konusunda bahsedilmesi gereken bir diğer model, Allan M. Cartter'in modelidir.⁵

¹ A.y.

² Snowdan,Brian - Vane, Howard R., *Modern Macroeconomics*, Edward Elgar Publishing Ltd, UK, 2005, s.595

³ Peterson,a.g.e,s.467,468

⁴ Greiner et.al.,a.g.e., s.130

⁵ Cartter Modeli hakkında daha detaylı bilgi için bkz , Peterson,a.g.e., s. 458-464

Ancak şunu belirtmek gerekir ki Keynesyen temellere sahip olan Cartter modeli, gelir dağılımı ile toplam hasıla arasındaki ilişkiyi tek yönlü olarak ele almaktadır.

Cartter modeli Keynesyen temellere sahip bir modeldir. Keynesyen ex ante tasarruf, yatırım eşitliği burada da söz konusudur. Yani gelirin denge düzeyi şartı olarak tasarruf, yatırım eşitliği bu modelde de görülebilmektedir.

$$I=S \quad (1.18)$$

Ayrıca yatırım düzeyi karın bir fonksiyonudur ve aralarındaki ilişki doğrusaldır.

$$I=\pi \cdot P \quad (1.19)$$

öyle ki $0<\pi<1$ ve π sabittir

Bundan başka ekonomide toplam gelir kar ve ücret olarak paylaşılmaktadır. Ücret payını λ ile, karı da $(1-\lambda)$ ile göstermek mümkündür.

$$W / Y = \lambda \quad (1.20) \text{ ve } P / Y = (1 - \lambda) \quad (1.21)$$

(1.21) nolu denklemin gösterdiği gibi $P = (1-\lambda) \cdot Y$ olduğundan (1.19) nolu denklem şöyle de ifade edilebilir.

$$I= \pi \cdot (1 - \lambda) \cdot Y \quad (1.22)$$

Sistemin diğer unsuru tasarruftur. Cartter modelinde bu değişken ortalama ve marjinal tasarruf eğilimlerine göre ücret ve ücret dışı gelirden yapılan tasarrufların toplamından oluşmakta ve tasarrufun belirleyenleri şöyle temsil edilmektedir :

a: ücret geliri için tasarruf meylı $0<a<1$

b: pay geliri için tasarruf meylı $0<b<1$

v : karın pay sahiplerine dağıtılan kısmı

1-v: dağıtılmamış kar oranı (bu unsur doğrudan tasarrufa dahil olur)

Burada Cartter'in modele dahil ettiği dağıtılmamış kar kavramının büyük bir önemi bulunmaktadır. Çünkü, normal olarak b katsayısı 1'den küçük olduğundan, karın

dağıtılan kısmında bir artış toplam tasarruflarda bir azalışı ifade edecektir. Örneğin karın dağıtılan kısmında (v) %10'luk bir artış olduğunda, (1-v) %10 azalırken, pay gelirlerinden yapılan tasarruf (b.v), b<1 olduğundan %10'dan daha az artacak ve toplam olarak karlardan yapılan tasarruf azalmış olacaktır. Bu da diğer koşullar veri iken toplam tasarrufların azalması demektir.

Yukarıdaki denklemler kullanılarak, I=S eşitliği, tasarrufun belirleyenlerini ve gelir dağılımıyla ilgili değişkenleri açık bir şekilde gösterecek şekilde tekrar yazılabilir.

Ekonomideki toplam tasarruf, ücret ve ücret dışı gelirden yapılan tasarrufun toplamına eşittir. (1.20) nolu denklemden yola çıkarak ücret gelirinden yapılan tasarruf:

$$a.\lambda.Y \quad (1.23)$$

olarak bulunur.

Ücret dışı gelirden yapılan tasarruf ise, pay gelirinden yapılan tasarruf ile dağıtılmayan karlardan oluşur. Dolayısıyla ücret dışı gelirden yapılan tasarruf:

$$b.v.P + (1-v).P \quad (1.24)$$

ile gösterilir.

(1.21) nolu denklem (1.24) nolu denklemde kullanılırsa:

$$b.v.(1-\lambda).Y + (1-v).(1-\lambda).Y \text{ 'dan}$$

$$(1-\lambda).Y \times [b.v + (1-v)]. \quad (1.25) \text{ 'e ulaşılır}$$

Toplam tasarruf ise (1.23) ve (1.25) 'in toplamından oluştuğuna göre, toplam tasarruf:

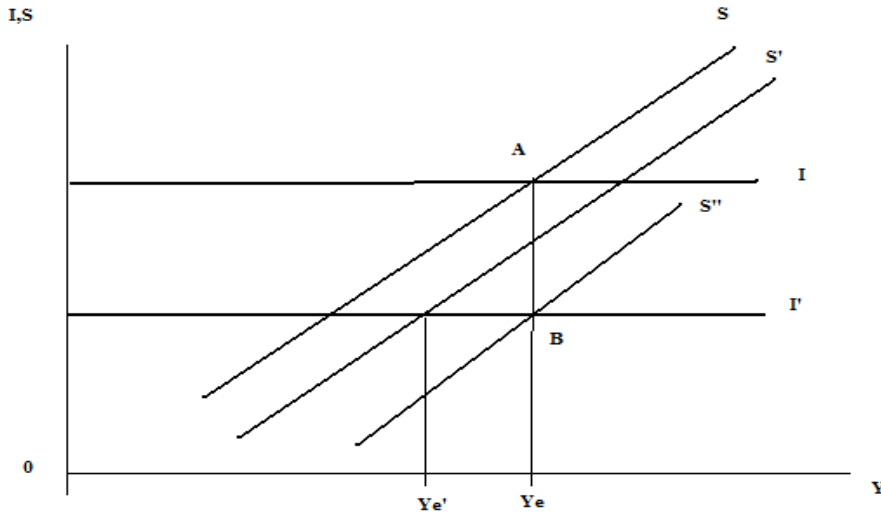
$$S= Y. [a.\lambda + (1-\lambda).(b.v + (1-v))] \quad (1.26) \text{ olacaktır.}$$

I= $\pi.(1-\lambda).Y$ olduğuna göre denge şartı olan I=S için:

$$\pi.(1-\lambda).Y = Y. [a.\lambda + (1-\lambda).(b.v + (1-v))] \text{ 'den}$$

$$\pi.(1-\lambda) = a.\lambda + (1-\lambda).[b.v + (1-v)] \quad (1.27) \text{ denklemi yazılabilir}$$

Böylece Cartter modeli gelir dağılımındaki değişme ile yeni gelir dengesini görülebileceği bir denkleme ulaşmış olur. Buna göre gelir dağılımında ücretler lehine bir değişme, (λ 'nın yükselmesi), (1.27) nolu denklemin hem sol hem de $a < 1$ olduğundan dolayı sağ tarafında bir azalmaya yol açacak, yani hem yatırım hem de tasarrufun azalmasıyla gelir dengesi daha düşük bir düzeyde yeniden kurulacaktır, ceteris paribus. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta yatırımlardaki azalmanın, tasarruflardaki azalmadan daha büyük olduğudur ve denge gelirinin daha düşük bir düzeyde oluşmasının nedeni de budur. Her ne kadar karlar ile yatırım miktarı arasındaki ilişkinin derecesini gösteren π katsayısının ve / veya firma karlarının dağıtılan kısmının (v) yerince artması veya ücret ve ücret dışı tasarruf meyilleri arasında önemli bir fark bulunması durumunda, denge gelirinin dağılımdaki değişiklikten önceki düzeyde kalmasını sağlayabilirse de Cartter modeline göre bu durum yaşanmaz ve ücret payındaki yükselme sonrasında gelir azalır. Ücret payının artışı ile sitemin yeni dengeye yönelişi Şekil.3'de görülmektedir.

Şekil.3. Cartter Modeli

Kaynak: Peterson, 1994, a.g.e., s.462

Şekil.3'de I yatırım miktarını, S ise tasarruf miktarını göstermektedir. Başlangıçta ekonomi yatırım, tasarruf eşitliğinin sağlandığı A noktasına karşılık gelen Y_e hasıla düzeyinde dengede iken, ücret payının artması sonucu yatırım I' 'ne gerilerken tasarruf da S' 'ne gerilemektedir ve yeni gelir dengesi Y_e' 'de oluşmuştur. Gelirdeki düşüşün nedeni, tasarrufların, yatırımlarla aynı oranda azalmamasıdır. Dolayısıyla gelir dağılımında ücret lehine bir değişimle birlikte, gelir düzeyi düşmektedir.

2.5.1.Modelin eleştirisi:

Cartter modeli kabul ettiği varsayımlar çerçevesinde gelir dağılımındaki değişimin, toplam hasıla üzerindeki etkisini tutarlı bir biçimde açıklamaktadır. Ancak Cartter'ın yatırım fonksiyonunun gerçek ekonomik hayatı ne kadar açıkladığı tartışmalıdır. Zira yatırımları etkileyen faktörler arasına cari karlar dışında satış ve karlarla ilgili beklentiler de dahil edildiği zaman modelin tamamen farklı sonuçlar ortaya koyması mümkündür. Örneğin böyle bir durumda ücret payında bir artış π 'nin yeterince yükselmesi sonucu, gelirin azalmasına yol açmayabilir. Ayrıca Cartter modeli incelediği ilişkiyi tek yönlü olarak ele almaktadır.Yani ekonomik büyüme, gelir dağılımına nasıl etki eder sorusunu cevapsız bırakmaktadır.

2.6.Gelir Dağılımında Weintraub Modeli

Konuyla ilgili olarak değinilecek olan son yaklaşım Sidney Weintraub'un dağılım modelidir. ¹Weintraub modelinin en ilginç yanı, gelir dağılımı – ekonomik büyüme ilişkisini, toplam arz ve toplam talep argümanlarıyla çift yönlü olarak ele alabilmesidir. Böylelikle hem ekonomi gelişirken gelir dağılımının alacağı durum, hem de gelir dağılımının değişen durumunun toplam talep kompozisyonuna etkisi dengeye yönelik hareket olarak görülebilmektedir.

¹ Weintraub modeli hakkında daha detaylı bilgi için bkz .Peterson,a.g.e., s.468-479

2.6.1. Toplam arz

Weintraub analizinde toplam arz, nakdi hasıla olarak üç unsur arasında bölüşülmektedir. Bu durum.

$$Z=w.N+F+R \quad (1.28) \text{ denkleminde ifade edilmektedir.}$$

Burada

w: Nakdi ücret haddi

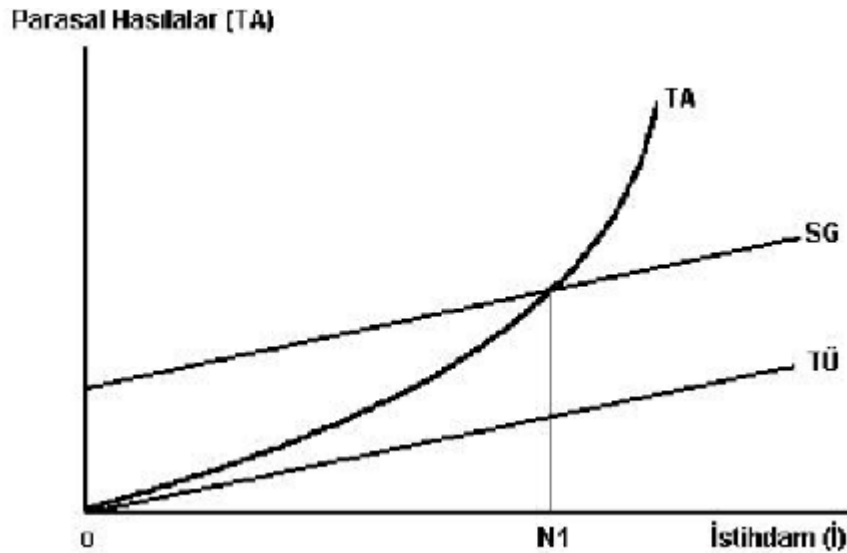
N:İstihdam düzeyi

F:Kira, faiz gibi sabit gelirler (maaşların sözleşmeyle sabitlenmiş olan kısmı da bu gruba girmektedir.)

R : Kardır.

Burada, Weintraub'un analizinde, önceki modellerde rant olarak ele alınan kısım, tüm sabit gelirleri kapsayacak şekilde F notasyonu ile gösterilen terim tarafından içerilmektedir.

Weintraub'un toplam arz fonksiyonu bileşenleriyle birlikte Şekil.4 'te görülebilmektedir.

Şekil.4. Weintraub Modeli

Kaynak: Peterson, a.g.e., s.470 ve Aktan-Vural, a.g.e., s.8

Şekilde sabit olan, kira ve faiz gibi gelirler sabit eğimli SG doğrusuyla, yine sabit nakdi ücret haddi varsayımıyla $W=w.N$ olan toplam ücret $TÜ$ doğrusuyla gösterilmektedir. Şekildeki TA eğrisi nakdi hasılayı veya toplam arz fonksiyonunu göstermektedir. İstihdam arttırıldıkça bir noktadan sonra azalan verimler kanunu işlemeye başlayacağından ve bu nedenle üretimin maliyeti hızla yükseleceğinden dolayı TA eğrisi gittikçe dikleşmektedir. Buna göre istihdam artıp ekonomi geliştikçe ücretlerin toplam nakdi hasıla içindeki payı azalacaktır. Bunu TA ile $TÜ$ arasındaki farkın gittikçe açılmasından anlamak mümkündür. Şekilde SG ile gösterilen sabit gelir payının da ekonomik gelişmeyle birlikte oransal olarak azalacağı yine açıkça görülmektedir. Azalan verimin neden olduğu fiyat yükselişleri karşısında sabit gelir sahiplerinin nispi durumu kötüleşecektir. Ekonomide N_1 istihdam seviyesi aşıldıktan sonra ortaya çıkacak olan kar ise bu düzeyden itibaren istihdam arttıkça hem mutlak hem de gelir içindeki oransal yeri bakımından artış gösterecektir. Şekilde kar, herhangi bir istihdam seviyesi için TA ile SG arasındaki düşey mesafedir ve bu mesafe TA 'nin dikleşmesinden dolayı giderek büyüyecektir.

2.6.2. Toplam talep ve denge:

Weintraub'a göre dengenin bir de toplam talep boyutu bulunmaktadır. Toplam talep ise yatırım ve tüketim harcamalarından oluşmaktadır. Yatırım harcamalarının otonom olduğu varsayımı altında tüketim harcamaları şu şekilde gösterilmektedir :

$$C = c.Y_d + \lambda.A \quad (1.29)$$

Burada Y_d kullanılabilir geliri, A ise halkın elindeki varlıkları göstermektedir. Kullanılabilir gelir ise ücretlilerin, sabit gelir sahiplerinin ve kar geliri elde edenlerin gelirleri toplamını ifade edecektir. Şöyle ki:

$$Y_d = w.N + F + k.R \quad (1.30)$$

Burada k firma karlarının fertlere dağıtılmış kısmıdır.

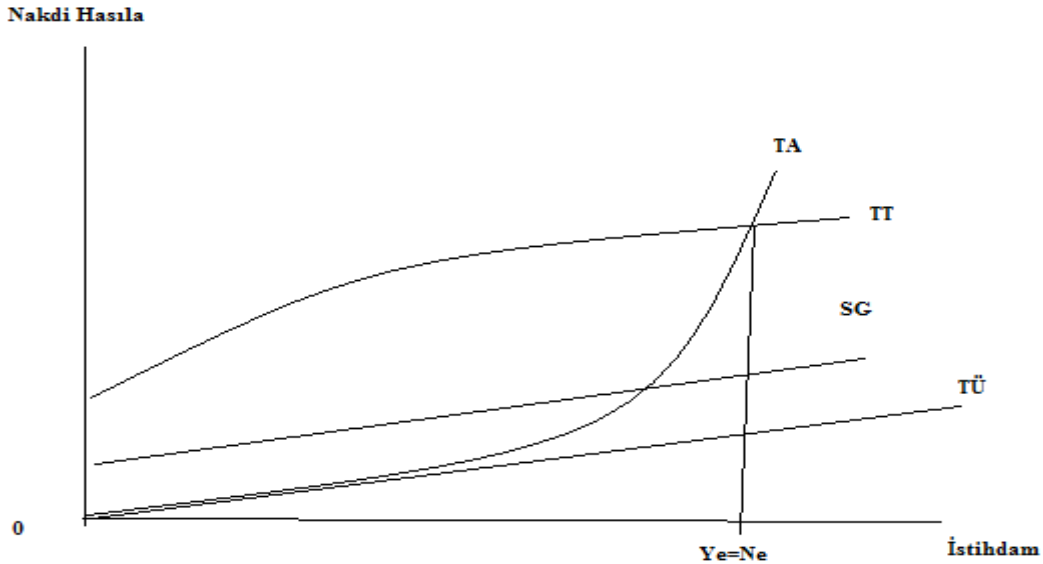
İstihdam ve nakdi hasıla arttıkça sözkonusu gelir gruplarının tüketim davranışlarının izleyeceği yol ile ilgili olarak da şunlar söylenebilir:

Kira, faiz gibi sabit gelir grubunun istihdam gelişip fiyatlar yükselirken, cari tüketim kalıplarını sürdürmek için gelirlerinin tüketim için kullandıkları kısmı sürekli arttırmaları gerekecektir, ta ki gelirlerinin tümünü tüketim için kullanır hale gelene kadar. Dolayısıyla gelir ve istihdam düzeyi artarken bu grubun tasarrufları sıfıra doğru hareket edecektir.

Ücret geliri elde etmekte olanların tüketim harcamalarının seyri, Şekil.4'teki T \bar{U} eğrisi ile aynı karakteri gösterecek ancak eğimi T \bar{U} 'nün eğiminden daha düşük olacaktır. Çünkü bu grubun toplam tasarrufları gelir ve istihdam arttıkça büyüyecektir.

İstihdam ve nakdi hasıla arttıkça, nakdi gelire oranı sürekli yükselme gösteren kar gelirini elde edenlerin tüketim harcamaları ise gelirlerindeki bu yönelişle alakalı olarak TA eğrisine benzer bir eğriyle nitelenebilecek bir tüketim harcaması davranışı göstereceklerdir.

Bütün bunların ve otonom kabul edilen yatırım harcamalarının birlikte meydana getirecekleri toplam talep eğrisi Şekil.5'te TT eğrisiyle gösterilmektedir.

Şekil.5. Weintraub'da Denge

Kaynak: Peterson, 1994, a.g.e., s.477

Ekonomide denge istihdam ve nakdi gelir düzeyi TT ve TA eğrilerinin kesiştiği noktaya denk gelen Y_e ve N_e düzeylerinde oluşacaktır. Bu noktada örneğin otonom yatırımlarda bir artış TT eğrisini yukarı kaydırmak suretiyle sadece denge istihdam ve nakdi gelir düzeyini değiştirmekle kalmayacak, aynı zamanda gelirin paylaşımını da değiştirecektir.

2.6.3. Modelin eleştirisi:

Weintraub toplam arz ve toplam talep argümanlarını gelir dağılımının durumunu açıklayacak şekilde kullanmış olmasına karşın, özellikle ücret haddinin ve kira, faiz gibi gelirlerin sabitliği varsayımını eleştirmek mümkündür. Ekonomide istihdam seviyesi, fiyat düzeyi ve bunlara bağlı olarak nakdi hasıla artarken ve karların gelir içindeki oranı yükselirken, kar dışı gelir elde eden grupların bu duruma sessiz kalmaları gerçekçi görünmemektedir.

2.7. Gelir dağılımı kuramlarından çıkan sonuç

Ricardo'dan Weintraub'a kadar, gelir dağılımı konusunda bazı önde gelen teorilerin incelendiği bu bölümün sonunda gelir dağılımı-büyüme ilişkisini, bütün yönleriyle tarihi gerçeklere de uyacak biçimde tam olarak açıklayabilen bir teorinin varlığından bahsetmek mümkün değildir. Özellikle bu çalışmada yer alan teorilerin konuyu sadece fonksiyonel gelir dağılımı açısından ele aldıkları, gelirin bireysel dağılımı ile ilgilenmedikleri görülmektedir. Bilindiği gibi fonksiyonel anlamda gelir dağılımı, üretim faktörü sahiplerinin, toplam gelirden aldıkları payı ifade ederken, ferdi gelir dağılımı, fertlerin veya hane halkı birimlerinin toplam gelirden aldıkları oransal paylarla ilgilidir. Söz konusu yazarların model ve teorilerinde fonksiyonel gelir dağılımını ele almaları, bu yazarların konuyla daha çok mülkiyet ilişkileri çerçevesinde ilgilendiklerini düşündürmektedir. Teorilerin topluca ele alınmasıyla konuyla ilgili bir senteze ulaşmak mümkündür. Örneğin Ricardo'nun görüşlerini incelerken değer paylaşımı ile ilgili bazı sonuçlar elde edilmektedir. Örneğin üretim sürecine özellikle sabit sermayeyi entegre etme konusunda daha başarılı olanlar, zamanla toplam değer daha büyük bir kısmını elde ediyor olacaklardır. Bu durum ise gerek ulusal, gerekse de

uluslar arası karşılaştırmalar göz önüne alınırsa tarihi gerçeklerle oldukça uyumlu görünmektedir. Yine Marx'ın tekelleşmenin artması ve ekonomi gelişirken, işçi başına düşen sermayenin artacağı öngörüsü için de aynı durum geçerlidir. Ancak Marx'ın ve Ricardo'nun gelirin ücret ve kar arasındaki dağılımının alacağı durumla ilgili görüşleri için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Kaldor, Cartter ve Weintraub modellerinin ise kabul ettikleri varsayımlar çerçevesinde matematiksel tutarlılık içerisinde oldukları görülmektedir. Ancak eleştiriler söz konusu modellerin varsayımlarına yöneltilebilmektedir. Dolayısıyla bu modellerin de açıklayıcı gücü varsayımlarının gerçek hayata yakınlığıyla ilgilidir. Bu da bu modelleri ancak belirli zamanlarda, belirli durumları sağlayan ekonomiler için kullanılabilir kılmaktadır. Örneğin Kaldor'un modelindeki tam istihdamı sağlamış bir ekonomideki gibi...Ancak Kaldor, uzun dönemde aşağı yukarı sabit olan kar ve ücret halindeki faktör paylarını kurduğu modelde açıklayarak gerçek ekonomik hayatı bir noktadan ve tam istihdam gibi zor bir varsayımla da olsa yakalamayı başarmaktadır. Dolayısıyla ekonomik büyüme ve gelir dağılımının karşılıklı durumları ile ilgili olarak, sektörler ve ülkeler arası karşılaştırmalarda Ricardo 'nun değer teorisi, artan tekelleşme ve emek başına sermayenin yükselmesi konularında Marx'ın görüşleri ile, uzun dönemde kar ve ücret olarak sabit faktör payları konusuyla ilgili olarak da Kaldor modelinin sağlıklı bir temel sağlayabileceği söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

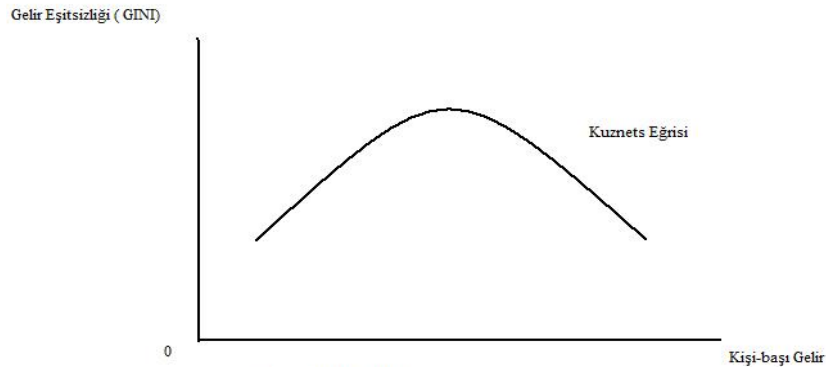
BÜYÜME VE GELİR DAĞILIMI ETKİLEŞİM KANALLARI

1.Büyüme – Gelir Dağılımı İlişkisi:Kuznets Eğrisi

İlk bölümde fonksiyonel gelir dağılımı ve mülkiyet ilişkileri bazında ele alınan ekonomik büyüme – gelir dağılımı ilişkisi bu bölümde gelirin bireysel dağılımı açısından incelenmektedir.

Ferdi gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkide en önde gelen model Simon Kuznets'in ortaya koymuş olduğu ve “Kuznets Eğrisi “ olarak da bilinen bir eğriyle ifade edilen çalışmasıdır.

Kuznets hipotezi kısaca şunu ifade etmektedir : bir ülke ekonomik olarak geliştikçe, o ülkenin gelir dağılımındaki eşitsizlik önce artacak, sonra azalacaktır. Dolayısıyla bir grafik çizip eksenlerden birine kişi başı geliri, diğerine de gelir dağılımının eşitsizlik düzeyini – ki bu da Gini katsayısıyla gösterilebilir- yerleştirildiğinde, ters U biçiminde bir şekil ortaya çıkacaktır.(Bknz Şekil.6) Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki Kuznets hipotezinde ilişkinin yönü gelir düzeyinden gelir dağılımına doğrudur. ¹

Şekil.6.Kuznets Eğrisi

¹ Perotti,Roberto , “Political Equilibrium, Income Distribution and Growth”, *Review of Economic Studies*, 60,1993, s. 755

Kuznets eğrisi Şekil.6 ‘ deki gibi gösterilebileceği gibi, ülkelerarası karşılaştırmalarda da kullanılabilir.

1.1.Sistemin işleyişi:

Kuznets ‘e göre ekonomik büyüme kendini tarımın ağırlığının azalması, tarım dışı sektörün ağırlığının artması şeklinde göstermektedir. Tabii bu aynı zamanda nüfusun kırsal alanlardan şehirlere göç etmesi demektir ve bu anlamda büyüme, sanayileşme ve şehirleşme başat olarak gidecektir. Ayrıca Kuznets ‘in modeline göre, ekonominin tarım sektöründe hem kişi başı gelir tarım dışı sektöre göre daha düşüktür ; hem de gelir daha adil bir biçimde dağılmaktadır. ² Kişi başı gelir düzeyinin tarım sektöründe daha düşük olması anlaşılabilir bir durumdur. Tarım sektörünün rekabetçi yapıya daha yakın olması, tarımdaki nüfusun ve işgücünün daha fazla olması bu durumun nedenleri arasında sayılabilir. Gelirin tarım kesiminde daha adil dağılması ise şöyle izah edilebilir : Bütün tarım sektörü açısından düşünüldüğünde, bu sektörde yapılan iş büyük ölçüde standarttır ve çok fazla özel, ayırd edici yetenek gerektirmemektedir. Dolayısıyla bu sektörde yetenek veya beşeri sermaye farkları gelir dağılımına tarım dışı sektördeki kadar yansımaya sahip değildir. Örneğin aynı miktar sermayeyle donatılmış iki pamuk işçisi düşünülürse, işçilerin ikisi de aynı standart işi yapmaktadır, o da pamuk toplamaktır ve birinin zeka ve yetenek düzeyi ötekinden oldukça yüksek olsa bile aldıkları ücrete çok fazla yansımaya sahip değildir.

Sonuç olarak yukarıda bahsedilen varsayımlar çerçevesinde Kuznets hipotezine göre, büyüyen bir ekonomide gelir dağılımı önce bozulmakta, sonra düzelmektedir. Gelir dağılımının bu seyri izlemesinde etkili olan faktörler bulunmaktadır. Bunları gelir dağılımının bozulmasına yol açan faktörler ve gelir dağılımının iyileşmesini sağlayan faktörler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Ekonomi büyürken gelir dağılımının bozulmasına yol açan faktörler şöyle sıralanabilir:³

1.Varsayım olarak tarım dışı sektörde gelir daha adaletsiz bir şekilde dağılmaktadır ve ekonomik gelişme ile tarım sektörünün ağırlığının azalması ve tarım

² Kuznets, Simon, “Economic Growth and Income Inequality “, *The American Economic Review*, Vol.XLV, No:1, March, 1955,, s. 7,8

³ Kuznets, a.g.e., s.8-18

dışı sektörün ağırlığının artması , gelirin daha adaletsiz olarak dağıldığı sektörün ağırlığı artacağından dolayı toplamda, yani bütün ekonomi açısından gelir dağılımı bozulacaktır.

2.Nüfus kontrolü vesair uygulamalar alt gelir gruplarına daha geç ulaştığı için veya alt gelir grubu bu konuda üst gelir grubu kadar bilinçli davranmadıkları için (şüphesiz bunun eğitim ve kültürle de alakası vardır) alt gelir gruplarında nüfus daha hızlı artacaktır.Bu da alt gelir grubunda daha düşük bir geliri daha fazla sayıda kişinin paylaşması demektir. Ancak bilindiği gibi nüfus artış hızının belirleyicilerinden biri doğum oranı ise diğeri de ölüm oranıdır ve sonuçta nüfus artış hızını doğum oranı ile ölüm oranı arasındaki fark vermektedir. Yine sağlık hizmetlerinden tarım dışı kesim ve alt gelir grubu daha yetersiz bir şekilde faydalanacaklarından, bu grupta ölüm oranının da daha yüksek olması gerekmektedir. Dolayısıyla burada üstü kapalı bir varsayım daha yapılmaktadır ki o da alt gelir grubunda doğum oranının ölüm oranından yüksek olduğudur.

Nüfus ile ilgili bir diğerkonu da ekonomi geliştikçe ölüm oranlarının düşeceğiğidir. Bu hem tıptaki gelişmelerden hem de sağlık hizmetlerinin yaygınlaşmasından ileri gelmektedir. Bu durum da yukarıda bahsedilen alt gelir gruplarındaki nüfus baskısını ağırlaştırabilecektir.

3. Ekonomik büyüme başlangıçta, fabrikasyon sonucu el zanaatçiliğinin karşılaştığı durum gibi yerleşik bazı yapıları bozucu etkilerle birlikte gelmektedir. Ayrıca ekonomik büyümenin başlangıçtaki yapısı üst gelir gruplarının, örneğin patronların, paylarını arttırıcı yönde olacaktır. Çünkü sanayileşmenin meyvelerinden öncelikli olarak bu grup faydalanmaktadır.

Ekonomik gelişmenin sonraki safhalarında gelir dağılımının iyileşmesini sağlayan faktörler ise şöyle sıralanabilir⁴:

1. Gelişen, dinamik bir ekonomide yeni teknolojiler ve yeni endüstriler ortaya çıkacaktır ve bu yeni endüstriler de artık gelirden pay almaya başlayacaklardır.

⁴ Kuznets, a.g.e., s.8-18

2. Bir diğ er faktör yine nüfus ve göç dinamikleriyle ilgilidir. Ekonomik gelişmeyle birlikte kırsal kesimden şehirlere doğru da bir göç süreci yaşanacaktır. Zamanla hem bu göçmenlerin şehre alışmaları hem de göçmenlerin çocuklarının ve sonra da torunlarının şehirli olarak doğmaları, onların başlangıçtaki dezavantajlarını ortadan kaldırmaya yönelecek bir etki doğuracaktır.

3. Bir de konunun politik yönü bulunmaktadır, o da ağırlığı giderek artan alt gelir gruplarının durumlarını iyileştirmeye yönelik uygulamaların devreye girmesidir.

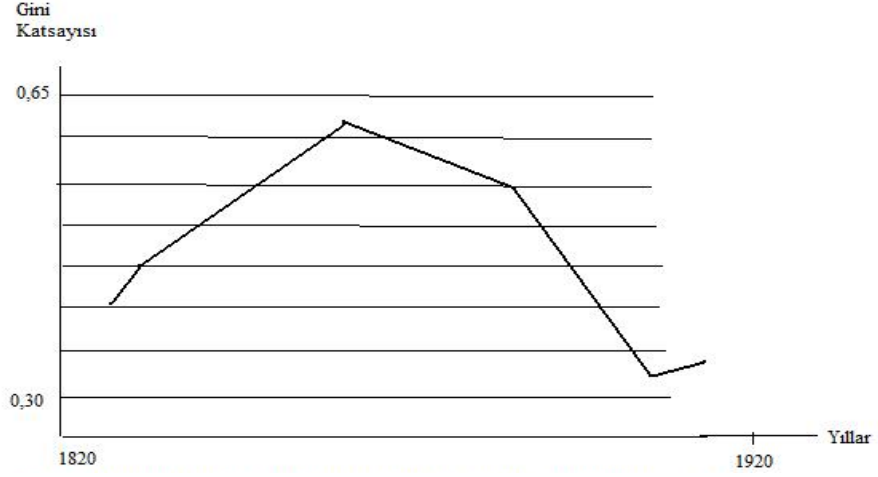
4. Gelir düzeyi farklarının bir kısmı da kişilerin kendi özelliklerinden veya başkalarında olmayan veya başkalarında o kişilerdeki kadar bulunmayan özelliklerden kaynaklanmaktadır. Bu ticarete daha yatkın olmak, daha fazla ticari tecrübeye sahip olmak gibi bir çok farklı şekilde ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla çok başarılı bir işadammın çocuğu iş hayatında son derece başarısız olabilmekte ve babasının yaşadığı standardı ve gelir düzeyini yaşayamayabilmektedir. Onun yerine bir fabrika işçisinin çocuğu büyük bir işadamına dönüşebilecektir. Böylelikle üst ve alt gelir grupları arasındaki farkın kapanması mümkün hale gelmektedir. Ayrıca Kuznets'e göre üst gelir gruplarının buldukları düzeyin daha da üstüne çıkmaları alt gelir gruplarındakilerin yukarı çıkmasından daha zordur. Bu durumun sebebi bir anlamda tersine dönen emek arz eğrisi olabilir.

Bir de kurulan modelin yapısı gereği gelir dağılımındaki düzelme, esas olarak tarım-dışı sektörden kaynaklanacaktır. Çünkü ekonomi büyüdükçe tarım sektörünün payı azalacaktır. Ayrıca sanayideki gelişmelerin tarımı etkilemesi sonucu tarımda makinalaşma vs. tarım sektörünün gelir dağılımını daha da adaletsiz hale getirecektir.⁵

⁵ Kuznets, a.g.e, s.17

1.2. Kuznets yaklaşımının eleştirisi:

Aşağıda Williamson'un yaptığı ampirik çalışmanın sonucu görülmektedir.

Şekil.7. Williamson'un İngiltere ve Galler İçin Kuznets Eğrisi

Kaynak:Williamson, Jeffrey, *Did British Capitalism Breed Inequality?*, Allen&Unwin, Boston, 1985'den aktaran Weil, a.g.e., s.370

Bu çalışmada İngiltere ve Galler için 1823 – 1915 aralığı incelenmiştir ve bu zaman aralığı bu ülkeler için hızlı büyüme yıllarıdır.⁶

Kuznets Hipotezi bir yere kadar kabul görmüş ancak bir yerden, özellikle 1970'lerden sonra hipotezin gücünü yitirmesi ve ülkeler arası gelir dağılımı farklarını açıklayabilirliği ile ilgili şüpheler artmıştır. Örneğin Aghion ve diğerleri, artık gelir dağılımı – büyüme ilişkisini açıklamak için yeni teorilere gereksinim olduğunu ifade etmektedir.⁷ Bunun sebebi eşitsizliğin içinde A.B.D.'nin de bulunduğu bir çok gelişmiş ekonomide 1970'ten itibaren hızla yükselmesidir.⁸

⁶ Weil, David N., *Economic Growth*, Pearson Education Inc . Boston., 2005, s.371

⁷ Barro, Robert J., "Inequality and Growth in a Panel of Countries", *Journal of Economic Growth*,5:March 2000,s.9 ve Aghion, Philippe, Caroli, Eve - Penalosa,Cecilia Garcia,"Inequality and Economic Growth:The Perspective of the New Growth Theories,*Journal of Economic Literature*,December1999, s.1616, 1617

⁸ Weil,a.g.e., s.380

2.Büyüme – Gelir Dağılımı İlişisini Açıklamada Fiziki ve Beşeri Sermaye Ayrımı ve Etkileri

Kuznets eğrisi ile ilgili bahsedilenlerin ardından, gelir dağılımının ekonominin büyüme performansını etkileyebileceği bir kanal olan fiziksel ve beşeri sermaye edinime değinmek gerekmektedir. Çünkü ekonomideki gelir dağılımı yeri geldiğinde fiziksel ve beşeri sermayenin dağılımını belirleyerek ekonomik büyüme üzerinde etkili olma potansiyeline sahiptir.

Konuya girmeden önce beşeri sermaye kavramını biraz açmak yerinde olacaktır. Beşeri sermaye çok geniş olarak işgücünün eğitim ve öğretim sürecinde elde ettiği kazanımlar şeklinde tanımlanabilir.⁹ Tanım biraz daha genişletilecek olursa, beşeri sermaye kavramının içine sağlık ve beslenme de girecektir.¹⁰ Hatta insanları mutlu eden tüm diğer gayri – fiziki faktörleri de beşeri sermaye içine dahil etmek mümkündür. Çünkü daha mutlu insanlar daha verimli çalışacaklardır. Bu bağlamda ülkede barış ve huzurun olması, kişisel hak ve özgürlükler ve iyi işleyen bir adalet sistemi dahi beşeri sermayenin unsurları olacaktır. Buradan da beşeri sermayeyi tam olarak ölçmenin oldukça zor olduğu sonucu çıkmaktadır.

Beşeri sermaye son derece önemli bir kavramdır, çünkü iyi bir eğitimle donatılmış bir işgücü, teknolojik gelişim yapma olasılığı açısından daha şanslı olacaktır. Diğer taraftan teknoloji transferi yapabilmek için de bu işlemi yürütebilecek beşeri sermayeyle donatılmış işgücüne ihtiyaç vardır.¹¹ Gelir dağılımının ekonomik büyümeyi etkileyişini iki temel üzerinden incelemek mümkündür. Bunlardan ilki gelir dağılımından fiziki sermayeye ve oradan da ekonomik büyümeye doğru olan etkidir ; diğeri ise gelir dağılımından beşeri sermayeye ve oradan da ekonomik büyümeye doğru olan etkidir.

⁹ Taylor, John B., *Economics*, 2nd Ed., Houghton Mifflin Co., Boston, New York, 1998, s.629

¹⁰ Dao, Minh Quang, “Human capital, poverty and income distribution in developing countries”, *Journal of Economic Studies*, Vol:35, No:4, 2008, s.294

¹¹ Taylor, a.g.e., s.636, 866

2.1.Sistemin ilk unsuru: Gelir dağılımından fiziki sermaye edinimine:

Ekonomiyi oluşturan toplumun nispeten daha zengin olan kesimlerinde tasarruf meylî daha yüksektir. Tüm yurt içi tasarrufların yurt içi yatırıma dönüştüğü varsayımında, gelir, alt gelir grubundan üst gelir grubuna aktarıldığında toplam tasarruf ve yatırım düzeyi daha yüksek olacaktır. Daha yüksek yatırım düzeyi de daha büyük bir ekonomi anlamına gelecektir.¹² Ancak bu mekanizmanın dış sermaye akımlarına göreceli olarak daha açık olan ülkelerde daha önemsiz olduğunu belirtmek gerekmektedir. Yani gelir dağılımındaki adaletsizliğin fiziki sermaye oluşumu aracılığıyla ekonomik büyüme üzerinde gerçekleştireceği etki dış sermaye akımlarına kapalı olan bir ülkede, dış sermaye akımlarına açık bir ülkeye nazaran daha fazla olacaktır.¹³ Dış sermaye akımlarına tamamen kapalı olan bir ülkede ise bu mekanizma maksimum derecede etkili olacaktır. Çünkü artık belirli bir ülkede ekonomik büyümeyi sağlayacak fiziksel sermaye oluşumu, net anlamda, sadece o ülkedeki yurt içi tasarruf miktarının değil, aynı zamanda yurt dışı tasarrufların da bir fonksiyonu haline gelecektir. Dolayısıyla sözü edilen mekanizmanın etkisinin büyüklüğü yurt içi ve yurt dışı tasarrufların toplam tasarruflar içindeki ağırlığına göre değişecektir. Yurt içi tasarrufların toplam tasarruflar içindeki payı arttıkça, bahsedilen etki de artacaktır.

Gelir dağılımındaki eşitsizliğin, fiziki sermaye oluşumu aracılığı ile ekonomik büyümeyi etkilediği sistemin bir diğer yönü, yatırımların bölünemezliği ile ilgili olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum özellikle yüksek kuruluş sermayesi gerektiren işletmeler için geçerlidir ve bu işletmelerin kurulabilmesi için büyük miktarda bir sermayenin belirli ellerde toplanmış olması gerekmektedir. Bu gerekliliğin hisse senedi piyasalarının gelişmemiş olduğu durumlarda ortaya çıktığını ileri süren yazarlar olduğu gibi¹⁴, “*varlık sahipliğinin*” belirli ellerde toplanması şeklinde yorumlar da mevcuttur.¹⁵ Ancak bu görüşlerden ikincisinin daha kabul edilebilir olduğu söylenebilir. Çünkü gelişmiş bir hisse senedi piyasasının varlığı, var olan bir firmanın sonradan mevcuduna ilave olarak yapacağı bir yatırımın finansmanında kolaylık sağlayabilecektir ancak bir işletmenin kuruluşunu sağlaması zordur. Böylece gelirin belirli ellerde

¹² Weil,a.g.e., s.382, 383

¹³ Weil,a.g.e., s.391 ve Barro,a.g.e., s.8

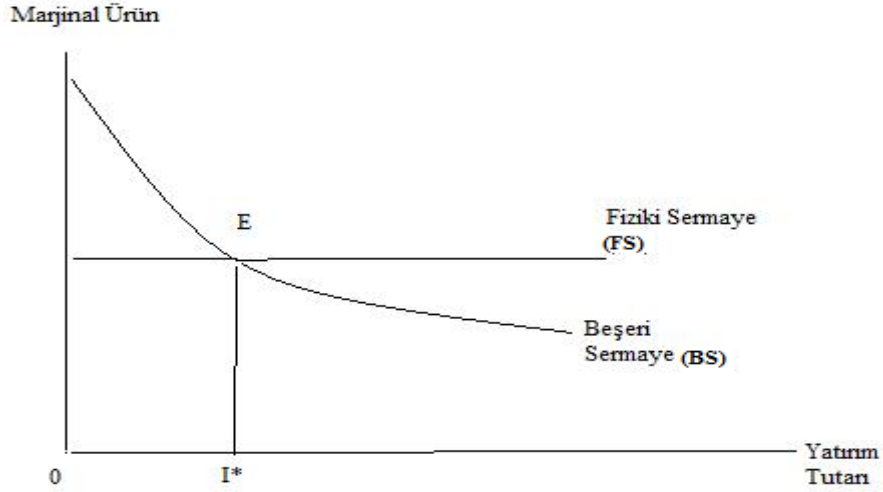
¹⁴ Aghion et al., a.g.e., s. 1620

¹⁵ Barro,a.g.e., s.8

kümelenmesi, büyük ölçekli tesislerin kurulmasını kolaylaştırarak ekonomik büyümeyi olumlu etkileyecektir.

2.2.Sistemin İkinci unsuru : Gelir Dağılımından beşeri sermaye edinimine :

Büyüme – gelir dağılımı ilişkisini açıklamada beşeri ve fiziki sermaye ayrımını incelerken ele alınan sistemin ikinci unsuru da gelir dağılımının beşeri sermaye edinimi aracılığı ile ekonomik büyümeyi etkilemesidir. Bu konuyu tam olarak kavrayabilmek için biraz iktisat teorisi kullanmak gerekmektedir.¹⁶ Konuyu açıklamak için “sermayenin marjinal ürünü” kavramı kullanılmakta ve bu kavram fiziki sermaye ve beşeri sermaye için ayrı ayrı ele alınmaktadır. Beşeri sermayenin marjinal ürününün başlangıçta fiziki sermayenininkinden yüksek olduğu ve beşeri sermayeye yatırılan parasal tutar arttıkça marjinal ürününün azaldığı, bununla birlikte fiziki sermayenin marjinal ürününün ise yatırılan miktar ne olursa olsun sabit kaldığı varsayılmaktadır. Analiz bireysel bazda yapılmaktadır ve bir kişinin fiziki sermaye edinimi, ülkenin toplam fiziki sermaye stoğunu azalan verimler durumuna düşürmeyecektir. Aşağıdaki şekilde bu durum gösterilmektedir.

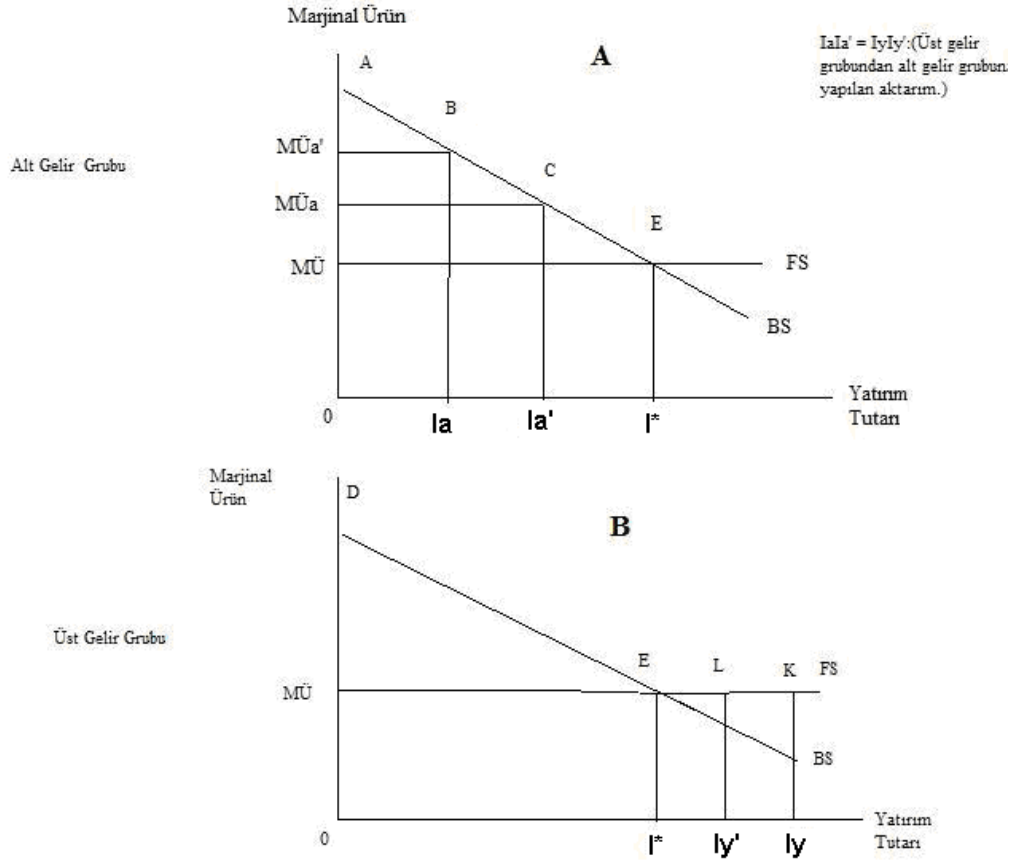

Şekil.8. Fiziki ve Beşeri Sermayenin Eşanlı Dengesi

Kaynak:Weil, a.g.e., s.385

¹⁶ Bu konuda kullanılan model için bkz. Weil,a.g.e., s.382-386

FS ile BS eğrileri E noktasında kesişmektedirler ve bu noktaya karşılık gelen yatırımın parasal değeri I^* dır. Bu durumda eğer kişinin yatırıma ayırabileceği tutar I^* dan az ise bunun tamamını beşeri sermayesine yatıracaktır. Eğer yatırıma ayrılacak tutar I^* dan fazlaysa kişi bu tutarın I^* kadarını beşeri sermayesine, geriye kalan kısmını ise fiziki sermayeye yatıracaktır. Bu analiz daha ileri götürüldüğünde gelir dağılımındaki bir iyileşmenin, beşeri sermaye yatırımını ve toplam üreimi arttırdığı görülecektir ¹⁷. Bunu göstermek için yukarıdaki şekli yöntemle ve Weil ‘ın verdiği temelden hareketle biri alt diğeri üst gelir grubundan olmak üzere iki kişi için ayrı ayrı şekillerle modeli daha açık hale getirilen bir uygulama aşağıda gösterilmiştir.

Şekil.9. Gelir Dağılımında Değişme ve Denge

Kaynak: Çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

¹⁷ Weil, a.g.e., s.385

Şeklin A kısmında alt gelir grubundaki bir birey için BS ve FS eğrileri, şeklin B kısmında ise üst gelir grubundaki bir birey için BS ve FS eğrileri görülmektedir. Alt gelir grubundaki bireyin başlangıçta yatırıma ayırdığı miktar I_a , üst gelir grubundaki kişinin yatırıma ayırdığı miktar ise başlangıçta I_y kadardır. Eğer üst gelir grubundan alt gelir grubuna bir gelir aktarımı söz konusu olursa, ki bu gelir dağılımını iyileştirecektir. Hem toplamda (bu iki bireyin toplamı anlamında) beşeri sermayeye yapılan yatırım artacak hem de toplam üretim artacaktır. Örneğin $I_a I_a' = I_y I_y'$ kadarlık bir gelirin üst gelir grubundan alt gelir grubuna aktarıldığını ve üst gelir grubundaki bireyin yatırım amaçlı olarak kullandığı bu tutarın, alt gelir grubundaki birey tarafından da yine yatırım amacıyla kullanıldığı varsayılırsa, bu durumda alt gelir grubunda yatırım düzeyi I_a' 'ne yükselecek, üst gelir grubunda ise I_y' 'ne düşecektir. Gelir dağılımı düzeltilmeden önce beşeri sermayeye yapılan yatırım $I_a + I^*$ iken gelir transferinden sonra $I_a' + I^*$ düzeyine yükselmiştir. Yani üst gelir grubundaki bireyin beşeri sermayeye yatırdığı miktar değişmezken, alt gelir grubundaki bireyin beşeri sermayeye yatırdığı miktar artmıştır. Bu nedenle iki kişiden oluşan bu ekonomide beşeri sermayeye yatırılan tutar artmıştır.

Toplam üretim, gelir dağılımının adaletsiz olduğu başlangıç durumunda $AB I_a O$ (alt gelir grubundaki bireyin üretimi) ile $DK I_y O$ (üst gelir grubundaki bireyin üretimi) alanlarının toplamına eşittir. Üst gelir grubundan alt gelir grubuna yapılan gelir transferi ile gelir dağılımı iyileştirildikten sonra toplam üretim, $AC I_a' O + DL I_y' O$ olacaktır. Bu durumda üst gelir grubundaki bireyin toplam üretimi, fiziki sermayesinin azalması nedeniyle $LK I_y I_y'$ alanının değeri kadar azalırken, alt gelir grubundaki bireyin toplam üretimi, beşeri sermayesindeki artış sayesinde $BC I_a I_a'$ alanının değeri kadar artacaktır. $BC I_a I_a'$, $LK I_y I_y'$ 'den büyük olduğu için de toplam üretim artacaktır. Yani bu modele göre gelir dağılımının iyileşmesi ekonomik büyümeyi olumlu bir yönde etkilemektedir. Gerçekten de ülkeler arası karşılaştırmalarda, gelir dağılımında daha yüksek bir adaletsizlik, beşeri sermaye ediniminde daha düşük düzeyle birlikte görülmektedir. ¹⁸ Ancak gelir dağılımıyla beşeri sermaye arasındaki ilişki teorik olarak "çift yönlü" bir ilişkidir. ¹⁹ Dolayısıyla gelir dağılımındaki değişmelerin, beşeri sermaye

¹⁸ Weil, a.g.e., s.391

¹⁹ Dao, a.g.e., s.295

edinimi aracılığıyla ekonomik büyümeye olan etkisinin yanında, beşeri sermaye edinimindeki değişikliklerin, gelir dağılımı üzerindeki etkilerinden de bahsetmek gerekmektedir. Bu konuda teorik model için yine Weil'a başvurulmaktadır.²⁰ Bu modelde beşeri sermaye ediniminin göstergesi olarak eğitim düzeyi alınmaktadır. Modeldeki bir diğer önemli kavram da "eğitimin marjinal getirisi" dir. Bu da eğitim düzeyindeki bir artışın (bu ilave bir yıllık eğitim veya lise eğitiminin yanında üniversite eğitimi de almış olmak ya da lisans eğitimine ilave olarak yüksek lisans da yapmış olmak şeklinde gösterilebilir), gelir düzeyinde meydana getirdiği değişmeyi ifade etmektedir. Eğitim düzeyleri ayrı numaralarla gruplandırılmaktadır ve daha büyük numara, daha yüksek bir eğitim düzeyini göstermektedir. Mesela eğer 1. düzey eğitime sahip birey ayda 100 TL kazanıyorsa ve eğitimin marjinal getirisi yüzde 10 ise 2. düzey eğitime sahip birey 110 TL kazanacaktır. Burada eğitimin marjinal getisi sabit kabul edilmektedir. Yani 3. düzey eğitime sahip olan birey 121 TL kazanacak demektir. Bu sayılanlar çerçevesinde eğitimin nüfusa dağılımının aynı olduğu iki ülkeden eğitimin marjinal getirisinin daha yüksek olduğu ülkede, Gini katsayısı daha büyük çıkacak yani gelir, diğer ülkeye göre daha adaletsiz bir biçimde dağılacaktır. Yine benzer şekilde eğitimin getirisinin aynı olduğu iki ülkeden eğitimin daha adaletsiz dağıldığı ülkede Gini katsayısı daha yüksek olacak, yani gelir dağılımı daha adaletsiz olacaktır. Böylelikle şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır :

1. Eğer ekonomik gelişmeyle birlikte eğitimin marjinal getirisi artarsa, gelir dağılımındaki adaletsizlik de artacaktır. Bu ekonomi geliştikçe eğitilmiş işgücüne olan talebin artması şeklinde kendini gösterebilecektir.
2. Eğer eğitim yaygınlaştırılırsa, gelir dağılımındaki adaletsizlik azaltılabilecektir.

3.Kredi Piyasası Aksaklıkları ve Büyüme – Gelir Dağılımı İlişkisi

Kredi piyasalarındaki aksaklıklar yeri geldiğinde nüfusun beşeri sermaye edinim olanakları üzerinde etkili olarak toplumdaki beşeri sermaye miktarını

²⁰ Bknz. Weil,a.g.e., s. 375-379

kısıtlayabilmektedir. kredi piyasası aksaklıkları faiz hadleri ve ücretler üzerinde etkili olarak gelir dağılımını da etkileyebilmektedir.

Genel anlamda piyasa başarısızlıkları denilince dışsallıklar ve asimetrik bilgidan kaynaklanan ters seçim ve ahlaki tehlike (moral hazard) akla gelmektedir. Ancak kredi piyasası aksaklıkları ve bunların ekonomik büyüme – gelir dağılımı ilişkisine etkisi ile ilgili incelenen literatürde aksaklık kaynağı olarak ahlaki tehlike üzerinde durulmaktadır.

Örneğin Fender ve Wang’a göre eğitim için verilecek olan kredilerde, piyasa aksaklıkları “ yaygın “ bir biçimde görülmektedir, çünkü beşeri sermaye bir maddi “ *teminat* “ olarak kabul edilememekte ve bu yüzden de ahlaki tehlike sorunu ortaya çıkmaktadır.²¹ Buna karşın, gerçekten de fiziki sermaye maddi olarak bir teminat olarak kabul edilebilir olduğundan fiziki sermaye söz konusu olduğunda kredi piyasalarının daha az aksaklık göstereceği sonucuna varılabilir. Bunu destekleyecek en önemli kanıt ise fiziki sermayenin insandan çok daha az hareketli olmasıdır²². Mesela kredi olarak eğitimini tamamlamış bir bireyin krediyi geri ödemediği kaçması, bir iş adamının yine kredi kullanarak tesisine eklediği bir makineyi kaçırmamasından veya saklamasından çok daha kolay olacaktır. Ayrıca maddi bir varlık olması açısından alınan kredinin borcu alan yükümlü tarafından fiziki sermayeye dönüştürülüp dönüştürülmediğini denetlemek de beşeri sermayeye dönüştürüldüğünü denetlemekten daha kolaydır.

İncelenen çalışmalarda görülen diğer bir ortak nokta da beşeri sermaye yatırımı olarak sadece eğitimin dikkate alınmasıdır. Ancak beşeri sermaye kavramı aslında sadece eğitimden çok daha fazlasını kapsamaktadır ; öyle ki sağlık hizmetleri ve beslenme, mesela beşeri sermayenin unsurlarındandır. Beşeri sermaye yatırımı olarak eğitimin dikkate alınmasının nedeni beşeri sermaye ve kredi piyasaları arasındaki ilişkinin eğitim üzerinden kurulmasının daha makul ve gerçeğe daha uygun olması olsa gerektir. Eğitim kredileri gerçek hayatta rastlanılan bir kredi türüdür.

²¹ Fender, John – Wang, Ping, “Educational Policy in a Credit Constrained Economy With Skill Heterogeneity”, *International Economic Review*, Vol:44, No:3, August 2003, s.939,940

²² Bu saptamayı Galor ve Zeira’da da görmek mümkündür. Bknz. Galor, Oded and J Zeira, Joseph, “ Income Distribution and Macroeconomics “, *Review of Economic Studies*, 1993, 60, s.38

Oded Galor, ekonomik büyüme – gelir dağılımı ilişkisini açıklamaya yönelik yaklaşımların iki ana akım arasında ayrıldığını ifade etmektedir.²³ Bu akımlardan ilki ekonomik büyüme – gelir dağılımı ilişkisine klasik yaklaşımdır ki bu yaklaşıma giren çalışmalar fiziki sermaye üzerine yoğunlaşarak nihayetinde gelir dağılımındaki eşitsizliğin ekonomik büyümeyi olumlu etkileyeceğini öne sürmektedirler. Ekonomik büyüme – gelir dağılımı ilişkisine modern yaklaşımın bir kolu beşeri sermaye üzerine yoğunlaşmakta ve kredi piyasası aksaklıklarının varlığında ortaya çıkacak durumla ilgilenmektedir. Bu yaklaşım gelir dağılımındaki iyileşmenin beşeri sermaye yatırımlarını arttırarak ekonomik büyümeyi olumlu etkileyeceğini öne sürmektedir. Şöyle ki ; kredi piyasalarında aksaklık varsa, yani kredi almakta zorluk çeken bireylerin varlığı söz konusuysa, gelir dağılımında bir iyileşme, bu kişilerin beşeri sermaye yatırımlarını kendi kendilerine finanse etme olanaklarında bir artış demektir ve bu da daha yüksek beşeri sermaye yatırımı ve daha büyük bir ekonomi anlamına gelecektir. Modern yaklaşımın diğer kolu ise ekonomik büyüme – gelir dağılımı ilişkisine politik ekonomi penceresinden bakmaktadır.

Yukarıda bahsedilen çerçevede Galor ve Moav, 2004 yılında yayınladıkları bir makalede ekonomik büyüme – gelir dağılımı ilişkisine yaklaşımda, hem klasik, hem de modern yaklaşımı uyumlaştıran, “ *birleştirilmiş* “ bir model sunmaktadırlar.²⁴ Bu modelde ekonomik büyüme – gelir dağılımı ilişkisi, fiziki ve beşeri sermayenin göreceli getirilerine bağlıdır ve modelin orijinalliği buradan ileri gelmektedir. Model tarihi gözlemlerle de uyumlu olan üç temel üzerinde yükselmektedir²⁵ :

1. Marjinal tasarruf meyli servetle birlikte yükselmektedir. Bunun yanında yazarlar miras bırakma meylinin de servetle birlikte artacağını kabul etmektedirler
2. Ekonomide beşeri sermaye yatırımlarını törpüleyen kredi piyasası aksaklıklarının varlığı söz konusudur.

²³ Galor, Oded, “Income Distribution and the Process of Development “, *European Economic Review*, Vol:44, Issues:4-6, May 2000, s.707,708

²⁴ Galor, Oded – Moav, Omer, “ From Physical to Human Capital Accumulation:Inequality and the Process of Development “, *Review of Economic Studies*, Vol:71, No:4, Oct. 2004, pp.1001-1026

²⁵ Galor – Moav, a..g.e., s.1003,1004

3. Temel olarak ekonominin işleyişinde beşeri sermayenin önemi gittikçe artmaktadır. Ayrıca beşeri ve fiziki sermaye üretimde birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

Bu varsayımlar çerçevesinde ekonomik gelişme iki rejim altında sınıflandırılabilir. Buradaki rejim kavramının politikayla hiç bir ilgisinin olmayıp, sadece ekonominin yapısal değişimini ifade ettiğini belirtmek gerekmektedir. Rejimleri belirleyenler ; ekonomik büyümenin merkezinde fiziki sermayenin mi yoksa beşeri sermayenin mi bulunduğu, toplumun beşeri sermaye edinimindeki durumu, beşeri ve fiziki sermayenin göreceli getirileri, nesiller arası transferlerin durumu gibi unsurlardır. Buna göre Rejim I 'de fiziki sermayenin getirisi beşeri sermayeye göre yüksektir. Bunun nedeni de başlangıçta fiziki sermayenin nispi kıtlığıdır. Bu aşamada ücretler o kadar düşüktür ki fakir kesim – toplum fakir ve zengin kesim olarak ikiye ayrılmaktadır ve zengin kesim ekonomideki fiziki sermayenin tamamına sahiptir – miras bırakmamaktadır. Ayrıca göreceli getirisi yeterince yüksek olmadığı için ne fakir ne de zengin kesim beşeri sermaye edinimiyle ilgilenmektedir. Bunun yanında zengin kesim miras bırakabilmektedir ve bir sonraki nesil, yani bunların çocukları, bu mirası da kullanarak fiziki sermaye varlığını arttırmaktadır. Böylece ekonomik gelişmenin merkezine fiziki sermaye oturmuş olmaktadır. Bu aşamada aralarındaki tamamlayıcılık ilişkisinden dolayı fiziki sermaye artarken beşeri sermayenin getirisi de artmaktadır, diğer yandan fiziki sermaye bollaşıkça getirisi nispi olarak azalmaktadır. Ancak durum böyle olsa da beşeri sermayenin nispi getirisi beşeri sermaye edinimini cazip hale getirinceye kadar ekonomi Rejim I'den çıkamamaktadır. Fiziki sermayenin ekonomik gelişmenin merkezine oturduğu bu aşamada gelir dağılımındaki eşitsizlik ekonomik performansı olumlu bir şekilde etkileyecektir.²⁶Böylece ücretin beşeri sermaye yatırımını cazip hale getirecek kadar yükselmesiyle Rejim II'ye geçilir. Ancak Rejim II de kendi içinde üç aşamaya ayrılmaktadır. Rejim II'nin ilk aşamasında beşeri sermayeye yatırım sadece zengin kesime has bir durumdur. Fakir kesim beşeri sermayeye yatırım yapamamaktadır. Çünkü fakir kesimin geliri çocuklarına miras bırakacak düzeyde değildir ve kredi kısıtları nedeniyle eğitim için kredi de alamamaktadırlar. Bu arada yeni başlamış olan beşeri sermaye yatırımının yanında

²⁶ Galor - Moav, a.g.e., s.1015

zengin kesimin fiziki sermayeye yatırımı da devam etmektedir. Yine aynı şekilde ücret bu aşamada da yükselmeye devam edecektir. Gelir dağılımının büyümeye etkisi ise bu aşamada belirsizdir. Ekonomi ücretler fakir kesimin de çocuklarına miras bırakabilecekleri bir düzeye geldiği zaman Rejim II'nin ikinci aşamasına geçmektedir. Bu aşamada zengin kesimin yanında fakir de beşeri sermaye yatırımı yapabilmektedir. Ancak kredi kısıtları nedeniyle hala beşeri sermaye yatırımı yapmak istediği halde bunu gerçekleştiremeyen bireylerin varlığı söz konusudur. Dolayısıyla bu aşamada gelir dağılımındaki bir iyileşmenin büyümeye olumlu katkı yapacağı kesin olarak söylenebilecektir. Artan ücret haddi ve fakirlerin çocuklarına gittikçe daha fazla miras bırakabilmesi sonucu ekonomi artık fakir kesimin kredi kısıtlarını aştığı bir aşamaya gelecektir. (Rejim II, aşama III). Bu aşamada ayrıca fiziki sermaye ile beşeri sermayenin getirileri birbirine eşitlenmiştir ve bu nedenle gelir dağılımının ekonomik büyüme üzerinde her hangi bir etkisi bulunmayacaktır. Bu üçüncü aşama daha çok ekonomide yapısal bir dengenin sağlandığı bir aşama olarak ortaya çıkmaktadır. Sonuç olarak gelişmenin erken safhalarında büyüme olayının merkezinde fiziki sermaye var iken eşitsizlik büyüme için olumlu bir etkiye sahip olacaktır. Ancak ekonomi geliştikçe öyle bir aşamaya gelinir ki beşeri sermaye de fiziki sermaye ile birlikte önemli olur ve kredi kısıtlarının olduğu sürece eşitsizliğin büyümeye etkisi olumsuzdur. Son aşamada ise kredi kısıtlarının kısıtlayıcılığı fakirler için de ortadan kalkmakta ve eşitsizlik büyüme için nötr olmaktadır. Bunun sebebi modelin beşeri sermaye ve fiziki sermayenin göreceli getirileri üzerine kurulmuş olmasıdır. Eğer beşeri sermayenin göreceli getirisi daha yüksekse eşitsizlik büyüme için kötüdür, vice versa ²⁷. Bu nokta zaten Galor ve Moav modelini ana akım kredi kısıtları yaklaşımından ayıran ve orijinalitesini sağlayan noktadır. (Ana akım yaklaşım eşitsizliğin fakir ülkeler için iyi, zenginler için kötü olduğu yönündedir.)²⁸ Bu sonuç aynı zamanda az gelişmiş ülkeler (AGÜ) ile ilgili de önemli çıkarımlar sağlamaktadır. Çünkü bu modelle birlikte artık AGÜ'lerin büyümesi için gelir dağılımındaki eşitlik iyi olmaz görüşüne karşı çıkmak için teorik argümanlar elde edilmiş olmaktadır. Zaten daha önce de değinildiği gibi dış sermaye akımlarına açık olmanın AGÜ'ler için eşitsizlik eşittir daha fazla ekonomik

²⁷ Galor - Moav, a.g.e, s.1008-1021

²⁸ Galor - Moav, a.g.e, s.1021

büyüme önermesini zayıflatması bu makalede de Galor ve Moav tarafından da dile getirilmektedir. Bir de artık AGÜ'lerin dışarıdaki teknolojiye ulaşabilmeleri ülke içinde beşeri sermayenin getirisini arttıracak ve bu durumda da eşitsizlik bu ülkeler için sanılanın aksine büyüme üzerine kötü etkide bulunabilecektir.²⁹

Ancak burada modelin iki zayıf noktası göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki Rejim II'nin ilk aşamasında gelir dağılımının ekonomik büyümeye etkisinin ne olacağı belli olmamasıdır. İkincisi ise Rejim II'nin son aşamasında herkesin kredi kısıtlarından kurtulabilmesidir. Modelin bir dengeyle sonuçlanması açısından belki gerekli olan bu durumun gerçek hayatta pek rastlanılabilecek türden olmadığı söylenebilir. Bu konudaki bir başka çalışma da Fender ve Wang'a aittir.³⁰ Burada da yine kredi piyasası aksaklıklarının kaynağı olarak ahlaki zaafın ele alındığı görülmektedir. Ancak yazarlar ahlaki zaafın iki tipinden söz etmektedirler. Bunlardan ilki eğitim için kredi alan bireyin aldığı parayı eğitime harcamaması ve geri ödememesi, diğeri de kredi alan kişinin parayı eğitime harcamasına rağmen geri ödememesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Fender – Wang modeline göre, bireyler iki dönemli hayatlarının ilk döneminde eğitim alma veya almama kararı vermektedirler, eğitim alanlar hayatlarının ikinci döneminde eğitim kredilerini geri ödemekte ve kalanını da tüketmektedirler. Modelde varsayımsal olarak miras yoktur ve eğitim almak isteyen herkes kredi bulmak zorundadır. Eğitim almamış olanlar ise eğitim almak isteyenlere fon sağlayan kesimdir ve bunlar ilk dönemde çalışmakta, ikinci dönemde de sundukları fonları faiziyle geri alıp tüketmektedirler. Kredi kısıtlarının olmadığı bir durumda eğitim almak isteyen herkes kredi bulabilmekte ve eğitim almaktadır. Ancak kredi kısıtlarının devreye girmesiyle işleyiş optimaliteden sapmakta ve eğitim için kredi almak isteyenlerin bir bölümü kredi bulamamaktadır. Bunun doğal sonucu olarak kredi kısıtlarının varlığı durumunda Pareto etkinliği sağlanamayacaktır. Ayrıca ahlaki zaafın her iki tipi için de, eğitim düzeyi olması gerekenin altında, sermaye – emek oranı daha yüksek, reel faiz haddi daha düşük ve eğitilmiş işgücünün ücreti daha yüksek olacaktır. Dolayısıyla kredi piyasası aksaklıklarının varlığı toplumun kredi kullanan eğitilmişler ile kredi veren eğitimsizler olarak ikiye ayrıldığı bu ekonomide gelir dağılımı eğitilmişler, yani borçlular lehine

²⁹ Galor - Moav, a.g.e, s.1021

³⁰ Bknz. Fender - Wang, a.g.e., s..939-964

gerçekleşmektedir. Çünkü faiz haddi, kredi piyasası aksaklıklarının olmadığı duruma göre daha yüksek sermaye-emek oranına bağlı olarak daha düşük, eğitilmiş işgücünün ücreti ise daha yüksek olacaktır. Fender ve Wang'ın çalışmasında gelir dağılımı – ekonomik büyüme ilişkisiyle ilgili net bir bilgi bulunmasa da, buradan daha önce edinilmiş olan bilgileri de kullanarak bazı sonuçlar çıkarmak mümkündür. Mesela ekonomik büyümenin merkezinde beşeri sermayenin bulunduğu bir hizmet veya bilgi ekonomisinde kredi kısıtlarının varlığı eğitim düzeyini düşürecek ve gelir dağılımını bozmanın yanı sıra büyümeyi de olumsuz etkileyecektir. Ya da kredi kısıtlarının varlığı ekonominin imalat sanayi ağırlıklı yapısından hizmet sektörü ağırlıklı yapıya olan dönüşümünü zorlaştıracak ve böylece yapısal gelişmeyi olumsuz etkileyecektir.

Fender – Wang modelindeki eğitimsiz işgücünün eğitim almak isteyenlere fon sağlaması, modelin en zayıf noktasını oluşturmaktadır.

Aghion ve Bolton'un makalelerinde³¹ ise Fender – Wang modelinin aksine miras bırakma söz konusudur. Böylelikle bireyler başlangıçta bir servete sahip olabilmektedirler. Aghion – Bolton modelinde bireyler üç seçenekle karşı karşıyadırlar ; bunlar düşük getirili bir işte çalışmak, yüksek kazanç vadeden ama risk de içeren bir iş kurmak (girişimcilik) veya bir servetleri varsa bunu kredi piyasasına sunmaktır. Bahsedilen işi kurmak belli ve sabit bir başlangıç sermayesi gerektirmektedir. Bu gerekli kuruluş sermayesi de ekonomideki bireyleri üçe ayırmaktadır. Bunlardan birincisi o kadar çok paraya sahiptir ki kendi işini kurmanın yanında, kredi piyasasına da fon sunmaktadır. İkinci tip kendi servetine kredi piyasasından sağladığı fonu da ekleyerek işini kurabilenler, üçüncü tip ise kendi işini kuramayıp yukarıda bahsedilen düşük getirili işte çalışanlardır. Ancak bu noktada kredi piyasalarını aksaklığa uğratabilecek ahlaki zaaf mekanizması ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki ; işini borç alarak kuran girişimciler, kuruluş sermayesi içinde kendi servetlerinin payı azaldıkça, yani kullandıkları kredinin payı arttıkça, işin başarısı için daha az çaba göstermektedirler. Bu yüzden bu kişilerin başlangıç servetleri düştükçe, borç verenlerin kredinin geri ödenmesini garanti etmek için aldığı önlemler artmaktadır. Yani borçlu fakirleştikçe kredi alması zorlaşıyor denilebilir. Dolayısıyla bir kredi tayinlaması söz konusu

³¹ Aghion, Philippe – Bolton, Patrick, “A Theory of Trickle Down Growth and Development “, *Review of Economic Studies* ,64, 1997, s.151-172

olmaktadır. Sonuçta yazarlar gelir dağılımı – ekonomik büyüme konusunda Kuznets tipi bir sonuca varmaktadırlar ve ayrıca kredi piyasası aksaklıkları da bu Kuznets etkisini kuvvetlendirmektedir. Bu model işleyiş açısından gerçek ekonomik hayata oldukça uygun görünmektedir ancak modelin beşeri sermaye – fiziki sermaye ayırımına girmedini de belirtmek gerekmektedir.

Konuda son olarak değinilecek olan Galor ve Zeira ‘nın çalışmasında³² servet dağılımının “*ekonomik faaliyet*” düzeyi üzerinde önemli etkisinin olduğu gösterilmektedir. Onlara göre başlangıç servet dağılımları farklı olan ülkeler farklı büyüme yolları izleyeceklerdir. Galor ve Zeira ülkeler arasındaki gelişmişlik farkını teknoloji ve bilgiye değil de kredi piyasalarındaki aksaklıklardan kaynaklanan beşeri sermaye yatırımı düzeylerindeki farklılığa bağlamaktadırlar. Ancak zaten beşeri sermayeye yatırım ile teknoloji ve bilgi edinimi arasında kuvvetli bir bağ olduğu için bu ayırım çok da önemli görünmemektedir.

Kredi piyasası aksaklıkları ise şöyle ortaya çıkmaktadır³³ : Borçlular kaçabilmek için belirli bir maliyete katlanmak durumundadırlar. Alacaklılar da örneğin z gibi bir maliyetle bunları takip edebilecek ancak borçlular $\beta.z$, öyle ki $\beta > 1$ koşulunu uygulayarak, yani kaçmaya, kredi verenlerin takip maliyetlerinden daha büyük bir kaynak ayırarak kurtulabileceklerdir. Bunun sonucu ise borç alma faizinin borç verme faizinden daha yüksek olmasıdır. Şöyle ki ; d borç alınan miktar, i borç alma faizi, r de borç verme faizi ise :

$$d.i = d. (r + z) \quad (1.1)$$

olacaktır. Borçluların parayı geri ödemediği kaçmamaları için anapara ve faiz ödemesi borçluların kaçma maliyetine eşit olmalıdır. Yani :

$$d. (r + z) = \beta. z \quad (1.2)$$

(1.1)ve (1.2) ‘nin birlikte çözümüyle :

$$i = 1 + \beta.r / \beta - 1 > r \quad (1.3) \text{ elde edilir.}$$

³² Galor - Zeira, a.g.e., s.35 - 52

³³ Galor - Zeira, a.g.e., s.39

Görüldüğü gibi borç alma faizi borç verme faizinden yüksektir ve bunun sebebi kredi piyasasındaki aksaklıktır. Dolayısıyla ekonomide beşeri sermaye yatırımı için kredi talep edenlerin bir kısmı kredi alamayacaktır. Çünkü faiz haddi olması gerekenden yüksektir. Bu yüzden de gelir dağılımındaki bir iyileşme kişilerin kendi beşeri sermaye yatırımlarını finanse etmelerini kolaylaştıracaktır.

Modelin işletilmesiyle yazarlar şu sonuçlara ulaşmaktadırlar³⁴ :

1. Ülke başta fakirse uzun dönemde de fakir kalacaktır.
2. Ülke zenginse ve serveti daha adil dağıtıyorsa, uzun dönemde yine zenginliğini sürdürecektir.
3. Ülke zengin, ancak serveti adaletsiz dağıtıyorsa uzun dönemde fakirleşecektir.

Ancak burada fakirlikten kurtulup zenginleşen ülkelerden bahsedilmemektedir. Bunun yanında sabit kabul edilen eğitimsiz işgücü ücret haddinin içsel hale getirilmesi ile şu iki sonuca ulaşılmaktadır³⁵ :

1. Daha az gelişmiş bir ekonomi geliri daha adaletsiz dağıtacaktır.
2. Zengin bir ekonomi ise geliri daha adil dağıtacaktır.

4.Ekonomik Büyüme-Gelir Dağılımı İlişkisine Politik Ekonomik ve Kurumsal Yaklaşım

Ekonomik büyüme ile gelir dağılımının teorik bazda etlişemi sosyal, politik ve kurumsal yapı aracılığıyla da şekillenebilecektir. Toplumsal huzursuzluklar, ekonomik ve politik yapının birbirlerini etkileyiş biçimi, örneğin medyan seçmen teoremindeki gibi ekonomik yapının ekonomi politikası kararlarına yansımaları ve tüm bunların etkileri, büyüme-gelir dağılımı ilişkisinde ele alınması gereken konulardır.

4.1.Sosyal Huzursuzluk Yaklaşımı

Gelir dağılımının durumu, ekonomik büyümeyi sosyal huzursuzluk kanalıyla etkileyebilmektedir. Bireylerin veya grupların veya sınıfların ekonomik durumları

³⁴ Galor-Zeira, a.g.e., s.40-42

³⁵ Galor – Zeira, a.g.e., 45-48

arasındaki farklılıklar, bazen toplumsal huzursuzluklara sebep olabilmektedir. Öyle ki gelirden yeterince pay alamayan veya alamadığını düşünen gruplar, gıpta ile baktıkları zenginlerin varlıklarını yok etmeye karar verebilmektedirler. Böyle bir ortamda üst gelir grubu, önce canlarını, sonra da zenginliklerini saldırgan grubun erişemeyeceği yerlere kaçırıp kurtarmaya çalışacaklardır. Bunun ekonomi diline tercümesi ise yurtdışına sermaye çıkışıdır.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin getirdiği politik istikrarsızlık sadece özel mülke yönelik saldırılarla sınırlı kalmayacaktır. İç savaşlardan darbelere kadar pek çok karışıklık ortaya çıkabilmektedir. Bunlara yöneticilere yönelik suikastler de dahildir. Bütün bu olaylar özellikle darbe, suikast, sık sık erken seçime gidilmesi vs. yöneticilerin zaman ufkunu daraltmak suretiyle ekonomi yönetimini olumsuz etkileyecektir. Özel mülke zarar verici karışıklıklar ve istikrarsızlık ise yatırım şevkini kırarak büyümeyi olumsuz etkilemektedir.³⁶ Ayrıca özel mülke yönelik saldırılar ve bu saldırılardan korunmak için mülk sahiplerinin ve devletin sarfettiği çabaları aslında zaman ve para kaybettirici işlem maliyetleridir. Böyle karışıklıkların sık yaşandığı bir ülkede daha geniş bir polis gücüne gereksinim duyulacaktır.³⁷ Dolayısıyla gelir dağılımındaki adaletsizliğin beraberinde getirdiği sosyal ve politik istikrarsızlık ekonomik büyümeyi olumsuz bir şekilde etkileyecektir.

Sosyopolitik istikrarsızlığı ölçmek için, çeşitli endeksler oluşturulmuştur. Bunlar arasında Alesina ve Perotti (1996), Venereis ve Gupta (1986), Gupta (1990) ve Hibbs (1973) sayılabilir. Bunlardan Alesina ve Perotti (1996) endeksinde, “ *siyasi motivasyonlarla yapılmış suikastleri* “, kitle hareketleri sonucunda meydana gelen ölümleri (daha doğru bir istatistik ifade etmesi açısından nüfusa oranlanmıştır.), başarılı – başarısız darbeleri ve incelenen ülkenin bir demokrasi olup olmadığını gösteren değişkenler yer almaktadır. Endekste demokrasi değişkeninin yer almasının altında diktatörlüklerde sosyopolitik istikrarsızlıkla ilgili bilgilerin gizleneceği düşüncesi yatmaktadır.³⁸

³⁶ Alesina - Perotti, a.g.e., s.1206

³⁷ Weil, a.g.e, s.390, 391

³⁸ Alesina and Perotti, a.g.e., s.1207 - 1209

Yazarların yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre sosyopolitik istikrarsızlık ile yatırım / GSYİH oranı arasında ve yine sosyopolitik istikrarsızlık ile orta sınıfın büyüklüğü arasında negatif yönlü güçlü sayılabilecek bir korelasyon bulunmaktadır. Sosyopolitik istikrarsızlık ile yatırım / GSYİH arasındaki korelasyon katsayısı - 0,42 ; sosyopolitik istikrarsızlık ile orta sınıfın büyüklüğü arasındaki korelasyon katsayısı ise - 0,47 'dir. Bu arada orta sınıfın büyüklüğü ile, en zengin yüzde 20 'lik gelir grubu arasındaki korelasyon katsayısı - 0,93 olarak bulunmuştur. Bunun anlamı orta sınıfın büyümesi ile birlikte gelir dağılımının iyileşeceği'dir. Yine çalışmada yapılan regresyon uygulamasına göre, sosyo politik huzursuzluk yatırım / GSYİH oranını negatif ve anlamlı bir şekilde etkilemektedir. Orta sınıfın büyüklüğü de sosyopolitik istikrarsızlık endeksini negatif ve anlamlı bir biçimde etkilemektedir, ayrıca regresyon sonuçları tutarlı ve anlamlıdır. Dolayısıyla orta sınıf büyümeyi olumlu etkilemektedir. Orta sınıfın büyümesi de gelir dağılımının düzelmesi anlamına geldiğinden, gelir dağılımındaki iyileşme sosyopolitik huzura destek olarak yatırımları ve büyümeyi olumlu bir şekilde etkileyecektir.³⁹

Alesina ve Perotti 'nin çalışması oldukça basit bir gerçeği açıkça ortaya koymaktadır. Gelir dağılımının adaletsizliği sosyopolitik huzursuzluğa katkı yapmaktadır. Sosyopolitik ortamın karışık olduğu bir ülkede de girişimciler yatırım yapmaya çekineceklerdir.

Gelir dağılımındaki adaletsizliğin sosyopolitik huzursuzluğa nasıl dönüştüğüyle ilgili çeşitli fikirler ileri sürmek mümkündür. Aşağıda bu konuyla ilgili bir kaç senaryo sıralanmaktadır :

1.Toplumda gelir dağılımı dışındaki sebeplerden kaynaklanan bazı gerginlikler olabilir ve aralarında gergilik bulunan tarafların ekonomik durumları arasında da ciddi farklar oluşursa, bir sosyal karmaşa ortamına girilebilir.

2.Bazı gruplar ekonomik ve sosyal hayattan dışlanıyorsa, ekonomik durumlarındaki bozulma ve kendilerini dışlayanlarla aralarındaki gelir farkının gittikçe artması onları şiddete yöneltebilir.

³⁹ Alesina and Perotti, a.g.e, s.1212 - 1218

3. Ülkedeki rejim bizzat gelir dağılımındaki adaletsizliğin sebebi olarak görülüyorsa, gelirden yeterince pay alamayan gruplar rejimi yıkmaya yönelebilir. Örneğin ülke krallıkla yönetiliyor ve ülkedeki en değerli madenlerin işletilme hakkı hanedan üyelerine veriliyorsa, ülkenin zenginliklerinden yeterince pay alamayan halk krallığı yıkmaya ve yerine krallık dışında bir rejim kurmaya kalkışabilir. Krallığın yerine daha iyi bir yönetim kurulabilir ama aradaki geçiş döneminde ekonomik gerileme yaşanması ihtimali yüksektir.

4. Bir ülke bir başka ülke üzerinde hakimiyet kuruyor ve bu ülkenin kaynaklarını sömürüyorsa söz konusu bölgede karışıklıklar patlak verebilir ve o bölgenin ekonomik performansı zayıflayabilir. Eğer ülkeyi hakimiyet altında tutan emperyalist ülke için emperyalizmin maliyeti, ülkenin sömürülmesiyle elde edilen kazançtan büyük hale gelirse, emperyal ülkenin kendi ekonomisi de bu sosyopolitik huzursuzluk ortamından zarar görecektir.

Gelir dağılımının sosyopolitik huzursuzluk aracılığıyla ekonomik büyüme üzerindeki etkisi konusunda son derece ilginç bir çalışma Haile, Sadrieh ve Verbon tarafından yapılmıştır.⁴⁰ Yazarlar tarafından 93 katılımcı arasında bir oyun teorisi uygulaması yapılmış ve gelir dağılımının durumundan çok gelir dağılımındaki adalet veya adaletsizliğin katılımcılar tarafından nasıl algılandığının önemli olduğunu ortaya koymuşlardır.⁴¹

Kurulan oyun mekanizmasında katılımcılardan her üç kişi bir ekonomi oluşturmakta ve bunlardan biri diktatör sıfatıyla oyuna başlamaktadır, diktatör aynı zamanda ekonomideki en zengin kişidir. (Zenginlik kavramı oyunda puanlarla ifade edilmektedir). Oyunun iki farklı boyutu vardır. Şöyle ki gelir dağılımı ya diktatör tarafından belirlenmekte ya da doğal olarak (deney yürütücüleri tarafından) belirlenmektedir. Gelir dağılımı için de seçilebilecek iki seçenek vardır : Yüksek

⁴⁰ Haile, Daniel, Sadrieh, Abdolkarim, Verbon, Harrie A.A., “ Self –Serving Dictators and Economic Growth “, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 67,2008, s. 573-586

⁴¹ Benzer sonuçlara ulaşan bir başka çalışma da Lübker’in 2006 yılında yayınlanan makalesidir . Lübker, eşitsizlik ve adalet kavramlarının algılanışındaki farkların toplumlar arasında yeniden dağıtım talebini nasıl etkileyeceği üzerinde durmaktadır .Bknz. Lübker, Malte, “Inequality and the demand for redistribution: are the assumptions of the new groeth theories valid?”, *Socio-Economic Review*, 5, 2007,s.117-148

eşitsizlik düzeyi – Gini = 0,60 ‘a karşılık gelecek kadar – ve düşük eşitsizlik düzeyi – Gini =0,10’a karşılık gelecek kadar.

Oyuna katılan ve ekonomileri oluşturan bireylerin karşı karşıya oldukları seçenekler ise işbirliği yapma, yapmama veya yıkım olmak üzere üç tanedir. Yıkım seçeneği bütün katılımcıların (yıkımı seçen katılımcı da dahil) kazançlarını sıfırlayan seçenektir ve gerçek hayattaki sosyal huzursuzluk sonucu meydana gelecek yıkıma karşılık gelmektedir. Katılımcılar oyun sonunda elde ettikleri puanlarla orantılı olarak gerçek bir parasal kazanç sağlamaktadırlar. Yani katılımcıların kararları, deney sonrası binadan ne kadar parayla ayrılacaklarını belirlemektedir. Bu yüzden, oyunun oldukça gerçekçi olduğu düşünülebilir. Oyundaki işbirliği seçeneği ise ekonomik faaliyete katılmayı ifade etmektedir.

Yapılan deney sonrasında ilginç sonuçlara ulaşılmıştır. Öncelikle, yıkım seçeneğine katılımcılar tarafından pek itibar edilmediği görülmüştür. 93 kişiden oluşan deney grubunda sadece üç kişi yıkım seçeneğini kullanmıştır. Hesaplandığı zaman “ yıkımın “ seçilme oranının veya olasılığının $3 / 93 = 0,03$ olduğu görülmektedir. Özellikle de zenginlerin kazançlarını korumak istediği görülmüştür. Çünkü yıkım seçeneğini kullanan üç kişiden sadece biri zengindir. Burada Alesina ve Perotti’nin bulgularına ters bir durum varmış gibi görünmektedir. Ancak şöyle bir nokta akla gelebilir : Haile et al. tarafından kurulan modelde eşitsizlik düzeyi veya gelir dağılımı diktatör tarafından bile belirlense Gini katsayısı en fazla 0,60 olabilmektedir. Ancak belki eşitsizlik düzeyi 0,70 olunca halk ayaklanacaktır. Yani diktatörlüğün getirdiği eşitsizliğe katlanmanın bir sınırı olabilir. Çalışma bu noktayı göz ardı ediyor gibi görünmektedir.

Haile et al.’ın ulaştığı bir diğer sonuca göre eşitsizlik düzeyinin diktatör tarafından “düşük” olarak belirlendiği durumda, yine diktatör tarafından “yüksek” olarak belirlendiği duruma nazaran, diktatör dışındaki katılımcılar daha fazla işbirliği kararı almaktadırlar. Aynı şekilde söz konusu üç kişiden oluşan ekonomilerin büyüme hızları incelendiği zaman, diktatör düşük eşitsizlik düzeyi seçtiğinde, büyüme hızının diktatörün yüksek eşitsizliği seçtiği duruma nazaran daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Düşük eşitsizliğin var olduğu diktatörlük rejiminde ortalama büyüme hızı

0,13 iken yüksek eşitsizliğin olduğu diktatörlük rejiminde - 0,07 ' dir. Daha da ilginç diktatör dışında kalan katılımcılar diktatör tarafından düşük eşitsizlik düzeyinin seçildiği durumda, düşük eşitsizlik durumunun deney yürütücüleri tarafından belirlendiği doğal dağılım durumuna göre daha işbirlikçi olmaktadır. Ancak iki periyot şeklinde uygulanan deneydeki sözü edilen bu durumun ikinci periyotta anlamlılığını yitirdiği görülmüştür. Büyüme hızlarına bakıldığında ise aynı şey söylenememektedir. Eşitsizliğin deneyin yürütücüleri tarafından , doğal olarak, düşük düzeyde belirlendiği durumda, katılımcıların oluşturduğu ekonomilerin ortalama büyüme hızı, 0,16 iken, düşük eşitsizliğin diktatör tarafından belirlendiği düzende büyüme hızı 0,13 ' tür. Ancak aradaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu sonuçları tümevarım yöntemiyle toplumsal hayata uyarlama cüreti gösterilerek şunlar söylenebilir :

1. Gelir dağılımındaki eşitsizliğin sermayeyi tahrip edecek bir sosyal patlamaya dönüşme olasılığı - en azından geçerli eşitsizlik düzeylerinde - düşüktür. Deneyde bu olasılığın 0,03 olduğu anımsanacaktır.

2. Halk en çok adil bir diktatörlük rejiminden memnun kalmaktadır. Deneyde en çok işbirliği bu rejimde mevcuttur. Ancak bu durum uzun dönemde geçerli değildir.

3. Büyümeyi maksimize edecek olan rejim, doğal düşük eşitsizlik düzeni veya adil diktatörlük rejimidir. Ancak bu iki rejimden hangisinin büyüme için en iyi olduğu konusunda bir şey söylenememektedir. Çünkü doğal düşük eşitsizlik büyüme hızı ile adil diktatörlük düzenindeki büyüme hızı arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Buradaki 1 numaralı sonuç, yukarıdaki gelir dağılımındaki adaletsizliğin sosyopolitik huzursuzluğa dönüşmesi ile ilgili 3 numaralı senaryoya tezat bir argüman niteliğindedir. Ancak daha önce de değinildiği gibi, Haile et al.'in çalışmasında Gini katsayısı ancak 0,60 ' a kadar çıkabilmektedir.

Gelir dağılımının durumu ile sosyopolitik huzursuzluk arasındaki ilişkiye belki de en sıra dışı yaklaşım Aristo'nun " Politika " adlı eserinde bulunmaktadır. Aristo ' ya göre gelir dağılımının bozuk olması gibi, fazla eşitlikçi olması da sosyopolitik

huzursuzluğa yol açabilecektir. Bunu büyük düşünürün şu sözlerinden anlamak mümkündür:

“ Bir kere [servet eşitliği] yukarı sınıflar arasında hoşnutsuzluk
Baş gösterecek, (soylular) kendilerinin eşitlikten daha iyi bir şeylere
layık olduklarını düşüneceklerdir. Yukarı sınıf ayaklanmalarının, komp-
lolarının bir çok örnekleri görülmüştür. ”⁴²

Ancak buradan Aristo’ nun gelirin veya servetin adil bir şekilde dağılmasına karşı olduğu sonucu çıkmamaktadır. Çünkü Aristo aynı eserde şu fikirleri de öne sürmektedir :

“ Öyleyse, şu iki şey apaçıktır ki, orta sınıf aracılığıyla işleyen
siyasal ortaklık en iyisidir ve orta sınıfın geniş olduğu, mümkünse
öteki iki sınıfın toplamından, hiç değilse bunların (her) birinden daha
güçlü bulunduğu şehirlerin iyi yönetilme olasılığı çok yüksektir. ”⁴³

Yine:

“ Orta öğenin geniş olduğu yerlerde, yurttaşlar arasında en az
hizip ve karşı – hizipler çıkar. Aynı nedenle, büyük devletler bölünme
tehlikesine daha az açıktır ; ortaları kuvvetlidir de ondan. ”⁴⁴

Bu cümlelerden anlaşılacağı üzere Aristo, gelir dağılımı konusunda ılımlı bir “ orta yol “ önermektedir. Yani istikrarlı bir sosyopolitik ortam için gelir dağılımı, ne üst sınıfları rahatsız edecek kadar eşitlikçi ; ne de alt gelir grubunu ayaklandıracak kada adaletsiz olmalı, ikisinin arasında bulunmalıdır. Ancak bununla beraber, güçlü bir orta sınıf gereklidir. Ayrıca buradan gelir dağılımı – sosyopolitik istikrarsızlık ilişkisinin yeni bir konu olmayıp antik çağlarda dahi işlendiği görülmektedir.

⁴² Aristo, *Politika*, Çev: Mete Tunçay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, s.48

⁴³ Aristo, a.g.e., s.127

⁴⁴ Aristo, a.g.e., s.127

4.2.Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme İlişkisini Açıklamada Kurumsal ve Tarihi Faktörler

Sıradaki alt başlığı incelemeye önce “kurumsal faktörlerin önemi “ üzerinde biraz durulması gerekmektedir. Gelir dağılımı ve ekonomik büyüme ilişkisini incelerken toplumların tarihlerinden gelen ve kurumsal yapılarını şekillendiren faktörlerin incelenmesi de son derece önemlidir. Çünkü ekonomik ilişkileri salt mekanik bir süreç olarak ele almak konuyu eksik bırakacaktır. Bu nedenle ekonomik performansı örneğin sadece faktör zenginliğiyle açıklamak yetersiz olacaktır. Bunu açıklamak üzere basit bir örnek vermek mümkündür. Örneğin pamuk yetiştirmeye çok uygun olan, A ve B bölgeleri olarak adlandırılabilen iki bölgede, eğer kurumsal faktörler göz ardı edilirse bu iki bölge halkının, aynı miktar ve kalitede emek ve sermaye kullanmaları halinde, aynı kişi başı gelir düzeyine sahip olacakları bir gelişme yolu izlemeleri beklenecektir. Ancak A bölgesindeki geleneksel üretim yapılarına son derece bağlı ve dışa kapalı bir karaktere sahipken, B bölgesindeki halk, girişimcilik ve yenilikçiliğin ön planda olduğu, dışa açık bir kültüre sahip ise, kültürel farklılık gelişme farklılığı olarak da kendini gösterecek ve iki ülkenin gelişme yolları birbirinden önemli ölçüde farklılaşabilecektir. Örneğin A bölgesi yetiştirdiği pamuğu dar bir uluslararası ticaret ağı içerisinde satarken, B ülkesi yetiştirdiği pamuğu işleyerek kumaşa çevirip geniş dünya pazarlarında satabilecektir. Sonuç olarak ortaya aynı faktör donanımına sahip olmalarına, hatta aynı doğal kaynağı kullanmalarına rağmen iki farklı ekonomik yapıya sahip iki ülke çıkmaktadır. (Hammadde üreticisi A ülkesi ile sanayi malı ihracatçısı ve muhtemelen de A ülkesinden daha yüksek gelir düzeyine sahip B ülkesi olmak üzere).

Kurumların gelir dağılımı ve dolayısıyla ekonomik büyüme üzerinde oynadıkları rolün incelenmesi, daha çok Kuzey ve Güney Amerika karşılaştırması üzerinden işlenmektedir. Amerika kıtasının keşfinden sonraki gelişmeler konuyla ilgili bir nevi laboratuvar niteliği göstermektedir.

Günümüz Kuzey Amerika ülkeleri, Güney Amerika'dakilere göre hem gelir dağılımındaki adalet hem de kişi başı gelir düzeyi bakımından daha iyi durumdadırlar. Ancak durum her zaman böyle olmamıştır. Kolonizasyondan önce Meksika'da Aztek, Peru'da İnka gibi Amerika kıtasının en gelişmiş medeniyetleri şehirleri ve sanat eserleriyle birlikte yer almaktaydı. Kuzey Amerika 'da ise bunlara benzer herhangi bir

medeniyetten hatta bir devletten bahsetmek o dönem için mümkün görünmemektedir. Acemoglu et al. Bu noktadan hareketle Avrupa kolonyalizminin, nüfusun seyrek, şehirleşmenin az olduğu veya hiç olmadığı Kuzey Amerika gibi yerlerde iyi kurumlar kurduğunu, buna karşın ; nüfusun kalabalık ve şehirleşmenin daha yoğun olduğu yerlerde ise kötü kurumlar kurduğunu ileri sürmektedir. İyi kurumlar büyüme ve gelir dağılımı adaleti açısından faydalı kurumları, kötü kurumlar ise büyüme ve gelir dağılımı adaleti için zararlı olan kurumları ifade etmektedir.⁴⁵ Bunun nedeni Avrupalıların, nüfus yoğunluğunun az olduğu Kuzey Amerika'ya kitleler halinde yerleşebilmeleri ve Güney Amerika'da emeği sömürülebilecek geniş bir nüfusun bulunmasıdır. Böylece Amerika kıtasının kuzeyinde endüstrileşmeyi kolaylaştıracak, halkın geneline fırsat eşitliği sunan kurumlar oluşturulurken, kıtanın güneyinde politik ve ekonomik gücün belirli kesimlerin ellerinde toplandığı, sömürüye dayalı ve fırsat eşitliğinin bulunmadığı bir yapı oluşmuştur.⁴⁶ Yani Avrupalılar gittikleri yerlerde “ kendileri “ için en iyi olan kurumları yerleştirmişlerdir. Avrupalılar büyük oranda bizzat yerleştikleri yerlerde “ iyi “ kurumlar kurarken, diğer bölgelerde mevcut nüfusu ve kaynakları en iyi şekilde sömürebilecekleri “ kötü “ kurumları kurmuşlardır.

Acemoglu et al. 'in çalışmasındaki en çarpıcı noktalardan birisi de, Kuzey ve Güney Amerika arasındaki farkın endüstrileşmeyle ilgili olduğu iddiasıdır. Kuzey – Güney farkının kuzey lehine açılması olgusunun kolonizasyondan oldukça sonraları, 1800-1850 dönemine rastlaması bu iddiayı desteklemektedir.⁴⁷

Sözü edilen olgu sanayileşmeyle ilişkilendirilmektedir. Çünkü sanayileşme, tarım ve madencilik alanında hakim olan ve politik gücü de elinde bulunduran kesimin ekonomideki ve siyasetteki tekeli kıracaktır. Bundan korkan güç sahipleri de endüstrileşmenin önünü tıkamaya çalışacaklardır.⁴⁸ Böylelikle ekonomik ve politik gücün belirli ellerde toplandığı, gelir dağılımı adaletsizliği üzerine kurulu bölgelerde, endüstrileşme ve ekonomik büyüme zarar görecektir ve ekonomi tarım ve madenciliğin hakim olduğu bir yapıda hapsedilmeye çalışılacaktır. Nisbeten daha adil, fırsat

⁴⁵ Acemoglu, Daron , Johnson, Simon - Robinson, James A. , “ Reversal of Fortune : Geography and Institutions in the Making of the Modern World Income Distribution “, *The Quarterly Journal of Economics*, November, 2002, s.1235

⁴⁶ Acemoglu et al.,a.g.e., s.1262-1266

⁴⁷ Acemoglu et al.,a.g.e., s.1256,1257

⁴⁸ Acemoglu et al.,a.g.e., s.1271-1273

eşitliğinin bulunduğu yerlerde ise endüstrileşme ve ekonomik büyüme daha kolay sağlanabilecektir.

Kurumsal yapının nasıl oluştuğuyla ilgili olarak Acemoglu et al. bir denge sürecinden söz etmektedir. Buna göre “ *denge kurumların (equilibrium institution)* “ varlığı söz konusudur ve “ *politik açıdan güçlü gruplar* “ kurumsal yapının oluşmasında yadsınamayacak bir role sahiptirler.⁴⁹ Bu konuda yapılan bir başka çalışmada Chang ve Gradstein ‘ın kurdukları modele göre kurumsal kalite, halk tarafından “ *kolektif olarak* “ belirlenmektedir. Bu belirlenim politik kanaldan gerçekleşmektedir ve burada da zenginler avantajlı olan gruptur. Yani bu modelde de Acemoglu et al.’in politik açıdan güçlü grubu zenginlerdir.⁵⁰ Aslında kurumsal kalite, kurumlar tarafından veya halk tarafından belirlenebilir. Bürokratik kurumlar ele alınacak olursa, mesela, devlet kurumlarında çalışanlar yaygın bir şekilde rüşvet isteyebilir, halk rüşvet teklif edebilir veya ikisi birden olabilir.

Çalışmanın bu kısmında yapılan tartışmalar, içerisinde çok önemli bir noktayı barındırmaktadır. O da kurumsal kalite ile neyin kastedildiğiyle ilgilidir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik düzeyi ile büyüme arasındaki ilişki negatif yönlü ise sorun olmayacaktır. Ancak eğer gelir dağılımındaki eşitsizlik düzeyi ile büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki varsa, büyüme için iyi olan kurumsal yapı veya kurumlar gelirin adil dağılımı için kötü olacaktır. Burada toplumun kültürel yapısı ve tarihsel deneyimleri devreye girmektedir. Bu önerme iki farklı ülke ele alınarak somutlaştırılabilir. Örneğin İkinci Dünya Savaşı’ndan yenilgi ve yıkımla çıkan Japonya için savaş sonrası öncelik ekonomik kalkınmanın sağlanması ise, ekonomik kalkınmayı en kısa sürede sağlayacak ve cephedeki yenilginin milli gururda meydana getirdiği tahribatı, ekonomik başarıyla telafi edecek, onaracak kurumlar oluşturulacaktır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Türkiye’de ise öncelik güçlü ve caydırıcı bir ordu kurmak ise buna yönelik bir kurumsal yapı oluşturulacak, öyle ki eğitim sistemi bile bu doğrultuda tasarlanacaktır. Çünkü Birinci Dünya Savaşı sonrasında işgal edilen Türkiye silahlı mücadele ile kurtulmuştu ve bir daha aynı şeyin yaşanmaması için güçlü

⁴⁹ Acemoglu et al., a.g.e, s.1263

⁵⁰ Chong, Alberto - Gradstein, Mark, “ Inequality and Institutions “, *The Review of Economics and Statistics*, August, 89 (3), 2007 , s.456, 457

bir ordu şarttı. Japonya ise İkinci Dünya Savaşı'nda saldırgan taraftadır ve savaşın sonunda teslim olmuştu. Tüm bu nedenlerden dolayı gelir dağılımı ve ekonomik büyüme ilişkisini kavramanın önemi burada, bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Çünkü eğer gelir dağılımı adaleti ile ekonomik büyüme arasında bir değiş – tokuş (trade – off) varsa, o zaman kurumsal reformlar, halkın önceliklerine göre yapılmalıdır. Olaya bir başka yönden bakılacak olursa ; mesela gelir dağılımındaki eşitsizlik düzeyi, eğer Kuznets Hipotezindeki gibi, büyümeyle birlikte önce artıyor, sonra azalıyorsa bunun yine önemli sonuçları olacaktır. Çünkü bu, büyüme süreci içerisinde kurumsal yapının sabit kalamayacağı anlamına gelecektir. Kurumsal yapı değişen bu ilişkiye uyum sağlamak zorundadır.

Gerçekten de kurumsal yapının kötü olduğu ülkelerde, gelir dağılımı adaletsizliğinin daha fazla olduğu görülmektedir.⁵¹ Ancak kurumların ekonomiyi etkiledikleri gibi, ekonomik ve politik yapı ve durum da ülkenin kurumsal kalite düzeyini etkileyebilmektedir. Chong ve Gradstein 'a göre gelir dağılımı ile kurumsal kalite arasındaki karşılıklı etkileşim şu şekilde cereyan etmektedir : Gelir dağılımı eşitsizliği kurumsal kalitenin belirlenmesinde etkili olmakta ; belirlenen kurumsal kalite düzeyi de gelir dağılımı üzerinde etkili olmaktadır.⁵² Bununla birlikte Chong ve Gradstein uyguladıkları ampirik çalışmada gelir dağılımı eşitsizliğinin kurumsal kalite üzerindeki etkisinin, kurumsal kalitenin gelir dağılımı üzerindeki etkisinden daha büyük olduğunu görmüşlerdir. Onlara göre bu durum, bazı ülkelerin neden yapmak istedikleri halde kapsamlı kurumsal reformlar yapamadıklarını açıklamaktadır.⁵³

Başlangıçta Kuzey Amerika, güneye göre o kadar daha az değerli olarak görülmekteydi ki ; Voltaire İngiltere ve Fransa 'nın Kuzey Amerika için mücadelesini “ *birkaç hektarlık kar üzerine savaşmak* “ olarak nitelendirmekteydi. O kadar ki mücadelenin galibi İngiltere savaş tazminatı olarak Kanadayı mı yoksa Karayip adalarından Guadalupe 'yi mi alacakları konusunda kararsız kalmaktaydılar.⁵⁴

⁵¹ Chong-Mark, a.g.e., s.454

⁵² Chong-Mark, a.g.e, s.460

⁵³ Chong-Mark, a.g.e, s.464

⁵⁴ Sokoloff, Kenneth L. - Engermann, Stanley L., “ History Lessons: Institutions, Factor Endowments, and Paths of Development in the New World “, *Journal of Economic Perspective*, Vol:14, No:3, Summer 2000, s.218

A.B.D. ve Kanada'nın Latin Amerika ve Karayiplerdeki kolonileri geçerek bu günkü konumlarını kazanmalarının ardında sanayileşmeyi başarabilmelerinin yattığı konusunda Sokoloff ve Engerman 'ın Acemoglu et al. ile aynı fikirde oldukları görülmektedir. Ancak A.B.D. ve Kanada 'nın sanayileşmeyi başarabilmesinde İngiliz kurumsal mirasının rolüne vurgu yapan D. North'a pek katılmamaktadırlar. Bu itirazlarına dayanak olarak da Barbados, Jamaica, Guyana gibi İngiliz kolonilerinin sanayileşme konusunda aynı başarıyı gösterememesini örnek vermektedirler.⁵⁵

Son derece ilginç bir nokta A.B.D. ve Kanada 'nın daha sonraları ekonomik anlamda İngiltere'nin kendisini de geçmiş olmalarıdır. Kuzey ve Güney Amerika farkının temelleri biraz da buralardaki kolonilerin başlangıç koşullarında yatmaktadır. Güney Amerika ve Karayip coğrafyası şeker, kahve gibi dönemin pahalı tarımsal ürünlerini yetiştirmek için çok uygundu ve yine özellikle Güney Amerika 'da zengin maden yatakları bulunuyordu. Bütün bunlar bu bölgelerde ağırlıklı olarak köle veya köleleştirilmiş yerli halkın kullanıldığı plantasyon tipi geniş tarımsal üretim birimlerinin ve İspanyol Latin Amerika'sında malikane (estates) denilen bir sosyo ekonomik örgütlenmenin ortaya çıkması için uygun bir ortam sağlamaktaydı. Oysa Kuzey Amerika 'da tarımsal olarak hububat üretimi hakim olmuştur ve güneye karakterini veren büyük plantasyonlar ve malikanelerin sistemi bütüncül bir yapı olarak kuzeyde yerleşmemiştir. Kuzey Amerika ve Güney Amerika – Karayip tarımsal üretim sistemleri arasındaki fark ölçek ekonomilerinden ileri gelmekteydi. Şeker, kahve gibi malların üretimi büyük ölçekte yapıldığında büyük “ *avantajlar* “ sağlanırken, kuzeydeki hububat üretimi için aynı şey söylenememektedir. Dolayısıyla üretim faktörleri (toprak, emek olarak köleler vs.) Güney Amerika ve Karayiplerde büyük üretim tesislerini kuranların elinde toplanırken, kuzeyde aynı durum söz konusu olmamıştır. Kuzeyde örneğin toprak mülkiyetinin dağılımı güneye ve Karayiplere göre oldukça adil görünmektedir.⁵⁶

Güney Amerika ve Karayipler 'de ekonomik eşitsizlik, politik eşitsizlikle birlikte görülmüştür. Bu bölgede ekonomik eşitsizliğin, politik eşitsizliğin nedeni olduğu söylenebilir. Çünkü Güney Amerika – Karayip kolonizasyonunun temelinde

⁵⁵ Sokoloff-Engermann, a.g.e., s.218,219

⁵⁶ Sokoloff-Engermann, a.g.e., 220-224 ve Weil, a.g.e., s.393,394

ekonomik dürtüler vardır ve burada politik yapılar da ekonomik temellere göre şekillenmektedir. Gerçekten de ekonomik gücü ellerinde toplayan “ elit aileler “ İspanyol hükümetinin “ *bölge temsilcileri* “ durumundaydılar.⁵⁷ Buna ilaveten politik hakların halka yayılması konusunda ki bu kendini temel olarak oy vermede servet gereksiminin kaldırılması ve oy verenlerin toplam nüfusa oranındaki yükselme şeklinde göstermektedir, A.B.D. ve Kanada başı çekerken, Güney Amerika ülkeleri onları bir hayli geriden takip etmiştir. Örneğin 1940 ‘larda A.B.D. ve Kanada’ da oy verenlerin nüfusa oranı, Güney Amerika ‘daki düzeyden oldukça yüksekti. (Bazı ülkelerle aradaki fark 1 ‘ e 10 ‘ a kadar çıkmaktadır. ⁵⁸ Eğitim alanına bakıldığı zaman, benzer bir fark burada da görülmektedir. Halklarını eğitime konusunda da A.B.D. ve Kanada Güney Amerika ülkelerinden bir hayli ileride bulunmaktaydılar. Hatta Sokoloff ve Engerman ‘ a göre A.B.D. 1800 civarlarında dünyada okuma – yazma oranının en yüksek olduğu ülkedir. ⁵⁹ Yine 1870 yılı civarlarında A.B.D. ve Kanada yüzde 80 ‘lik okur – yazar oranıyla Amerika ‘daki diğer ülkelerin tam 75 yıl ilerisinde bulunmaktaydı. ⁶⁰Eğitimle ilgili olarak gözden kaçırılmaması gereken bir nokta diğer ülkelerin ellerinde kaynakları olmasına rağmen eğitime aynı ölçüde önem vermemiş olmalarıdır. ⁶¹ Weil, Sokoloff ve Engerman bu durumun altında, politik ve ekonomik gücü ellerinde tutan elit kesimin, söz konusu alanlarda halktan gelecek rekabeti ve talepleri önleme isteğinin yattığı konusunda hemfikirdirler. ⁶²

Daha önce de vurgulandığı gibi, eğitimin ekonomik kalkınmada yadsınamaz bir rolü bulunmaktadır. Çünkü eğitim veya beşeri sermayenin artırılması ve geliştirilmesi, kısa vadede işgücünün verimliliğini arttırarak ekonomik büyümeye katkı yapacaktır. Ayrıca eğitim düzeyinin yükselmesi, ülkede kurumsal gelişimi de olumlu bir şekilde etkileyerek yine orta ve uzun vadede büyüme ve gelişmeye katkı yapacaktır. Şayet Amerika örneğinde görüldüğü gibi, ekonomik eşitsizlik, politik eşitsizliğe, yani politik gücün de ekonomik güce sahip olanların elinde yoğunlaşmasını beraberinde getiriyor ve politik gücün bu şekilde tekelleşmesi de eğitim harcamalarını, veya eğitim kalitesini,

⁵⁷ Sokoloff-Engermann, a.g.e., s.222

⁵⁸ Sokoloff-Engermann, a.g.e., s.225, 226

⁵⁹ Sokoloff-Engermann, a.g.e., s.227

⁶⁰ Weil, a.g.e., s.394

⁶¹ Sokoloff - Engermann, a.g.e.,s.227,228

⁶² Sokoloff - Engermann, a.g.e.,s.230 ve Weil,a.g.e., s.394

olumsuz etkiliyorsa, eğitim de ekonomik büyüme ve gelişmenin önemli unsurlarından biri ise, ekonomik eşitsizlik, ekonomik büyüme ve gelişmeyi olumsuz etkileyecektir. Böylelikle, Amerika örneğinden yola çıkarak ve ekonomik – politik elitlerin halkın eğitilmesine pek sıcak bakmayacakları varsayımıyla, gelir dağılımı eşitsizliğinin, ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceği bir kanal daha ortaya çıkmıştır. Bu da ekonomik – politik elitizm üzerinden işleyen bir kanal olmaktadır. Ayrıca tarihsel boyutta, bakıldığında bütün sistemin eşitsizlik üzerine kurulduğu Güney Amerika ‘nın, büyüme performansı bakımından, Kuzeye göre oldukça başarısız olması da gelir veya servet dağılımındaki eşitsizliğin büyüme üzerindeki uzun dönemli etkisinin negatif olduğu yönünde bir ipucu vermektedir.

Gelir dağılımındaki eşitsizlik düzeyinin doğrudan doğruya ülkenin ekonomik büyüme performansını etkilemesi aslında tartışılabilir bir görüştür. Mesela Lübker (2006) bu görüşü, özellikle de gelir dağılımı eşitsizliğinin yeniden dağıtımcı vergileme politikası aracılığıyla ekonomik büyümeyi etkileyeceği yönündeki “ Rasyonel Seçim “ ci görüşü, gelir dağılımı ve adaletle ilgili “ *değer yargılarını*” göz ardı ettiği gerekçesiyle eleştirmektedir. Hatta bu yüzden, başlangıç varsayımlarına atıfta bulunarak, bunların geçersiz olması halinde Meltzer ve Richard ‘ın 1981 yılında yayınlanan “ A Rational Theory of the Size of Government “ isimli çalışmalarındaki “ *zarif* “ matematiğin “ *değersiz* “ hale geleceğini ifade etmektedir.⁶³ Gerçekten de gelir dağılımıyla ve adaletle ilgili değer yargılarının dikkate alınması, konunun matematikten uzaklaşıp felsefeye yaklaşması anlamına gelmektedir.

Değer yargılarının şekillenmesinde de tarihi faktörlerin ne kadar önemli olduğu açıktır. Bu nedenle, farklı tarihsel deneyimlere sahip olan toplumların, gelir dağılımı adaleti konusundaki tutumları da farklı olacaktır. Buna göre, sosyalist deneyime sahip Doğu Avrupa ülkelerindeki toplumların, aynı düzeyde bir gelir dağılımı eşitsizliğine karşı tepkileri, liberal ve ekonomik hayatta bireyin ön planda olduğu A.B.D. toplumunun tepkisinden farklı olacaktır. Yani bir toplumda belirli bir eşitsizlik düzeyi, örneğin yüzde 50 ‘lik bir Gini değeri, son derece yüksek bulunurken başka bir toplumda aynı derecede önemsenmeyebilir.⁶⁴ Lübker konuya gelirin yeniden dağıtılmasına

⁶³ Lübker,a.g.e., s.141

⁶⁴ Lübker, a.g.e., s.123, 124 ve 130

yönelik politik talep cephesinden bakmaktadır. Ancak adaletin algılanmasındaki farklılık sosyo – politik huzursuzluk kanalından da kendini gösterebilecektir. Yani gelir dağılımı eşitsizliği aynı düzeyde olan iki ülkeden birinde bu durum, sosyo – politik huzursuzluklara yol açarken, diğerinde aynı etki görülmeyebilir. Durum, yukarıda, sosyo – politik istikrarsızlık yaklaşımı incelenirken kurgulanmış olan senaryolar bağlamında da değerlendirilebilir. Örneğin birinci senaryoda değinildiği gibi gelir dağılımı eşitsizliği toplumda, herhangi bir nedenden dolayı var olan gerginlikleri takviye ederek sosyal huzursuzluklara yol açabilecektir. Ancak bu türden gerginliklerin bulunmadığı bir toplumda, örneğin, aynı düzeyde bir gelir dağılımı eşitsizliği, herhangi bir sosyal karmaşaya yol açmayabilir. Dolayısıyla ilk ülkede gelir dağılımı eşitsizliği bahsedilen kanaldan, ekonomik büyümeyi olumsuz bir yönde etkilerken, ikincisinde gelir dağılımı eşitsizliği bu kanaldan ekonomik büyümeyi etkilemeyecektir.

Ampirik olarak test edildiğinde, gerçekten de farklı ülkelerde, gelir dağılımı eşitsizliğine bakışın farklılaştığı ortaya çıkmaktadır.⁶⁵ Buna göre herhangi bir eşitsizlik düzeyine karşı hassasiyet, dönüşüm ekonomilerinde, organize piyasa ekonomilerine göre daha yüksektir (yüzde 11,9 kadar). Britanya grubunda ise bu hassasiyet düzeyi organize piyasa ekonomilerine göre daha düşük, yüzde 10 civarı, A.B.D. ‘de ise daha da düşüktür (organize piyasa ekonomilerine göre yüzde 23 daha düşük).⁶⁶

4.3.Gelir Dağılımı ve Ekonomik Büyüme İlişkisini Açıklamada Politik

Kanal

Gelir dağılımındaki eşitsizlik düzeyinin, bir ülkenin ekonomik büyüme performansı üzerine etki edebileceği kanallardan bir diğeri de “ politik kanal “ dır. Çünkü bölüşüm olayının, yani bir ülkede üretilenin toplum içerisindeki paylaşım biçiminin, her şeyden önce politik bir yönü de bulunmaktadır.

⁶⁵ Bu testi yapan Lübker, elindeki ülkeleri tarihsel arka planlarına bakarak farklı gruplar altında toplamıştır . Bunlardan ilki sosyalist deneyimi yaşamış olan “ dönüşüm ekonomileri “, diğer bir grup Britanya ve zamanında, (1900) yılında Britanya kolonisi olan bugünün sanayileşmiş ülkeleridir ve diğer ülkeler de “ organize piyasa ekonomileri “ başlığı altında gruplandırılmıştır. Bknz . Lübker,a.g.e., s.130, 131

⁶⁶ Lübker, a.g.e., s.137, 138

Alesina ve Rodrik iktisat ve politika arasındaki ayrımı şu sözlerle ifade etmektedirler :

“İktisat ve politika arasında kaba bir ayrım yapılacak olursa bu, iktisat pastayı büyütmeyle ilgilenirken, politikanın onun [pastanın] dağıtımıyla ilgili olmasıdır. “⁶⁷

Ancak eğer gelir dağılımı ile gelirin artması, yani ekonomik büyüme arasında bir etkileşim varsa, bu tanıma göre, politikayı ilgilendiren iktisatı da ilgilendirecek ; iktisadı ilgilendiren politikayı da ilgilendirecektir. Yine bu tanıma göre gelir dağılımındaki iyileşmenin ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği noktada, iktisat ve politika arasında bir çatışma ortaya çıkacaktır. Yine Alesina ve Rodrik ‘e göre ekonomik büyümeyi en birincil öncelik olarak ele almış bir yönetim “*kapitalistlerin* “ çıkarını ön planda tutuyor demektir. ⁶⁸ Böylelikle eğer iktisat ve siyaset arasında bahsedilen türde bir çatışma varsa bu, politik arenaya şu biçimde yansiyabilir : Bir tarafta ekonomik büyümeyi ve iş dünyasının çıkarlarını ön planda tutan bir parti ve karşısına gelir dağılımının iyileştirilmesini birincil öncelik olarak savunan bir parti biçiminde yansiyacaktır. Ancak gelir dağılımının iyileştirilmesinin ekonomik büyümeyi de olumlu etkilemesi durumunda, iktisat ve siyaset arasında en azından bu konuda bir çatışma bulunmayacaktır. Bu durumda iktisat ve politika, ortak hedeflerine doğru birlikte hareket edebileceklerdir.

Gelir dağılımı ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin politik kanal aracılığıyla işleyen yönünün incelenmesinde, medyan seçmen teoreminin çokça kullanıldığı görülmektedir. Bu açıdan gelirin dağılımıyla ilgili kararlarda medyan seçmen teoreminin nasıl kullanıldığının ortaya konması büyük önem arz etmektedir.⁶⁹ Medyan seçmen teoreminin gelir dağılımı – ekonomik büyüme ilişkisini açıklarken kullanımında, vergi haddinin bir tür referandum ile belirlendiği bir süreç tasarlanmaktadır. Sürecin işletilmesi sonucunda vergi haddiyle ilgili kararın toplumda bu konuda farklı fikirler olmasına

⁶⁷ Alesina, Alberto - Rodrik, Dani , “ Distributive Politics and Economic Growth “, *The Quarterly Journal of Economics*, May 1994, s.465

⁶⁸ Alesina-Rodrik, a.g.e., s. 465

⁶⁹ Medyan seçmen teoreminin gelir dağılımı eşitsizliği ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi açıklamada nasıl kullanıldığını kavramak için Weil ‘ın Alesina ve Rodrik ile Persson ve Tabellini ‘ye dayanarak yaptığı açıklamalar temel alınacaktır . Bknz . Weil,a.g.e., s.386 - 389

rağmen, medyan seçmenin tercihine bağlı olduğu görülmektedir. Modele göre, belirlenen vergi haddinden devlet vergileri bir havuzda toplayacak ve daha sonra da varsayım gereği, havuzda toplanan vergi hasılatını, bir sonraki dönem, tüm vatandaşlara eşit bir şekilde dağıtacaktır.

Vergi haddinin ne olacağıyla ilgili kararların şekillenmesinde bireylerin gelir düzeylerinin, ülkedeki kişi başı gelirden ne düzeyde saptığı belirleyici olmaktadır. Çünkü, yıllık olarak ülkedeki kişi başı gelirden daha fazla kazanan birey devletin bu vergi ve yeniden dağıtım projesine karşı çıkarken, yıllık geliri kişi başı gelirden daha az olan birey bu projeyi destekleyecektir. Geliri, ülkedeki kişi başı gelir kadar olan bir “ ortalama vatandaş “, yine projeyi desteklemeyecektir. Böyle bir bireyin bir sonraki dönem havuzdan payına düşen ödeme, şimdiki dönem ödediği vergi miktarına eşittir. Ancak verginin ekonomideki etkinlik düzeyini düşürmesi nedeniyle net anlamda ortalama vatandaş da zararda olacaktır. Bununla birlikte, medyan seçmenin geliri, kişi başı gelirin altındaysa, proje kabul edilecektir. Eğer medyan seçmenin geliri, kişi başı gelirin üzerindeyse proje reddedilecektir. Medyan seçmenin geliri tam olarak kişi başı gelire eşitse, verginin etkinlik bozucu etkisinden dolayı proje yine reddedilecektir.⁷⁰

Bu noktada buraya kadar anlatılanları, bir sayısal örnekle açıklamak oldukça yerinde olacaktır. Ancak burada, basitlik sağlama açısından, verginin ekonomik etkinliği törpüleyici etkisini şimdilik göz ardı edilecektir. Örnekte, birbirinden farklı gelir düzeylerine sahip beş kişiden oluşan bir toplum düşünülmektedir. Kişilerin vergi öncesi gelir düzeyleri aşağıdaki gibidir :

Tablo.3. Vergi Öncesi Gelir Düzeyleri-Teorik Uygulama

KİŞİLER	1	2	3	4	5	TOPLAM
VERGİ ÖNCESİ GELİR	100	60	50	40	20	270

Kaynak:Çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

⁷⁰ Weil,a.g.e., s.386-389 ‘da, referandum konusu yeniden dağıtımın varlığı durumunda, vergi haddinin yükseltilmesi veya düşürülmesi olarak alınırken bu çalışmada “ vergi uygulanmayan bir toplumda “ vergileme ve eşit yeniden dağıtımı içeren bir proje olarak kurgulanmıştır. Ancak modelin ana çatısı aynıdır ve sonuçlar da değişmeyecektir .

Kişi başına düşen gelirin $270 / 5 = 54$ olduğu bu ülkede devletin halkın oyuna sunduğu proje şudur : Her bireyden gelirinin yüzde 20 'si vergi olarak alınıp bir havuzda toplanacak ve toplanan miktar her bireye bir sonraki dönemde eşit olarak dağıtılacaktır. (Bu durumda enflasyonun da sıfır olacağını varsayılması gerekmektedir).

Bir sonraki dönemde her bir bireye dağıtılacak miktar $270 \times 0,20 / 5 = 10,8$ olacaktır. Bu proje gerçekleşirse bireylerin bir sonraki dönem gelirleri aşağıdaki gibi olacaktır :

Tablo.4..Proje Sonrası Gelir Düzeyleri-Teorik Uygulama

KİŞİLER	1	2	3	4	5	TOPLAM
PROJE SONRASI GELİR	90,8	58,8	50,8	42,8	26,8	270
PROJEYE ONAY	HAYIR	HAYIR	EVET	EVET	EVET	EVET

Kaynak:Çalışmanın yazarı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo. 3 ve tablo.4 karşılaştırıldığında, 1 ve 2 numaralı bireylerin vergi ve yeniden dağıtım uygulaması sonucunda gelirlerinin azalacağı görülmektedir. 1. bireyden vergi olarak 20 birim alınacak ve bir sonraki dönem 10,8 birim verilecektir. 2. bireyden de vergi olarak 12 birim alınacak ve yine 10,8 birim verilecektir. Ancak toplumun diğer tüm üyeleri bu vergi ve yeniden dağıtım uygulamasından kazançlı çıkacaklardır. Burada medyan seçmen 3 numaralı birey olmaktadır. Medyan seçmenin geliri (50 br, bkznz. Tablo.3) ortalama gelirden (54 br) düşük olduğu için medyan seçmen referanduma sunulan projeyi onaylamaktadır. Referandum sonucunun ise medyan seçmenin tercihine bağlı olacağı açıktır. Medyan seçmen projeyi onayladığı için çoğunluk sağlanmış ve proje halk oyuyla kabul edilmiştir. Medyan seçmenin projeyi reddetmesi durumunda, halkoylamasında da proje reddedilmiş olacaktır. Medyan seçmenin projeyi reddetmesi de gelirinin kişi başı gelirin üstünde olmasına bağlı olacaktır. Bu modele göre, medyan seçmenin gelirinin kişi başı gelire eşit olduğu durumda, toplum bir karara

varamayacaktır. Ancak bu başlangıçta verginin etkinlik bozucu etkisinin göz ardı edilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu etki dahil edildiğinde medyan seçmenin geliri ortalama geliri eşit olduğu durumda, medyan seçmen projeye red oyu verecek ve proje reddedilecektir.

Yapılan uygulamada görüldüğü üzere, medyan seçmenin gelirinin kişi başı gelirden düşük olduğu durumda ülkede vergi ve yeniden dağıtım uygulamasına geçilmektedir. Medyan seçmenin gelirinin kişi başı gelirin altında kaldığı veya ona eşit olduğu durumda ülkede bu uygulamaya geçilmeyecektir. Veya ilk durumda ülkede vergi oranları yükselecek ; ikinci durumda düşecektir.

Medyan seçmenin gelirinin kişi başı gelirden sapması ülkede gelir dağılımının değiştiği anlamına gelecektir. Eğer sapma aşağı yönlü ise gelir dağılımı bozuluyor demektir. Dolayısıyla medyan seçmenin geliri kişi başı gelirin altına indikçe ülkede vergi oranı da yükselecektir. Vergiler etkinliği azalttığına göre gelir düzeyi de bundan olumsuz etkilenecektir.⁷¹ Yani medyan seçmen teoremi, verginin etkinlik bozucu etkilerinin varlığı durumunda, gelir dağılımındaki bozulmanın ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceği sonucunu vermektedir. Ancak yukarıda bahsedilen süreç üzerinde tam bir mutabakat sağlandığını söylemek mümkün değildir.

Ekonominin sağlıklı bir biçimde işlemesi için gerekli olan “*kamu hizmetlerinin*” vergilerle finanse edildiği göz önüne alınırsa, bu kamu hizmetleri için uygulanan vergi haddiyle ekonomik büyüme arasındaki ilişki her zaman negatif olmayabilir. Aksine, vergi haddi ile ekonomik büyüme arasında “*ters U*” biçimli bir ilişki söz konusu da olabilir.⁷² Yani bir tür Haldun – Laffer ilişkisinden bu anlamda söz etmek mümkündür. Ayrıca, geliri yeniden dağıtıcı uygulamaların büyümeyi hızlandırabileceği yönünde görüşler de mevcuttur.⁷³ Son olarak, daha yüksek bir gelir dağılımı eşitsizlik düzeyinin, daha fazla yeniden dağıtımı beraberinde getireceği de tartışmalı bir konudur.⁷⁴

⁷¹ Weil, a.g.e., s. 389

⁷² Alesina ve Rodrik, a.g.e., s.474

⁷³ Lübker, a.g.e., s.119

⁷⁴ Weil, a.g.e., s.392

5.Büyüme-Gelir Dağılımı İlişkisinde Dış Ticaret, Nissim ve Büyük İtme Yaklaşımları

Bu alt bölümde, ekonomik büyüme – gelir dağılımı ilişkisi dış ticaret yaklaşımı, Ben – David Nissim’in 2007 yılında yayınlanan ve ekonomik büyümenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini teorik bir modelle inceleyen çalışması ve büyüme – gelir dağılımı ilişkisinde Büyük İtme (Big Push) teorisi açılarından ele alınmaktadır.

Gelir dağılımının bir ülkenin ekonomik performansı üzerindeki etkisi, dış dünyaya açık olan bir ülke ile dışarıya kendisini kapamış olan bir ülke için farklı şekillerde olacaktır. Ayrıca, Stolper – Samuelson Teoreminden bilindiği gibi, dış ticaret olayının kendisi de bir ülkedeki gelir dağılımı üzerinde etkili olmaktadır. Ekonomik mobilite kavramına dayalı olan Nissim’in çalışması konuyla ilgili teorik bazda sonuçlar vermektedir. Yine bu konuda Büyük İtme Teorisi’nden yola çıkılarak bazı sonuçlar elde etmek mümkündür.

5.1.Dış Ticaret Yaklaşımı

Daha önce de işlendiği gibi, gelir dağılımı – ekonomik büyüme ilişkisinin genel anlamda dışa açıklık açısından farklı olan ülkelerde farklı şekillerde tezahür edecektir. Örneğin gelir dağılımının bozulmasının, tasarruf meylî daha yüksek olan üst gelir gruplarının gelirden aldıkları payın artması, ekonomideki toplam tasarruf miktarının da artmasıyla sonuçlanacaktır. Daha sonrasında ise bu tasarruflar, eğer yatırıma dönüşebiliyorsa, büyüme hızı yükselecektir. Böylelikle gelir dağılımındaki bir bozulmanın, fiziki sermaye edinimi ve bu sermayenin birikimi açısından yararlı olduğu sonucu çıkmaktadır. Ancak bu, esas olarak dış dünyaya kapalı bir ekonomi için söylenebilecek bir şeydir. Çünkü, en basitinden uluslar arası sermaye akımlarının serbest olması durumunda, ülke kaynaklarını harekete geçirecek sermaye yurt dışından gelebilecektir. Daha da önemlisi, yurt içi tasarrufların bir kısmı yurt dışına sermaye olarak gidebilecektir. Uluslar arası sermaye akımlarına açık olan bir ülke için gelir dağılımındaki kötüleşmenin fiziki sermaye birikimini arttırması, geçerliliğini büyük

ölçüde yitirecektir. Ancak gelir dağılımındaki bozulmanın beşeri sermaye edinimine olumsuz etkisi yine de devam edecektir. ⁷⁵

Dış ticarete açılma veya dış ticaretin serbestleşmesi bir ülkedeki bütün iktisadi aktörleri aynı şekilde etkilemeyebilir. Aslında dışa açılma, bütün aktörlere eşit imkanlar sunsa bile, bu imkanları değerlendirmek konusunda herkes aynı başlangıç koşullarına sahip olmadığından, Robert Z. Lawrence 'ın da dediği gibi, ticaretin kazananları ve kaybedenleri olabilmektedir. ⁷⁶

Bu ifade küresel gelir dağılımı ile ilgili olarak söylenebileceği gibi, bir ülkedeki gelir dağılımının durumu için de söylenebilir. Örneğin aynı sektörde faaliyet gösteren ve biri diğerinden daha büyük olan iki firmadan dış pazarlardaki fırsatları değerlendirme konusunda daha avantajlı bir durumda bulunan büyük firmanın dışa açılmadan daha fazla faydalanacağı açıktır. Aynı mantık dışa açılmanın olumsuz etkileri için de yürütülebilir. Yine aynı şekilde dışa açılmanın olumsuz etkileriyle baş etmede büyük firma yine küçüğe göre avantajlı olacaktır.

Yani diğer tüm koşullar sabitken, büyük firmanın dışa açılmanın avantajlarından (küçüğe göre) daha fazla yararlanması ve dışa açılmanın olumsuz etkilerinden daha az etkilenmesi, dışa açılmanın gelir dağılımı üzerinde, en azından başlangıçta veya kısa vadede bozucu bir etkiye sahip olma potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Bu görüş, Do ve Levchenko (2009)'da da dile getirilmektedir. Daha sonra yazarlar, dışa açılma sonrası politik anlamda veya politik karar alma sürecini etkileme anlamında da daha fazla güçlenen firmaların etkisiyle bir politik ekonomi yaklaşımına gitmektedirler. ⁷⁷

Yalnız bütün bunlara bakarak dışa açılmaya veya dış ticaretin serbestleşmesine karşı çıkmak da yersiz olacaktır. Aslında iktisat biliminde, dünya ekonomik sistemine

⁷⁵ Weil,a.g.e., s.386

⁷⁶ Lawrence, Robert Z., “ The globalisation paradox : more trade less inequality “, VOX, <http://www.voxeu.org/index.php?node524>, Erişim tarihi : 30.Eylül . 2009,

⁷⁷ Do, Quy Toan - Levchenko, Andrei A., “ Trade, inequality, and the political economy of institutions “, *Journal of Economic Theory*, 144, 2009, ss.1489 - 1520

daha iyi entegre olan ekonomilerin daha başarılı olacağı inancı vardır. Ancak dış açılma, başlangıçta “yoksul” kesime “zarar verebilir”.⁷⁸

Uluslar arası ticarete daha iyi bir kurumsal altyapıyla girmek büyük – küçük bütün firmalara dış pazarlarda rekabet avantajı sağlayacaktır.⁷⁹ Ancak Do ve Levchenko ‘ya göre “ülkenin belirli bir malın üretiminde payı küçükse veya ülke büyük bir ülkeyse” bu, politik anlamda daha iyi bir kurumsal – yapısal dönüşüme gidebilir. Aksine eğer, “ülke nisbeten küçük olmasına rağmen ürünün ticaretinde payı büyükse”, kötüleşen bir kurumsal yapıya doğru bir gidişten bahsedilebilecektir. Dünya Ekonomik Forumu’nun 2009 Küresel Rekabet Raporu ‘na göre, bir ülkenin rekabet gücünün en önemli unsurlarından biri ülkenin sahip olduğu kurumlar veya kurumsal yapıdır. Aslında söz konusu rapor kurumsal yapıyı rekabet gücünün 12 temel direği arasında saymaktadır.⁸⁰

Ticarete açıldıktan sonra kurumsal yapının kötüleşmesine giden süreç şöyle işlemektedir. Öncelikle büyük firmalar, limit fiyat politikası uygulamaktadırlar. Söz konusu bu büyük firmalar dışa açılmadan sonra daha da büyüme imkanı bulurken, dış pazarları bu kadar iyi değerlendiremeyen küçük firmalar daha da küçülebilir veya batabilir. “Politik güç” ile ekonomik güç arasında aynı yönlü bir ilişki bulunduğundan, dış ticarete açılma büyük firma sahiplerinin politik anlamda da güçlenmeleriyle sonuçlanacaktır. Bu durumda büyük firmalar tarafından uygulanan “giriş engellerinin”, (limit fiyat politikası gibi ...) daha da acımasız hale gelmesi söz konusu olabilecektir.⁸¹ Bu durumda en iyi ihtimalle gelir dağılımında var olan eşitsizlik devam edecektir. (Ya da daha da artacaktır.) Tekellerin politik ağırlığının artmasıyla birlikte, gelir dağılımının daha da bozulması oldukça muhtemeldir.

Genelde dışa açık olmanın kurumsal gelişmeyi teşvik edeceği düşünülmektedir, ancak bazı durumlarda bunun tersi de görülmüştür. Mesela 1700’lerin Karayibleri ve Orta Amerika’ında yoğun dış ticaretle birlikte “köleci” bir toplum yapısı ile

⁷⁸ Winters, L. Alan, McCulloch, Neil - McKay, Andrew , “ Trade Liberalization and Poverty : The Evidence So Far “, *Journal of Economic Literature*, Vol : XLII, March 2004, s.72

⁷⁹ Do - Levchenko, a.g.e., s.1491

⁸⁰ Schwab, Klaus (ed), *The Global Competitiveness Report*, World Economic Forum, Geneva, 2009, s.4

⁸¹ Schwab, a.g.e., s.1489 - 1491

“oligarşik rejimlere “ şahit olunmuştur. ⁸² Bununla beraber 1500-1850 arasında Atlantik ticaretinin, bir “ tüccar sınıfının “ oluşumuna uygun ortam hazırladığı ve bu sınıfın, “ kurumsal gelişmeye “ yönelik politik talepte bulunan bir “ lobi “ işlevi gördüğü bazı iktisatçılarca öne sürülmektedir. ⁸³

Dış ticaret ile gelir dağılımı arasındaki bir diğer bağlantı, Stolper – Samuelson Teoremi ile sağlanmaktadır. Bilindiği gibi, dış ticaret, bir ülkede, dış dünyaya oranla daha fazla bir miktarda bulunan faktörlerin kazancını arttırırken ; ülkede dış dünyaya oranla daha az bir miktarda bulunan faktörlerin kazancını azaltır. Bu durumda faktör payları değişeceğinden gelir dağılımı da değişecektir. Örneğin eğitimli işgücünün dünya geneline göre daha fazla bulunduğu gelişmiş bir ülkede, dış ticaret ile birlikte zaten ülkedeki eğitilmemiş nüfusa göre daha yüksek ücretler alan eğitimli işgücünün kazancının daha da artmasını beraberinde getirecek ve bu durumda, diğer koşullar sabitken gelir dağılımında eğitimli işgücü lehine bir değişme yaşanacaktır. ⁸⁴ Böylelikle dış ticarete açılma, dış ticaretin serbestleştirilmesi veya dış ticaret hacminin artması ile bir taraftan ekonomi genişlerken, diğer taraftan gelir dağılımının bozulması söz konusu olabilecektir.

Dışa açıklığın bir diğer boyutu da yabancı sermaye yatırımları ile ilgilidir. Buna göre, ülkeye gelen sermaye, üretim sürecinde faydalanmak üzere kalifiye işgücü talep edecektir. Bunun sonucunda ise kalifiye işgücünün ücreti, kalifiye olmayan işgücünün ücretine göre daha da yükselecektir. Bu da gelir dağılımına eşitsizliğin artması şeklinde yansiyacaktır. Çünkü özellikle doğrudan yatırım şeklinde gelen yabancı sermaye, beraberinde bilgi ve teknoloji de getirmektedir. ⁸⁵ Ülkede bu sermayenin harekete geçirilebilmesi, çalıştırılabilmesi için bu teknolojiyi kullanabilecek donanımda işgücüne gereksinim vardır. Bu esnada büyüme olayı da yaşanacaktır. Yani bu yolla, yabancı doğrudan yatırım sermayesinin tetiklediği bir büyüme olayı, ücret eşitsizliğinin artması aracılığıyla, gelir dağılımı eşitsizliğinin artmasıyla birlikte görülecektir. Örneğin Meksika ile ilgili olarak 1975 – 1988 dönemini kapsayan bir çalışmaya göre ülkedeki

⁸² Schwab, a.g.e., s.1490

⁸³ Acemoglu, et al., a.g.e. ‘dan aktaran Do ve Levchenko, a.g.e., s.1492

⁸⁴ Weil, a.g.e., s.381

⁸⁵ Basu, Parantap and Guariglia, Alessandra, “ Foreign Direct Investment, Inequality and Growth “, *Journal of Macroeconomics*, 29, 2007, s.824 - 839

ücret farklılığının durumunda ülkeye giren yabancı doğrudan yatırımın da payı bulunmaktadır. Yine 1983 – 1992 dönemini ele alan ve İngiltere için yapılan bir çalışma konuyla ilgili aynı kanıya varmaktadır. Çin’de ise yabancı doğrudan sermaye yatırımlarının bölgeler arası gelir dağılımı adaletsizliğindeki artışla ilgisi vardır. Ancak yabancı doğrudan sermayenin gelir dağılımını anlamlı bir şekilde etkilemeyeceği ve konunun daha çok coğrafi farklarla alakalı olduğu yönünde görüşler de vardır. Ancak yabancı doğrudan yatırım, eğer kalifiye olmayan işgücünü harekete geçirecek türden ise yabancı sermayenin ülkeye girişiyle birlikte bir taraftan ekonomik büyüme, diğer taraftan da gelir dağılımında iyileşme sağlanabilir.⁸⁶ Yani nihai sonuç biraz da yabancı doğrudan yatırım sermayesinin hangi alanda yatırım yapmak üzere geldiğine bağlı olmaktadır. Eğer yabancı doğrudan yatırım sermayesi emek – yoğun bir malın üretimine katılmak üzere geliyorsa, üretim artarken gelir dağılımında da bir iyileşme söz konusu olabilir. Ancak bu, eğitimsiz işgücünün yaygın olduğu gelişmemiş veya gelişmekte olan bir ülke için geçerli olacaktır. Yani yabancı doğrudan yatırım sermayesinin üretim faaliyetine dahil edilmek üzere gittiği ülkenin gelişmişlik düzeyi de önemli olacaktır. Eğer yabancı doğrudan yatırım sermayesi, eğitilmiş işgücünün kıt olduğu, gelişmekte olan bir ülkeye, örneğin bu ülkenin coğrafi avantajından dolayı, yüksek teknoloji sektörüne girmek üzere gidiyorsa, bu ülkede yukarıda bahsedilen ücret eşitsizliğinin ve dolayısıyla gelir eşitsizliğinin artması kuvvetle muhtemeldir. Ancak aynı konu tersten de düşünülebilir. Mesela yabancı doğrudan yatırım sermayesi , gelişmiş ve eğitilmiş işgücünün yaygın olduğu bir ülkeye, mesela yine bu ülkenin coğrafi avantajından veya geniş pazarından faydalanmak üzere, emek yoğun bir mal üreten sektörde faaliyet göstermek için gidiyorsa, bu durumda hem ekonomik büyüme, hem de ücret farklarının azalması ile gelir dağılımında bir iyileşme söz konusu olabilir.

Hecksler – Ohlin Teoremi’nden yola çıkan Stolper – Samuelson Teoremine göre serbest ticaret ile birlikte mal ve faktör fiyatları eşitlenirken, ülkedeki gelir dağılımı da değişikliğe uğrayacaktır. Bu süreç, dış ticarete ülkenin elinde nispi olarak daha fazla miktarda bulunan faktörün, ihracatı sırtlanması ve böylece söz konusu faktörün geliri artarken, nispi olarak daha az miktarda bulunan faktöre yönelik talebin azalması sonucu

⁸⁶ Bütün bu tartışmalar için bkz. Choi, Changkyu , “ Does foreign direct investment affect domestic income inequality ? “, *Applied Economics Letters*, 2006, 13, s.811

gelirinde bir düşme meydana gelmesiyle işleyecektir. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, Stolper – Samuelson Teoremi, gelirin ferdi dağılımındaki değil, fonksiyonel dağılımındaki değişimleri açıklamaktadır.⁸⁷

Stolper – Samuelson Teorisiyle ilgili olarak yapılan sınamalara bakıldığında ise bir fikir birliğine varıldığı söylenememektedir. Bazı çalışmalar, teoriyi destekler nitelikte bulgulara ulaşırken diğer bazı çalışmalarını sonuçlara ulaşmamaktadır. Sonuçların coğrafyaya göre de farklılık arzedebildiği görülmektedir. Mesela özellikle hızlı kalkınan bazı Doğu ve Güneydoğu Asya ülkelerinde, dış ticaretin serbestleşmesi ile gelir dağılımında iyileşme ve hızlı büyüme süreci yaşanırken, bir takım Latin Amerika ülkelerinde tam tersi olmuş, dışa açılma, ülkelerdeki gelir dağılımının bozulmasını engelleyememiştir. Öte yandan, teorinin tam olarak kanıtlanamaması başlangıç varsayımlarındaki zayıflıktan ileri geliyor olabilir. Mesela uluslar arası sermaye akımlarının varlığı, üretim faktörleri miktarlarının her ülke için sabit kalacağına yönelik varsayıma karşıt bir önerme olarak sunulabilir.⁸⁸

Bir diğer konu da bir ülkedeki yoksulluk düzeyinin azaltılmasının her zaman gelir dağılımının iyileşmesi anlamına gelmeyeceğidir. Bu böyle olduğu gibi, gelir dağılımının iyileşmesi de her zaman yoksulluğun azalacağı anlamına gelmemektedir.⁸⁹ Mesela dış ticarete veya “ dışa “ açıldıktan sonra herkes zenginleşiyor ancak bazıları daha fazla zenginleşiyorsa gelir dağılımının kötüleşeceği, eşitsizlik düzeyinin yükseleceği açıktır. Ancak fakirlerin de parasal durumlarında bir iyileşme olduğu için ülkedeki yoksulluk oranı azalacaktır. Dolayısıyla dışa açılmanın etkilerini incelerken gelir dağılımı eşitsizliği ile yoksulluk düzeyini birbirinden ayırmak gerekmektedir.

Ülke dış ticarete açıldıktan sonra, zenginler daha da zenginleşirken, yoksulluk çekenler daha da fakirleşiyorlarsa veya zenginler durumlarını korurken fakirler daha da fakirleşiyorlarsa hem gelir dağılımı bozuluyor, eşitsizlik artıyor, hem de yoksulluk düzeyi yükseliyor demektir. Yani “ dışa açıldıktan sonra gelir dağılımı eşitsizliği ile yoksulluk oranı aynı yönde değişir “, önermesi gibi, “ dışa açıldıktan sonra eşitsizlik

⁸⁷ Gökalp, Faysal, Baldemir, Ercan - Akgün, Gonca, “ Türkiye Ekonomisinde Dışa Açılma ve Gelir Eşitsizlikleri İlişkisi “ Uluslar Arası Davraz Konferansı Sunum Tammetni, <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma27.pdf>, Erişim:15.01.2010

⁸⁸ Gökalp vd. a.g.e., s.4,5

⁸⁹ Winters, et al. a.g.e., s.73

düzeyle yoksulluk mutlaka zıt yönde değişir “ önermesi de hatalı olacaktır. Aradaki ilişki belirsizdir ve duruma göre değişebilir.

Dışa açılmanın sermaye hareketleri kanalıyla ekonomik büyümeyi ve gelir dağılımını nasıl etkilediği konusunda daha ileri bir analize geçmeden önce dış ticarete açılmanın diğer olası etkilerinden de bahsetmek yerinde olacaktır. Mesela, diğer koşullar sabitken dış ticarete açılmanın devletin vergi gelirlerini azaltıcı bir etkisi de söz konusu olabilir. Çünkü artık, tamamen serbestleşme durumunda, gümrük vergileri sıfırlanacaktır. Dolayısıyla devletin gelir dağılımını iyileştirmek için kullanabileceği kaynak miktarının en azından serbestleşmenin başlarında azalacağı düşünülebilir. Ayrıca ülkeye dışarıdan gelen doğrudan yatırım sermayesi, ülkedeki emeğin istihdamıyla sanıldığı kadar ilgili olmayabilir. Bu tür sermayenin gittiği ülkedeki emeğin istihdamının, getirdiği sermayeye oranla, söz konusu ülkenin kendi sermayesiyle kurulan firmalarınkinden daha düşük olacağı iddia edilmektedir.⁹⁰ Diğer taraftan serbestleşmenin getirdiği büyüme olanakları değerlendirilebilirse, devletin vergi temeli büyüyecektir. Bu yüzden eşitliğe yönelik yeniden dağıtım politikalarını uygulayabilme kabiliyeti bu iki etkiden hangisinin ağır basacağına bağlı olacaktır. Ancak dış ticaretin olumsuz etkilerine karşı çıkan görüşler de mevcuttur. Mesela Winters, McCulloch ve Kay (2004), yukarıda sözü edilen etkilerin genel – geçer olmadıklarını ve istisnai olarak kabul edilebileceklerini ima etmektedirler.⁹¹ Ancak dış ticaretin etkilerini kısa ve uzun vadede incelemek daha yerinde olacaktır. Dış ticaretin bahsedilen olumsuz etkileri kısa dönemde etkili olurken olumlu etkileri uzun vadede ortaya çıkacaktır. Çünkü bir ülkedeki üretim yapısı kendisini orta veya uzun vadede uluslar arası ticarete uydurabilecektir. Kısa vadede üretimin artırılması ancak eldeki kapasiteyle sınırlıdır ve bilindiği gibi üretim ölçeğini değiştirmek kısa vadede mümkün değildir. Dolayısıyla ekonominin dış ticarete intibak sağlayabilmesi için kapasiteleri arttırabilecek kadar bir süre gerekecektir. Öte yandan dış ticaretin olumsuz etkileri hemen hissedilmeye başlayacaktır.

⁹⁰ Önder, İzzettin, “ Küresel Kriz ve Türkiye Ekonomisi “, *MUFAD Dergisi*, Sayı:42, Nisan 2009, s.19

⁹¹ Önder, a.g.e., s.107

Yabancı doğrudan yatırım sermayesinin, gittiği ülkede ekonomik büyümeyi ve gelir dağılımını nasıl etkileyeceği ilgili analizi biraz daha ileri boyutlara taşımak faydalı olacaktır. Literatürde, yabancı doğrudan yatırım sermayesinin ekonomik büyüme ve gelişmeyi olumlu bir şekilde etkileyeceği konusunda uzlaşıldığı, genel olarak, söylenebilir. Çünkü yabancı doğrudan yatırım sermayesiyle birlikte bilgi ve teknoloji de gelmektedir. ⁹² Yabancı doğrudan yatırım sermayesinin gelir dağılımına olan etkisi konusunda ise çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Choi (2006) 'nın çalışmasına göre yabancı doğrudan yatırımın GSYİH'e oranı arttıkça, yatırımın yapıldığı ülkedeki gelir dağılımının durumu kötüleşmektedir. Bu arada ülkeye gelen yabancı doğrudan yatırım sermayesiyle ülke dışına çıkan sermayenin gelir dağılımı üzerine olan etkileri birbirinden şiddet olarak farklılık göstermektedir. Yabancı doğrudan yatırım / GSYİH oranından Gini göstergesine doğru olan nedenselliğin katsayısı, ülkeye sermaye girişi durumunda 0,116 ; sermayenin ülke dışına çıkışı durumunda 0,214 'tür. ⁹³ Basu ve Guariglia (2007) 'de yabancı doğrudan sermaye girişinin ülkede ekonomik büyümeyi ve eşitsizliği birlikte arttıracak sonucuna ulaşmaktadırlar. Eşitsizlik için eğitim Gini'sini kullanan yazarların uyguladıkları regresyon sonuçlarına göre ülkeye net anlamda gelen doğrudan sermaye / GSYİH oranında %10'luk bir artış eşitsizlikte binde 1 'lik bir artışa neden olacaktır. Öte yandan Tsai (1995) yabancı doğrudan yatırım ve eşitsizlik tartışmasında coğrafi faktörlerin altını çizmekte ve iki değişken arasındaki pozitif ilişkinin " *genel olarak sadece* " Doğu ve Güney Asya'da geçerli olduğunu öne sürmektedir. ⁹⁴

5.2.Nissim Modeli

Konuyla ilgili diğer bir önemli çalışma da Ben-David Nissim'in iktisadi büyümenin gelir dağılımı üzerine olan etkisini incelediği çalışmasıdır ⁹⁵. Diamond (1965) modelini temel alarak Nissim'in çalışmasındaki varsayımlar şu şekilde sıralanabilir :

⁹² Basu - Guariglia, a.g.e., s.826

⁹³ Choi, ag.e., s.811-813

⁹⁴ Basu - Guariglia, a.g.e., s.824,826,827,830

⁹⁵ Nissim, Ben David, " Economic Growth and its Effect on Income Distribution ", *Journal of Economic Studies*, Vol:34, No:1, 2007, s.42-58

-Bireyler iki dönemli bir tüketim – zaman ufkuna sahiptirler. Bununla beraber sadece hayatlarının ilk döneminde ücret elde etmektedirler.

-Modelde ülke nüfusu sabittir ve sabit kalmaktadır.

-Ekonomide tek bir mal üretilmektedir ve bu mal yurtdışıyla yatırım malı karşılığında değiştirilmektedir. (Ülke tüketim malı üretmektedir).

-Üretim sürecinde ölçeğe göre sabit getiri durumu hakimdir.

-Ekonomide faaliyet gösteren bireyler girişimciler ve işçiler olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadırlar. İşçiler sınıfı da kendi içinde ücretleri birbirinden farklı olan dokuz “kategori” ye ayrılmaktadırlar. Bu dokuz kategori aldıkları ücret bakımından en düşükten en yükseğe doğru sıralanmaktadırlar. Ancak aynı kategori içerisindeki işçilerin ücretleri aynıdır.

- Firmalar ekonomideki toplam sermaye stokunu eşit bir şekilde paylaşmaktadırlar. Ayrıca firma başına düşen sermaye stoku sabittir ve sabit kalmaktadır.

- Her girişimci yalnızca bir firmaya sahip olabilmektedir.

Bu varsayımlar çerçevesinde ekonomide, gelir dağılımını ilgilendiren hareketin bir kısmı nüfusun işçi ve girişimci sınıfları arasındaki ve buna ilaveten değişik ücret düzeylerine sahip işgücü kategorileri arasındaki dağılımlarıyla alakalı olacaktır. Temel olarak, “ ekonomideki her girişimci yalnızca bir firmaya sahip olabilir “ ve “firma başına düşen sermaye stoku sabittir ve sabit kalır “ şeklindeki varsayımlar gereği ekonomideki sermaye stokunun büyümesi faaliyet gösteren firma sayısının da artması anlamına gelecektir. Yine aynı şekilde firma sayısının artması da firma sahibi veya girişimci sayısının artması anlamına gelecektir. Yukarıdaki varsayımlara tabi olan bir ülkede ekonomik büyüme ancak sermaye stokunun büyümesiyle gerçekleşebilecektir. Çünkü nüfus sabit olduğundan emek faktörü de sabittir ve üretim artışını sermayeden başka bir faktörün artışıyla gerçekleştirmek mümkün değildir. Burada, halk arasında girişimciliğin yaygınlaşması şeklinde bir kültürel değişimin etkileri düşünülebilir. Model çerçevesinde kalınarak bu konuyla ilgili bir şeyler eklemek mümkündür. Şöyle ki: Girişimcilikte bir artış meydana gelse bile girişimci olmak isteyenler sermaye temin

etmeden projelerini gerçekleştiremeyeceklerdir. Dolayısıyla girişimci sayısının artması yine de ancak sermaye stokunun büyümesiyle mümkün olabilecektir. Yani girişimci sayısının artmasıyla sermaye stokunun büyümesi birlikte görülecektir. Ancak açıkça ifade edilmese de Nissim'in modelinde girişimci sayısı sermaye stokunun büyüklüğüne bağlı olan bir bağımlı değişken gibidir. Bu yüzden de ekonomik büyüme firma ve firma sahibi sayısında bir artış ifade eder. Nüfus sabit olduğu için de ekonominin yeni firma sahipleri işçi sınıfından gelecektir. Bu ekonomideki sınıflar arasında bir hareketlenme, bir yer değiştirme olacağını gösterir. Bu nedenden ötürü, konunun “ ekonomik mobilite” ye bakan bir yönü de bulunmaktadır.

Ekonomik mobilite kavramı iktisadi ajanların çeşitli gelir grupları arasındaki hareketlerini ifade etmektedir ve bu kavramın fırsat eşitliğiyle de bağlantısı bulunmaktadır.⁹⁶ Ancak ekonomik mobilite kavramı sınıflar arasında geçiş kabiliyeti olarak düşünmek de mümkündür. Nissim'in çalışmasında üstü kapalı olarak ekonomik mobilitenin tam olduğu varsayımı bulunmak durumundadır. Çünkü eğer sosyal sistem, sınıflar arasında geçişkenliği zorlaştırıyorsa bu modele göre gelir dağılımının iyileşmesi zorlaşacaktır. Mesela eğer çeşitli nedenlerle, işçi sınıfından firma sahipleri veya girişimciler sınıfına geçilemiyorsa veya düşük ücretli bir emek kategorisinden yüksek ücretli emek kategorisine geçilemiyorsa modelin işleyişi zorlaşacaktır.

Ekonomik mobilitenin belirleyicileri ise çeşitlidir. Eğitim sisteminin herkesin ulaşabileceği şekilde yaygın olup olmaması, ülkedeki kurumsal ve politik yapı, etnik yapı (ayrımcılık vasıtasıyla devreye girebilmektedir)., hatta evlilikle ilgili kültürel ön kabuller bile ekonomik mobilite üzerinde etkili olabilmektedir.⁹⁷

Nissim'in çalışmasında sermaye stokundaki artışla meydana gelen ekonomik büyüme sürecinde gelir dağılımı gittikçe iyileşmektedir. Ancak ne ekonomik büyüme ne de gelir dağılımındaki iyileşme sonsuza kadar sürecektir. Sermaye stoku “ *durgun durum düzeyine – stationary level* “ eriştiği zaman ekonomik büyüme duracak ve gelir dağılımının göstergesi olan Gini katsayısı da ulaştığı son değerinde saptanıp kalacaktır. Bu nedenle sermayenin oluşum mekanizmasını işlemek, modelin hayati bir noktasını oluşturmaktadır. Sermaye oluşumu dinamik bir mekanizma çerçevesinde

⁹⁶ Weil, a.g.e., s.394,395

⁹⁷ Weil, a.g.e., s.396,397

gerçekleşmektedir. d amortismanları, K_t cari sermaye stokunu, S_{t-1} bir önceki dönem toplam tasarrufunu, I_t cari toplam yatırımı göstermek üzere, cari ve geçmiş dönem sermaye stoku arasında şu ilişki geçerlidir:

$$K_t = K_{t-1} \cdot (1-d) + S_{t-1} = K_{t-1} \cdot (1-d) + I_t \quad (1.4)$$

($S_{t-1} = I_t$ dir)

Burada $K_{t-1} \cdot (1-d) + S_{t-1}$, bir önceki neslin cari nesile verdiği ödünç miktarını göstermektedir. Buradan çıkan sonuca göre her nesil kendinden sonraki nesile sermayenin yıpranmamış kısmını ve kendi tasarruflarını ödünç vermektedir. Ayrıca bu ödünç işlemi sonucunda ödünç veren nesil faiz geliri elde etmektedir. Böylece, cari neslin gelecek nesilden bu yolla elde edeceği gelir :

$$(1+r) \cdot K_{t+1} = (1+r) \cdot [K_t \cdot (1-d) + S_t] \quad (1.5)$$

Aynı zamanda cari neslin geçmiş nesile de benzer tarzda bir ödeme yapacağı göz önüne alınırsa cari neslin dönemler arası gelirleri ve ödemeleri arasındaki fark :

$$(1+r) \cdot [K_{t+1} - K_t] = (1+r) \cdot [K_t \cdot (1-d) + S_t - K_t] = (1+r) \cdot [S_t - d \cdot K_t] \quad (1.6)$$

Sermaye stokunun denge (nihai) değeri $K_{t+1} = K_t$ olduğunda sağlanacaktır. Bu denge, sermaye artışının ve iktisadi büyümenin durduğu ve nüfusun emek – girişimci kategorileri (ilaveten emek kategorileri arasındaki) hareketinin sonlandığı bir noktayı ifade etmektedir. Ayrıca, böyle bir noktada, artık gelir dağılımı da sabit bir değerde karar kılmıştır.

Ekonomide Cobb – Douglas tipi bir üretim fonksiyonu öngörülmektedir. İşçi kategorileri de ayrı ayrı dikkate alınıp üretim fonksiyonuna dahil edildiğinde fonksiyonun şu şekilde ortaya çıkacağı görülür :

$$Y_t = K_t^\alpha \cdot L_{1t}^{\beta_1} \cdot L_{2t}^{\beta_2} \cdot L_{3t}^{\beta_3} \cdot \dots \cdot L_{pt}^{\beta_p} \quad (1.7)$$

β katsayılarının değeri, β_1 'de en küçük, β_p 'de en büyüktür ve β_1 'den β_p 'ye gidildikçe büyümektedir. ($\beta_1 < \beta_2 < \beta_3 < \dots < \beta_p$). Ayrıca ölçeğe göre sabit getiri varsayımı gereği β katsayılarının kümülatif değeri ile α katsayısının toplamı birime eşit olacaktır. ($\sum_{i=1}^p \beta + \alpha = 1$)

Buradan hareketle, (4) nolu fonksiyonun kısmi türevlerini almak suretiyle her bir işgücü kategorisinin marjinal verimlerini bulmak mümkündür.

$$W_{1t} = \beta_1 \cdot K_t^\alpha \cdot L_{1t}^{(\beta_1-1)} \cdot L_{2t}^{\beta_2} \cdot L_{3t}^{\beta_3} \dots L_{pt}^{\beta_p} \quad (1.8)$$

$$W_{2t} = \beta_2 \cdot K_t^\alpha \cdot L_{1t}^{\beta_1} \cdot L_{2t}^{\beta_2-1} \cdot L_{3t}^{\beta_3} \dots L_{pt}^{\beta_p} \quad (1.9)$$

.

.

.

$$W_{pt} = \beta_p \cdot K_t^\alpha \cdot L_{1t}^{\beta_1} \cdot L_{2t}^{\beta_2} \cdot L_{3t}^{\beta_3} \dots L_{pt}^{\beta_p-1} \quad (1.10) \text{ gibi}$$

Her bir W değerinin, kullanılan işgücü miktarıyla çarpımı da, her bir emek kategorisine yapılan toplam ödemeyi gösterecektir. Şöyle ki :

$$\begin{aligned} W_{1t} \cdot L_{1t} &= (\beta_1 \cdot K_t^\alpha \cdot L_{1t}^{(\beta_1-1)} \cdot L_{2t}^{\beta_2} \cdot L_{3t}^{\beta_3} \dots L_{pt}^{\beta_p}) \cdot L_{1t} \quad (1.11) \\ &= \beta_1 \cdot Y_t \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} W_{2t} \cdot L_{2t} &= (\beta_2 \cdot K_t^\alpha \cdot L_{1t}^{\beta_1} \cdot L_{2t}^{\beta_2-1} \cdot L_{3t}^{\beta_3} \dots L_{pt}^{\beta_p}) \cdot L_{2t} \\ &= \beta_2 \cdot Y_t \quad (1.12) \end{aligned}$$

.

.

$$W_{pt} \cdot L_{pt} = (\beta_p \cdot K_t^\alpha \cdot L_{1t}^{\beta_1} \cdot L_{2t}^{\beta_2} \cdot L_{3t}^{\beta_3} \dots L_{pt}^{\beta_p-1}) \cdot L_{pt}$$

$$= \beta_p \cdot Y_t \quad (1.13)$$

Buradan hareketle toplam ürünün veya toplam gelirin firma sahipleriyle işçiler arasında bölüşüldüğü şu şekilde gösterilmektedir.

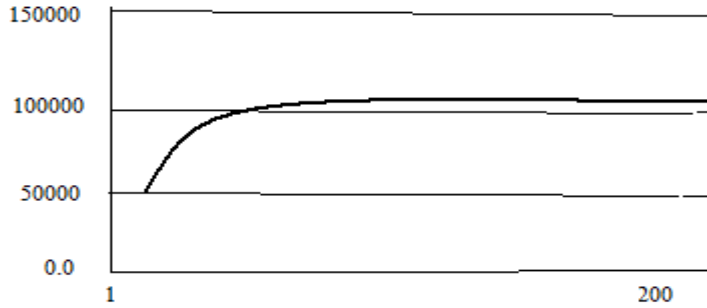
$$W_{p+1,t} = Kt^\alpha \cdot L_{1t}^{\beta_1} \cdot L_{2t}^{\beta_2} \cdot L_{3t}^{\beta_3} \cdot \dots \cdot L_{pt}^{\beta_p} - \sum_{i=1}^p L_{it} \cdot [\beta_i \cdot Kt^\alpha \cdot L_{it}^{\beta_i-1} \cdot \prod_{j=1}^p L_{jt}^{\beta_j}] \quad 0^{98} \quad (1.14)$$

Sonuçta:

$$W_{p+1,t} = (1 - \sum_{i=1}^p \beta_i) \cdot Y_t \quad (1.15) \text{ denkleminde ulaşılr.}$$

Ekonomideki toplam üretimin veya toplam gelirin bu şekilde basitçe paylaşımı Gini katsayısını rahatlıkla hesaplamaya da imkan vermektedir. Nissim, çalışmasının bir sonraki aşamasında modeldeki parametrelere başlangıç için çeşitli değerler verdikten sonra bir simülasyon uygulaması yapmaktadır.

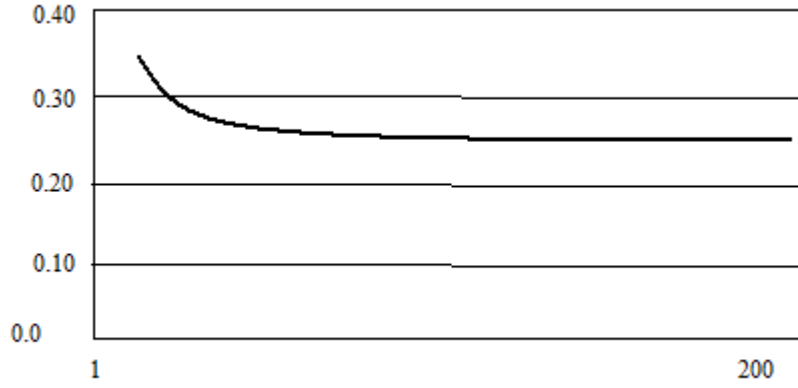
Simülasyon sonucu ise grafikler halinde aşağıya aktarılmıştır.

Şekil.10. Nissim Modelinde Sermaye Stokunun Zaman İçindeki Durumu
Kaynak:Nissim, a.g.e., s.53

Başlangıç itibariyle 50000 birim olan ekonominin toplam sermaye stoku sürekli artış göstermekte ancak belli bir değerden sonra sabit kalmaktadır. ($K_t = K_{t+1}$ durumu). Sermaye stoku, yaklaşık 107414 birim değerinde istikrar kazanmaktadır. Görüldüğü üzere ekonominin sermaye stoku büyüme sürecinde ikiye katlanmıştır.

⁹⁸ Köşeli parantezin içinin emeğin marjinal ürününe eşit olduğu gözden kaçırılmamalıdır .

Şekil.11.Nissim Modelinde Gini Katsayısının Zaman İçerisindeki Durumu
Kaynak:Nissim, a.g.e., s.54

Şekil. 11’den de anlaşıldığı üzere, başlangıç değeri 0,361 olan Gini katsayısı büyüme süreci içerisinde sürekli azalış göstermiş ve sonuçta yaklaşık olarak 0,252 değerinde istikrar kazanmıştır. Yani ekonomik büyüme olayı yaşanırken gelir dağılımı sürekli olarak iyileşme göstermiştir.Burada önemli bir nokta, Nissim’in çalışmasındaki simülasyon uygulamasının, Kuznets Hipotezini destekleyici yönde sonuç vermemesidir. Ancak burada, Nissim’in çalışmasında gelir dağılımında sürekli bir iyileşme görülmektedir. Kuznets Hipotezi’ne göre gelir dağılımına ilişkin grafik “ ters U “ şeklinde iken, burada Şekil.11’den de görüldüğü gibi grafik yayvan bir L harfi şeklindedir.

Nissim’in uyguladığı modelin doğal sonucu olarak, firma başına düşen işçi sayısı gittikçe azalacaktır. Çünkü firma sayısı sürekli artarken girişimci sayısı da artacak (her bir firma tek bir girişimciye ait olabilir şeklindeki varsayım gereği), nüfus sabit olduğu için de yeni girişimciler ancak işçiler arasından gelecektir. Bu, ekonomideki işçi sayısının gittikçe azalacağı anlamına gelecektir. Böylelikle bir taraftan işçi ücretleri yükselecek, diğer taraftan gelir sadece işçiler ve girişimciler arasında paylaşıldığı için girişimcilerin aldığı pay düşecektir. Bu etki bir de girişimci sayısının artması ve işçilerin daha yüksek işgücü kategorilerine tırmanmasıyla da birleşince gelir

dağılımının, sermaye durgun durum dengesine gelip büyüme olayı sonlanıncaya kadar, gittikçe iyileşeceği açıkça ortaya çıkacaktır.⁹⁹

Aslında ücretler ve nispi paylardaki değişmeyi arz ve talep yaklaşımıyla açıklamak da mümkündür. Firma sayısının artması aslında işgücüne talebin de artması şeklinde düşünülebilir. Bir taraftan işgücüne yönelik talep artarken diğer taraftan işgücü arzı daralmakta ve bu yüzden de ücretler yükselmektedir.

Varsayım gereği nüfus sabit olduğu için işçi sınıfı gittikçe küçülecek, girişimci sınıfı ise gittikçe büyüyecektir. Ancak gerçek ekonomik tecrübe bu şekilde olmamış, aksine işçi sınıfı büyümüştür. Aynı zamanda girişimci sınıfı da büyümüştür. Dolayısıyla modelin yalnızca nüfusu neredeyse artmayan bazı Avrupa ülkeleri veya Rusya gibi ülkeler için geçerli olabileceği endişesini düşünülebilir. Bununla beraber Nissim, çalışmasının son kısmında nüfusun değişmeyeceği varsayımı kaldırıldığında modelin sonuçlarını şu şekilde vermektedir:

1.Eğer sermaye stokunun büyüme hızı, nüfus artış hızından yüksekse gelir dağılımı yine büyümeyle birlikte iyileşecektir.

2.Eğer tam tersi olursa durum belirsiz kalacaktır.

5.3.Büyüme – Gelir Dağılımı İlişkisi ve Büyük İtme (Big Push) Teorisi

Büyük İtme (Big Push) teorisinin özünde, “ *bütün [bir] endüstrinin tek bir dev firma gibi düşünülmesi* “ yatmaktadır. Teorinin kurucusu sayılan P.N. Rosenstein – Rodan, konuyu açmak için şu örneği kullanmaktadır. Sanayileşmeye yeni başlamak durumunda olan bir ülkede, tek bir ayakkabı fabrikası kurulduğunda burada istihdam edilen kişilerin bütün talepleri ayakkabıdan ibaret olmayacaktır. Dolayısıyla söz konusu yatırımın (ayakkabı fabrikasının) başarı düzeyinin belli bir noktada kalması söz konusu olabilir. Halbuki sanayileşme hamlesi bütüncül bir yapı içerisinde düşünülüp, yapılacak olan yatırımlarda istihdam edilecek olan işgücünden gelecek olan mal taleplerini karşılamaya yönelik olarak bir kaç farklı ürünü üretebilecek şekilde bir

⁹⁹ Girişimci geliri her zaman dokuz işçi kategorisinin sekizinin gelirinden yüksektir Başlangıç ve ilk kırk periyot için ise girişimci geliri işçi bütün diğer işçi kategorilerinin gelirinden yüksektir . bknz . Nissim, a.g.e., s.57, Appendix . 2

sanayileşme hamlesi yapıldığında, başarı şansı daha yüksek olacaktır. ¹⁰⁰ Aslında, bu açıdan bakıldığında bütüncül bir anlayışla ele alınmayan bir sanayileşme hamlesinin başarısız olmasının yanı sıra, enflasyona veya dış açığa sebep olabileceği akla gelmektedir. Çünkü, Rodan'ın örneğinden gidilecek olursa, ayakkabı fabrikasındaki işçiler, ellerindeki geliri, ülkede yeterince üretilmeyen mallara yöneltecekler ya da söz konusu mallar yurt dışından ithalat yoluyla elde edilmeye çalışılacaktır. Bilindiği gibi enflasyon, gelir dağılımını değiştiren bir etkiye sahiptir. Enflasyon, teorik olarak geliri sabit gelirlilerden değişken gelirlilere doğru ; alacaklılardan da borçlulara doğru değiştirecektir. Dolayısıyla, Büyük İtme mantığıyla tasarlanmayan veya yönlendirilmeyen sanayileşme hamlesinin gelir dağılımını değiştirebileceğine yönelik bir çıkarıma ulaşmak mümkündür. Ancak bu etki ülkenin dış ticaret rejiminin serbestliğine bağlı olacaktır.

Rodan'ın Büyük İtme ile ilgili görüşlerini firma bazında değil de, sektörler bazında düşünmek de mümkündür. Ayrıca yukarıdaki açıklamalardan da çıkarılabileceği gibi, Büyük İtme teorisinin iktisat politikası anlamında getirisi, “ *yatırımların koordine edilmesidir.* “ ¹⁰¹

Büyük itme modelinin planlı ekonomiler için düşünüldüğü açıktır. Ancak model diğer ekonomilere, devletin vereceği teşvikler açısından düşünülerek uyarlanabilir. Çünkü her devlet, bir şekilde ekonomiye müdahil olmaktadır. Aslında Güney Kore'deki Chaebol ve Japonya'daki Zaibatsu – Keiretsu endüstriyel örgütlenme biçimleri Büyük İtme'nin gerçek ekonomik tecrübedeki yansımaları olarak düşünülebilir. Bununla beraber, bu tür örgütlenmelerin gelir dağılımı üzerinde bozucu etkileri olabileceğinin akıldan çıkarılmaması gerekmektedir. Çünkü, “ *kaynakların konsantrasyonu* “, yani üretim faktörlerinin belirli ellerde toplanması söz konusudur. ¹⁰² Kitleli yatırımların belirli kişilerin veya ailelerin ellerinde toplanması ile üretim faktörlerinin kontrolünün de büyük ölçüde bu kişilere geçmesi sonucunu doğuracak ve bu da gelir dağılımı adaletsizliğinin sürekliliğine yol açacaktır. Çünkü artık söz konusu endüstri kümelerinin

¹⁰⁰ Rodan, P.N. Rosenstein, “ Problems of Industrialization of Eastern and South Eastern Europe “, *The Economic Journal*, Vol:53, No:210/211, Jun – Sep, 1943, s.204-206

¹⁰¹ Murphy, Kevin M., Andrei Shleifer, - Vishny, Robert W., “ Industrialization and the Big Push “, *Journal of Political Economy*, No.5, Vol:97 1989,, s.1003 - 1004

¹⁰² Hayami, Yujiro - Godo, Yoshihisa, *Development Economics : From Poverty to the Wealth of Nations*, 3rd Ed., Oxford University Press, Oxford, 2005 , s.274, 275

sahipleri, faktör piyasasında tekel gücü elde etmiş olacaktırlar ve bu gücü mevcut gelir adaletsizliğinin devamı yönünde kullanmaları muhtemeldir. Bu nedenlerle Büyük İtme'nin özel sektör eliyle yapılması durumunda, bir taraftan sanayileşmeyle birlikte ekonomik büyüme sağlanırken, en iyi ihtimalle gelir dağılımındaki var olan adaletsizlik devam edecektir. Her ne kadar Rosenstein – Rodan'ın Büyük İtme'yi gündeme taşıyan makalesinde, yeni kurulan sanayilerde istihdam edilecek olan işçilerin (bu işgücü tarım sektöründen gelecektir), tarım sektörüne göre daha yüksek bir ücret alacakları varsayılrsa da ¹⁰³ bu mutlaka gelir dağılımının iyileşeceği anlamına gelmemektedir. Çünkü eğer sanayi kümelerinin sahiplerinin kazançları işçi ücretlerinden daha fazla artıyorsa gelir dağılımı yine bozulabilir.

Büyük İtme'nin farklı bir yorumu, büyük sanayileşme hamlesinin başarısını, ekonomide ortaya çıkması gereken iki temel durum üzerinden incelenmektedir.¹⁰⁴ Bu yorum ülkedeki gelir dağılımı ile de doğrudan ilgilidir. Modelin işlemesi için büyümenin motoru veya kaynağı olarak görülebilecek bir sektörün (tarım sektörü gibi) büyümesi ve buradan ortaya çıkan ilave gelirin de adil bir biçimde dağıtılması veya paylaşılması gerekmektedir. Burada, başarı için söz konusu ilave gelirin geniş bir ürün yelpazesine talep oluşturabilecek kadar adil paylaşılması yeterlidir. ¹⁰⁵ Bilindiği gibi, gelir adaletsiz bir şekilde dağıtılırsa, talep kompozisyonunun dar kalması gibi bir sorunla karşılaşılacaktır. Gelir grupları içerisinde, bunu sağlayacak olan grup, “ *orta sınıftır* “. Çünkü gelişmemiş bir ülkede, tepedeki gelir grubu lüks taleplerini yurt dışından sağlamaya yönelecektir. Çalışmaya göre, gelir dağılımı, “ *Pazar büyüklüğünün belirleyicilerinden biridir* “, tıpkı nüfus ve kişi başı gelir gibi. İlgilenilen pazar ise imalat sanayi ürünleri pazarıdır. Çünkü imalat sanayini talep cephesinden destekleyecek grup, temel olarak orta sınıftır. ¹⁰⁶ Buna göre, gelir dağılımı iyileştikçe, yani orta sınıf büyüdükçe, bu sınıfın talebinin genel olarak yöneleceği imalat sanayi ürünleri pazarı genişleyecek ve bu da sanayileşmeye ve ülkenin ekonomik büyümesine olumlu bir katkı yapacaktır.

¹⁰³ Rosenstein – Rodan, a.g.e., s. 205

¹⁰⁴ Bknz . Murphy, Kevin M., Shleifer, Andrei , Vishny, Robert W., “ Income Distribution, Market Size and Industrialization “, *The Quarterly Journal of Economics* , August, 1989, s.537 - 564

¹⁰⁵ Murphy et.al.A.g.e., s.537

¹⁰⁶ Murphy et al., a.g.e., s.538, 560

6.Etkileşim Kanallarının İncelenmesinden Çıkan Sonuç

Ekonomik büyüme – gelir dağılımı etkileşim kanallarının incelendiği bu bölümde Kuznets hipotezinin önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü Kuznets'den çok sonra bu alanda çalışan iktisatçılardan bir kısmının şöyle ya da böyle Kuznets 'in öne sürdüğü sonuçlara ulaştıkları görülmektedir. Ayrıca kredi piyasasındaki aksaklıkların hem ekonomik büyüme, hem de gelir dağılımı için olumsuz sonuçları olduğu görülmüştür. Dolayısıyla kredi piyasalarının düzgün işlemesi hem ekonomik büyümeye ve hem de gelir dağılımının iyileşmesine olumlu katkı yapacaktır. Bu nedenle kredi piyasasındaki aksaklıkların giderilmesi devletin ilgilenmesi gereken alanlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Büyüme-gelir dağılımı ilişkisine yönelik politik ve kurumsal yaklaşımın incelenmesiyle gelir dağılımının durumunun, bir ülkenin ekonomik büyüme performansı üzerinde etkili olabileceği üç kanal daha ortaya konmuştur.

Sosyopolitik istikrarsızlık yaklaşımında, gelir dağılımındaki adaletsizlik, ülkenin sosyal ve politik sisteminde karmaşaya yol açarak ekonomik hayattaki belirsizlik ve risk algısını arttırmaktadır. Bu da yatırımları olumsuz etkilemek suretiyle, büyümeyi de kötü bir biçimde etkilemektedir. Ancak adalet ve adaletsizliğin algılanması konusunda, toplumlar arasındaki farklar burada sosyopolitik kanalın işleyişini ülkeden ülkeye, toplumdan topluma farklılaştırabilecek bir unsur olarak durmaktadır.

Kurumsal ve tarihi faktörler de gelir dağılımı – ekonomik büyüme ilişkisinde diğer bir mekanizma olarak ortaya çıkmaktadır. Ülkelerin farklı geçmişleri ve coğrafi yapıları, farklı kurumsal ve ekonomik yapıların kurulması ile sonuçlanmıştır.

Politik kanal yaklaşımında, medyan seçmen teoremi, gelir dağılımı eşitsizlik düzeyi artıkça, ülkede daha büyük bir vergi oranının uygulanacağını ve verginin etkinlik bozucu etkisi göz önüne alındığında, bunun da ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyeceğini göstermektedir.

Dış ticaretin veya dış ticaretin serbestleşmesinin gelir dağılımını nasıl etkileyeceği konusunda çeşitli ve birbirinden farklılık arz eden görüşler bulunmaktadır. Ancak belki de dış ticaretin ekonomik performans ve gelir dağılımına olan olumlu etkilerini kısa vadede ziyade orta ve uzun vadede beklemek daha doğru

görülmektedir. Çünkü gerek üretim, gerekse de toplam ürünün veya gelirin paylaşılmasıyla ilgili önemli yapısal değişikliklerin daha çok orta ve uzun vadede ortaya çıkacaktır.

Nissim'in çalışması ise her şeyden önce, ekonomik büyüme sürecinde gelir dağılımının iyileşmesi için ekonomik mobilitenin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle toplumda her türlü ayrımcılığın azaltılmasının önemi ortaya bir kez daha çıkmaktadır. Nissim'e göre ekonomik büyümeyle birlikte, gelir dağılımı sürekli olarak iyileşecektir. Burada önemli olan iki nokta daha vardır : Birincisi gelir dağılımı (Gini katsayısı) sabitleneceği değere kadar sürekli iyileşmektedir. Böylece Nissim'in çalışmasında Kuznets hipotezindeki gibi “ ters U “ şeklinde bir eğri değil, oldukça yayvan bir ters J eğrisi ortaya çıkarılmaktadır. İkincisi de sermaye birikiminin ve büyümenin bir noktada duracağı sonucuna vararak Nissim, D. Ricardo'ya bu anlamda yaklaşmış olmaktadır.

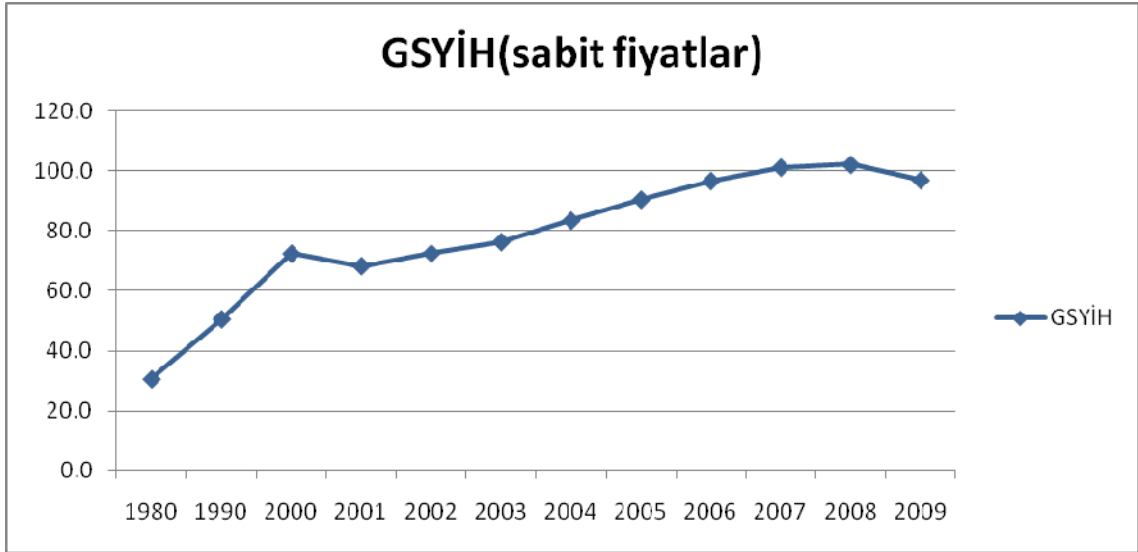
Büyük itme mantığıyla bir sanayileşme hamlesi yapmak ve bu yolla ekonomiyi büyütme istendiğinde de büyük firma kümelerinin özellikle üretim faktörleri piyasasında monopson durumuna gelmemesine dikkat edilmelidir. Ayrıca büyük itmenin başarısında güçlü bir orta sınıfın çok önemli bir rolü olacaktır. Çünkü büyük itme hamlesine bu sınıf talepleriyle destek vereceklerdir

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE ÖRNEĞİ

1. Türkiye’de Büyüme Performansı

Türkiye için yapılan uygulamanın detaylarına girmeden önce, Türkiye’de ekonomik büyüme performansı ve gelir dağılımının durumuyla ilgili genel bir bilgi vermek gerekmektedir. Aşağıda Şekil.12, Şekil.13 ve Şekil.14’de Türkiye’de büyüme performansına ilişkin grafikler görülebilmektedir. Burada amaçlanan ekonomik büyüme- gelir dağılımı ilişkisini açıklayan Kuznets hipotezini test etmeden önce, Türkiye’nin belirli bir büyüme performansına sahip bir ülke olduğunu ortaya koymaktır.

Şekil.12.Türkiye’de Sabit Fiyatlarla GSYİH(milyar TL)

Kaynak:DPT,2010

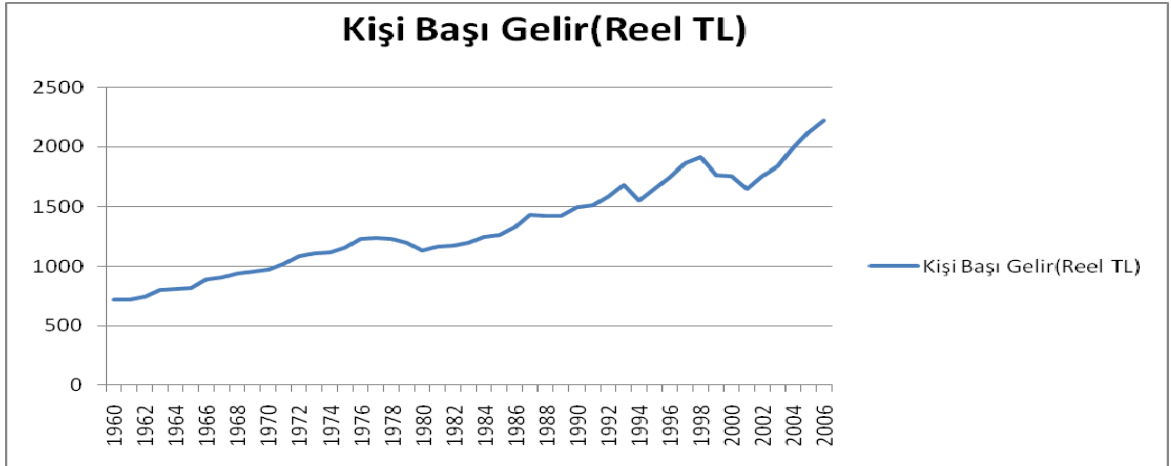
Tablo.5. Türkiye’de Sabit Fiyatlarla GSYİH Büyüme Performansı

Ortalama									
1991-2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
3.7	-5.7	6.2	5.3	9.4	8.4	6.9	4.7	0.9	-4.7

Kaynak:DPT,2010 ve TÜİK,*İstatistik Yıllığı*,2009

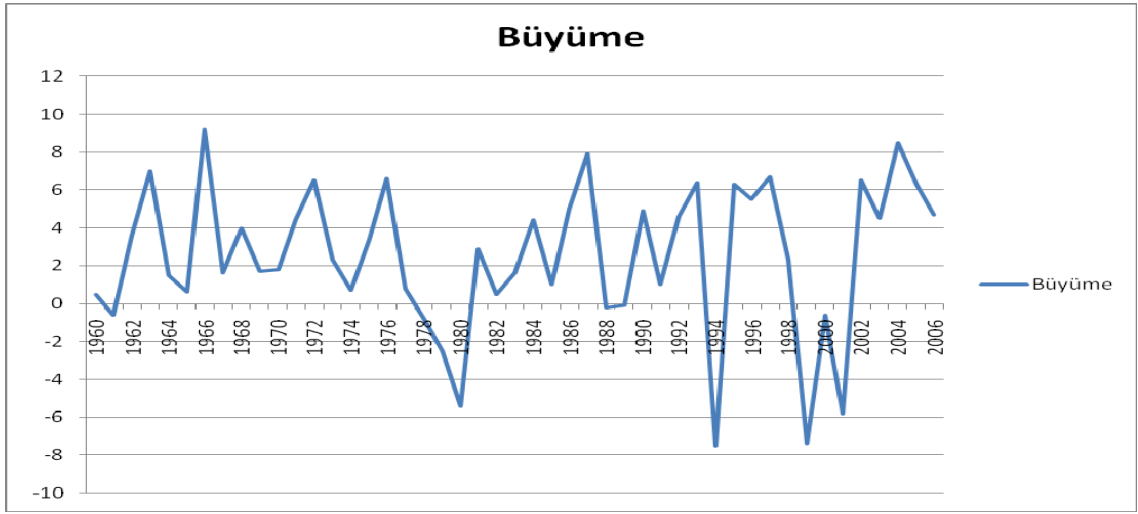
Şekil.12 incelendiğinde Türkiye’de sabit fiyatlarla GSYİH’in genel olarak artma yönünde bir trende sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Tablo.5’den görüldüğü gibi 1991-2000 döneminde ortalama olarak %3.7 büyüyen GSYİH, 2001-2009 döneminde ise ortalama olarak %3.5 büyümüştür.

Çalışma yapılırken regresyon analizinde de kullanılan reel anlamda kişi başı gelir ve büyüme performansı aşağıda gösterilmektedir.

Şekil.13.Türkiye’de TL Bazında Reel Kişi Başı Gelirin Zaman İçindeki Seyri

Kaynak: Maliye Bakanlığı, 2010

Şekil.14. Türkiye’de Türk Lirası Cinsinden Reel Kişi Başı Gelirin Zaman Yolu Grafiği

Kaynak: Maliye Bakanlığı, 2010

Şekil.13 ve Şekil.14 incelendiğinde Türkiye’de Türk Lirası bazında reel kişi başı gelirin genel itibariyle artma trendinde olduğu ve büyüme hızının dalgalanma göstermekle birlikte ortalama %2,5 civarında olduğu söylenebilir. Genel itibariyle Türkiye ekonomisinin hem reel kişi başı gelir, hem de bütün ekonomi açısından tarihsel planda bir büyüme performansına sahip olduğu buraya kadar verilen özet bilgilerden anlaşılabilir. Dolayısıyla Kuznets hipotezini büyüyen bir ülke olan Türkiye için test etmek mümkündür.

2.Türkiye’de Gelir Dağılımının Durumu ve Zaman İçerisindeki Seyri

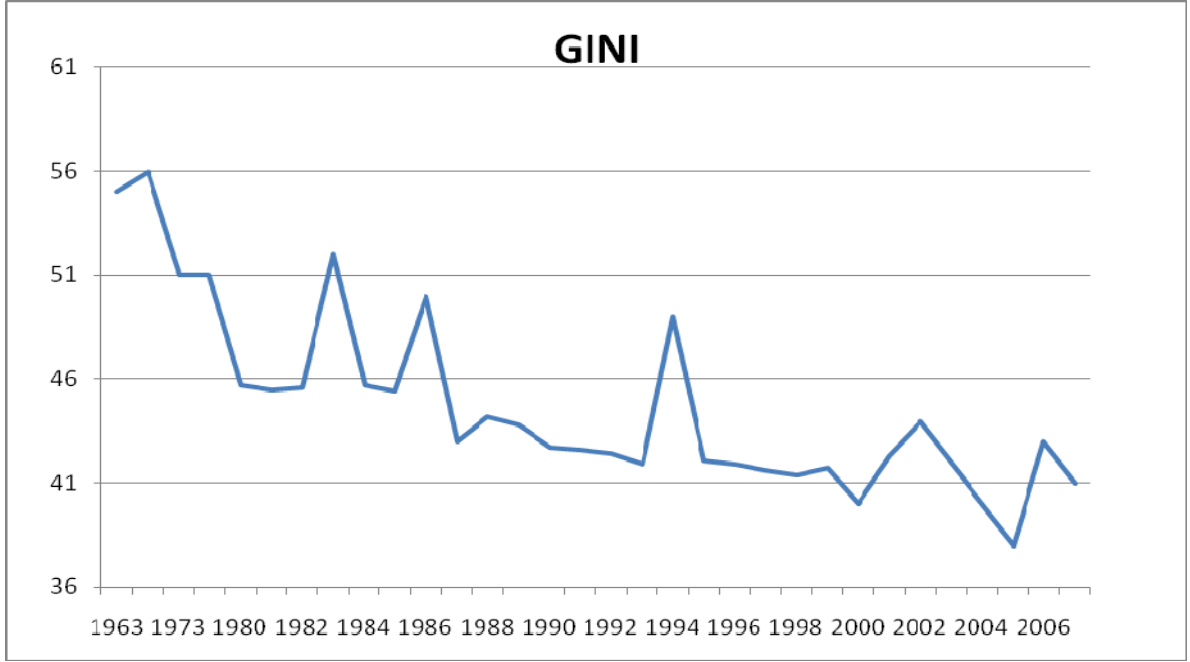
Türkiye’de gelir dağılımıyla ilgili genel bir görünüm sağlamak amacıyla bazı tablo ve grafikler aşağıda verilmiştir.

Tablo.6. Türkiye’de Gelir Dağılımı:1963-2007

Hanehalkı Yüzdeleri	1963(a)	1968(b)	1973(c)	1978(d)	1983(e)	1986(f)	1987(g)
En Düşük %20	4.5	3	3.5	2.9	2.7	3.9	5.2
İkinci %20	8.5	7	8	7.4	7	8.4	9.6
Üçüncü %20	11.5	10	12.5	13	12.6	12.6	14.1
Dördüncü %20	18.5	20	19.5	22.1	21.9	19.2	21.2
En Yüksek %20	57	60	56.5	54.7	55.8	55.9	49.9
GINI Katsayısı	0.55	0.56	0.51	0.51	0.52	0.50	0.43
Hanehalkı Yüzdeleri	1994(h)	2002(i)	2003(j)	2004(k)	2005(l)	2006(m)	2007(m)
En Düşük %20	4.9	5.3	6	6	6.1	5.1	5.8
İkinci %20	8.6	9.8	10.3	10.7	11.1	9.9	10.6
Üçüncü %20	12.6	14	14.5	15.2	15.8	14.8	15.2
Dördüncü %20	19	20.8	20.9	21.9	22.6	21.9	21.5
En Yüksek %20	54.9	50.1	48.3	46.2	44.4	48.4	46.9
GINI Katsayısı	0.49	0.44	0.42	0.40	0.38	0.43	0.41

Kaynak: (a) 1963, Çavuşoğlu ve Hamurdan, 1966, (b) 1968, Bulutay, Timur ve Ersel, 1971, (c) 1973, DPT, 1976, (d) 1978, Celasun M., 1986, (e) 1983, Celasun M., 1989, (f) 1986, Esmer, Fişek ve Kalaycıoğlu, 1986, (g) 1987, DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü), 1990, (h) 1994, DİE, 1996, (i) 2002, DİE, 2003, (j) 2003, DİE, 2004, (k) 2004, DİE, 2005, (l) 2005, TÜİK, 2006, ’dan aktaran DPT, 9. Kalkınma Planı:2007-2013 Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu, s.19, (m) 2006,2007 TÜİK, *Haber Bülteni*, 2009’ dan alınmıştır.

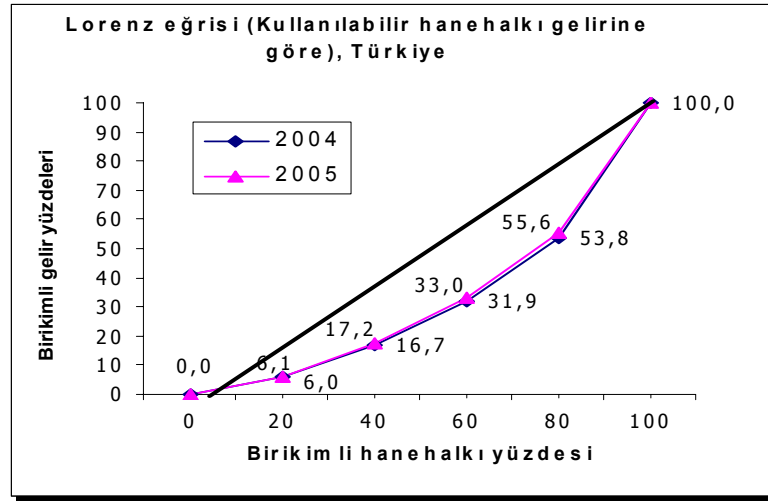
Tablo.6, Türkiye’de 1963-2007 dönemi için gelir dağılımının durumuyla ilgili olarak genel bir görünüm vermektedir. Tablo.6’da yılların yanında parantez içerisinde verilen harfler her bir yıl için gelir dağılımıyla ilgili sonuçların elde edildiği farklı kaynakları göstermek üzere kullanılmaktadır. Maalesef ülkemizde gelir dağılımını tek bir kaynaktan elde etmek mümkün olmadığından böyle bir gösterime gidilmektedir.

Şekil.15. Türkiye’de Gelir Dağılımının Seyri

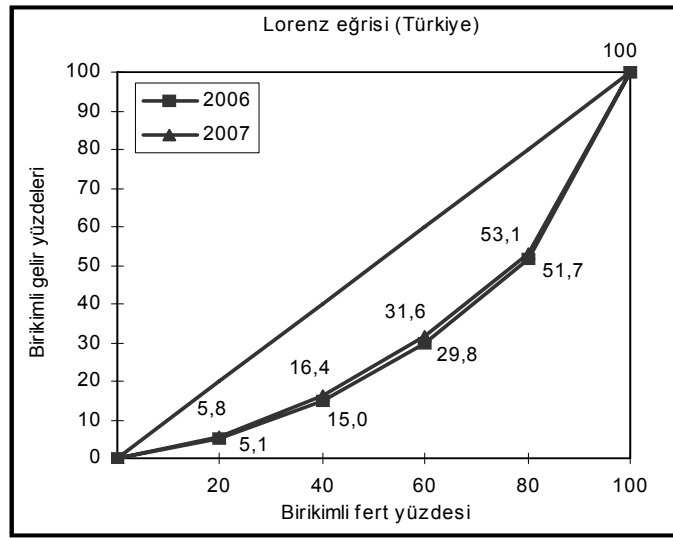
Kaynak: DURLU, Ufuk – Aydın, Özlem, “Ekonometrik Modellerle Türkiye için 2006 Yılı GiniKatsayısı Tahmini”, *Ege Akademik Bakış*, Cilt 8, Sayı 1, 2008, s.387,389.’dan aktaran, Faysal-Baldemir-Akgün, a.g.e., s.6, DPT,2007 ve TÜİK,*Haber Bülteni*,2009

Tablo.6 ve Şekil.15’den görüldüğü üzere, Türkiye’de genel itibariyle Gini katsayısı düşme eğilimindedir.Gini katsayısı 1963’de 0.55 olan düzeyinden 2007 yılında 0.41 düzeyine inmiştir. Gini katsayısının en yüksek olduğu yıl 1968 yılı olmuştur. Bu yılda Gini katsayısı 0.56 değerini almaktadır. Gini katsayısı en düşük değerini ise 2005 yılında almaktadır. Bu yılda Gini katsayısı 0.38 düzeyindedir. Şekil.15’den Gini katsayısının zaman içerisindeki seyrinde dalgalanmalar olduğu görülmektedir. Bu dalgalanmalar kriz dönemlerine denk gelmektedir.

Şekil.16.2004 ve 2005 Yılı İçin Lorenz Eğrileri

Kaynak:TÜİK,*Haber Bülteni*,2006

Şekil.17.2006 ve 2007 Yılı İçin Lorenz Eğrisi

Kaynak: TÜİK,*Haber Bülteni*,2009

Gini katsayısındaki söz konusu eğilimleri Lorenz eğrilerinden de görmek mümkündür. Buna göre, örneğin bir önceki yıla göre gelir dağılımının iyileştiği 2005 ve 2007 yıllarında, gelir dağılımındaki iyileşme çok küçük olmakla birlikte, Lorenz eğrisi eşit paylaşım doğrusuna biraz daha yaklaşmaktadır.(Bknz. Şekil.16 ve Şekil.17)

Kent ve kır ayrımına göre gelir dağılımının durumu Tablo.7’de gösterilmektedir. Buna göre 2005 yılı hariç bütün yıllarda kent için hesaplanan gini katsayısı, kır için hesaplanan gini katsayısından daha yüksektir. Bu durum Kuznets hipotezinin gelir dağılımında kent-kır ayrımı konusundaki öngörülerle uyumlu bir gerçekliktir. Kuznets hipotezine göre de kentte gelir dağılımının daha bozuk olması öngörülmektedir.¹ Ayrıca Tablo.7’den görüldüğü gibi gelir dağılımında kent-kır farkının en fazla olduğu yıl 1994 yılıdır. Bu yılda kent gini katsayısı 0.49, kır için gini katsayısı 0.41 düzeyindedir. İlerleyen bütün yıllarda kent ve kır için hesaplanan gini katsayılarının birbirlerine gittikçe yaklaştıkları görülmektedir.

Tablo.7.Kent-Kır Ayrımına Göre Gelir Dağılımı

	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
%20'lik Fert Grupları	1994	1994	2002	2002	2004	2004
En Düşük %20	4.8	5.6	5.5	5.2	6.4	6.3
İkinci %20	8.2	10.1	9.7	10.3	10.8	11.2
Üçüncü %20	11.9	14.8	13.9	14.7	15.2	15.8
Dördüncü %20	17.9	21.8	20.5	21.7	21.4	22.7
En Yüksek %20	57.2	47.7	50.4	48	46.1	43.9
GINI Katsayısı	0.49	0.41	0.44	0.42	0.39	0.37
	Kent	Kır	Kent	Kır	Kent	Kır
%20'lik Fert Grupları	2005	2005	2006	2006	2007	2007
En Düşük %20	6.4	6.1	5.5	5.6	6.2	6.4
İkinci %20	11.5	11.3	10.3	10.2	11	11.1
Üçüncü %20	16	15.9	15	15.3	15.3	16
Dördüncü %20	22.6	22.6	21.8	22.6	21.2	22.3
En Yüksek %20	43.5	44.2	47.5	46.3	46.2	44.2
GINI Katsayısı	0.37	0.38	0.42	0.41	0.39	0.38

*Fertler eşdeğer hanehalkı kullanılabilir gelirlerine göre sıralanmıştır.

Kaynak: TÜİK’ten aktaran Yükseler, Zafer “2002 Hanehalkı Bütçe Anketi: Gelir Dağılımı ve Tüketim Harcamalarına İlişkin Sonuçların Değerlendirilmesi”, *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2003/6*, Aralık, 2003, s.3, TÜİK,*Haber Bülteni*,2006 ve TÜİK,*Haber Bülteni*,2009

¹ Kuznets, a.g.e., s.8-18

Gelirin türlerine göre dağılımını gösteren Tablo.8 ve Tablo.9 aşağıda sunulmuştur. Söz konusu tablolar incelendiğinde, Türkiye geneli açısından en büyük payın maaş ve ücret gelirlerinden oluştuğu görülmektedir, sadece 1994 yılında en büyük pay müteşebbis gelirlerinde oluşmakta, maaş ve ücret şeklindeki gelir payı ise ikinci sırada gelmektedir. Ayrıca transfer geliri payındaki artış dikkat çekmektedir. 1994 yılında %10 olan transfer gelirleri payı, 2005 yılında %23'e yükselmiştir. Ancak transfer gelirlerinde, 2006 ve 2007 yıllarında bir düşüş gözlenmektedir. Müteşebbis geliri payının ise 1994 yılından 2007 yılına kadar azalma gösterdiği görülmektedir.

Tablo.8. Türkiye’de Gelirin Türlerine Göre Dağılımı

Gelir Türleri	Türkiye		Kent		Kır	
	1994	2002	1994	2002	1994	2002
Toplam	100	100	100	100	100	100
Maaş ve Ücret	23.7	35.8	27.4	41.9	15.7	23.1
Yevmiye	4.6	2.9	4.6	2.6	4.7	3.5
Müteşebbis Geliri	42.4	34.5	33.3	25.7	62.5	52.7
Mülk Geliri	11.6	4.4	13.9	5.2	6.5	2.6
Menkul Kıymet	7.7	4.9	10.6	6.2	1.2	2.1
Transfer Geliri	10	17.5	10.3	18.3	9.5	16
Gelir Türleri	Türkiye		Kent		Kır	
	2004	2005	2004	2005	2004	2005
Toplam	100	100	100	100	100	100
Maaş ve Ücret	38.7	39.2	44.5	45.6	23.9	23.4
Yevmiye	3.5	3.3	2.9	2.8	5	4.7
Müteşebbis Geliri	31.8	28.8	25.7	22.2	47.5	44.8
Mülk Geliri	2.7	2.9	3.2	3.6	1.3	1.2
Menkul Kıymet	2.2	2.7	2.3	2.9	2	2.2
Transfer Geliri	21.2	23	21.6	22.8	20.2	23.6

Kaynak: TÜİK’ten aktaran Yükseler, Zafer “2002 Hanehalkı Bütçe Anketi: Gelir Dağılımı ve Tüketim Harcamalarına İlişkin Sonuçların Değerlendirilmesi”, *Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni 2003/6*, Aralık, 2003, s.7, TÜİK, *Haber Bülteni*, 2006 ve TÜİK, *Haber Bülteni*, 2009

Kent-kır ayrımıyla ilgili verilere bakıldığında ise kırsal kesimde müteşebbis geliri payının daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak maaş ve ücret geliri paylarıyla ilgili olarak aynı yorum yapılamamaktadır. Maaş ve ücret geliri payının kent kesiminde

daha yüksek olduğu gör÷lmektedir. M÷lk gelirinin ise kentsel kesimde daha fazla bir paya sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bunun sebebi kent kesiminde m÷lk getirilerinin daha yüksek olması olabilir. 2006 ve 2007 yılları için gelirin türlerine göre dağılımı ise Tablo.9’da gör÷lmektedir. Bu tablonun ayrı verilmesinden amaç TÜİK’in uyguladığı yöntemdeki değişmedir. Tablo.8 ile Tablo.9 arasındaki fark Tablo.9 ‘da gelir türleri başlığı altında “Diğer” olmak üzere ilave bir başlık açılmış olması ve kent-kır ayrımına girilmemesidir.

Tablo.9.2006 ve 2007 Yılları İçin Gelirin Türlerine Göre Dağılımı

	Türkiye	Türkiye
Gelir Türleri	2006	2007
Toplam	100	100
Maaş ve Ücret	40.8	39.7
Yevmiye	3.7	4
Müteşebbis Geliri	24.2	23.2
M÷lk Geliri	3.1	4.1
Menkul Kıymet	6.1	7
Transfer Geliri	20.7	20.8
Diğer	1.5	1.1

Kaynak:TÜİK,*İstatistik Yıllığı*: 2009, 2010

Türkiye’de gelir dağılımının durumu incelenirken, bölgeler arasındaki gelir dağılımından da söz edilmesi gerekmektedir.Türkiye’de 2006 ve 2007 yılları için bölgeler itibariyle gelir dağılımının durumu Tablo.10’da gösterilmektedir.

Tablo.10.İBBS'ye Göre Sınıflandırılmış Bölgelerde Gelir Dağılımı

	Ortalama Gelir(2006)	Gini Katsayısı(2006)	Ortalama Gelir(2007)	Gini Katsayısı(2007)
TR1-İstanbul	8969	0.37	11454	0.35
TR2-Batı Marmara	6453	0.35	7566	0.32
TR3-Ege	7382	0.43	8714	0.38
TR4-Doğu Marmara	7791	0.39	10151	0.39
TR5-Batı Anadolu	7812	0.41	9214	0.38
TR6-Akdeniz	5160	0.42	6787	0.42
TR7-Orta Anadolu	5660	0.34	6819	0.33
TR8-Batı Karadeniz	5000	0.37	6928	0.36
TR9-Doğu Karadeniz	6463	0.38	7676	0.35
TRA-Kuzeydoğu Anadolu	3958	0.38	5970	0.41
TRB-Ortadoğu Anadolu	3720	0.40	5001	0.40
TRC-Güneydoğu Anadolu	2751	0.40	3591	0.37

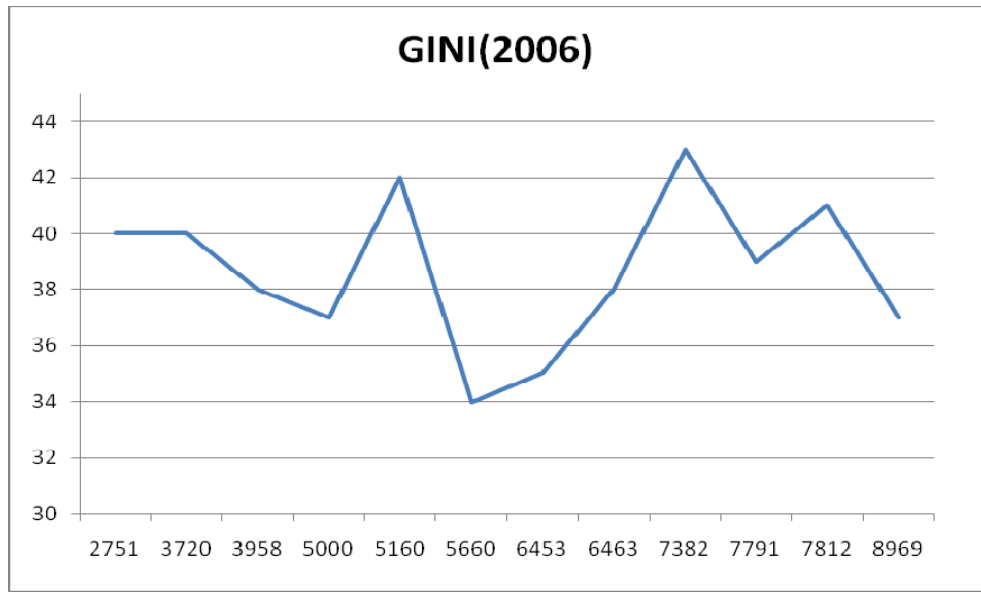
Not:Ortalama gelir cari Türk Lirası cinsindedir.

Kaynak:TÜİK, *Türkiye İstatistik Yıllığı:2009, 2010*

Tablo.10'a göre Türkiye'de 2006 ve 2007 yılında ortalama gelirin en yüksek olduğu bölge İstanbul bölgesidir.İstatistiki bölge birimleri sınıflandırmasına göre İstanbul bölgesi İstanbul şehrini ifade etmektedir. Bu bölgede gini katsayısı 2006 yılı için 0.37; 2007 yılı için ise 0.35 olarak hesaplanmıştır.2006 yılı için en küçük Gini değeri 0.34 ile Orta Anadolu'dadır.Bu bölge Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir, Kayseri, Sivas ve Yozgat şehirlerini içine almaktadır. 2006 yılı için en yüksek Gini değeri 0.43 ile Ege bölgesinde bulunmaktadır. Ege bölgesi İzmir, Aydın, Denizli, Muğla, Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya ve Uşak şehirlerini kapsamaktadır. 2007 yılında ise özellikle Ege bölgesinde gelir dağılımının hatırı sayılır bir oranda iyileştiği görülmektedir. Gini katsayısı, bu bölge için 2006 yılında 0.43 olan değerinden 2007 yılında 0.38'e gerilemiştir. Genel itibariyle gelir dağılımında bir iyileşme gözlenirken, Kuzeydoğu Anadolu bölgesinde gelir dağılımının durumu kötüleşmiştir. Erzurum, Erzincan, Bayburt, Ağrı, Kars, Iğdır ve Ardahan'ı içine alan bu bölgede gini katsayısı

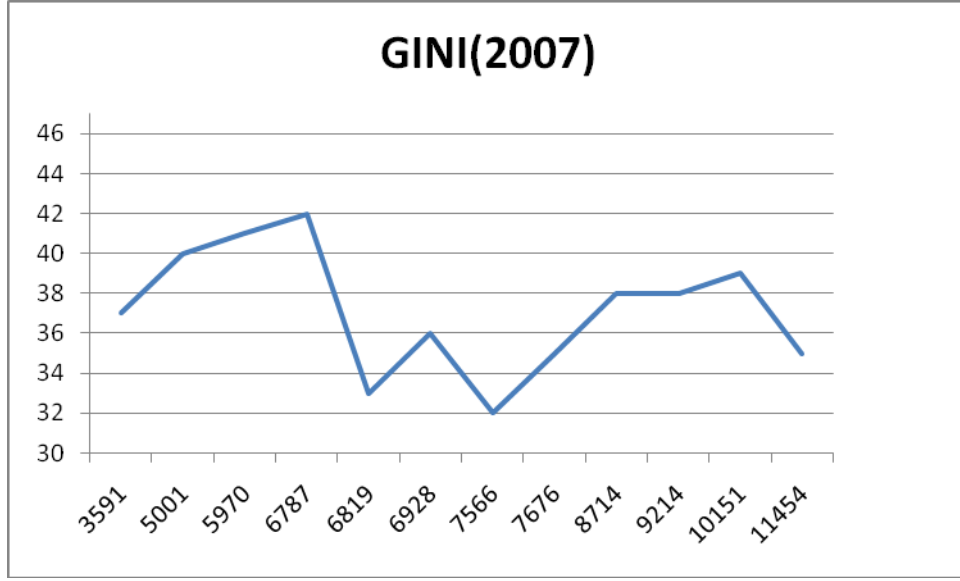
2006 yılında 0.38 değerindeyken, 2007 yılında 0.41'e yükselmiştir. Antalya, Isparta, Burdur, Adana, Mersin, Hatay, Kahramanmaraş ve Osmaniye'den oluşan Akdeniz bölgesinde ise gini katsayısı her iki yılda da 0.42 değerine sahiptir ve bu bölge 2007 yılında gelir dağılımının en bozuk olduğu bölge olarak ortaya çıkmaktadır.

2006 ve 2007 yıllarında, bölgesel bazda ortalama gelire göre gini katsayıları birer grafik halinde Şekil.18 ve Şekil.19 olarak aşağıda verilmiştir.

Şekil.18.Bölge Ortalama Gelirlerine Göre Gini Katsayıları(2006)

Kaynak: Tablo.10'dan türetilmiştir.(TÜİK, *Türkiye İstatistik Yıllığı:2009, 2010*)

Şekil.19.Bölge Ortalama Gelirlerine Göre Gini Katsayıları(2007)

Kaynak:Tablo.10’ dan türetilmiştir.(TÜİK, *Türkiye İstatistik Yıllığı:2009, 2010*)

Şekil.18 ve Şekil.19 incelendiğinde Gini katsayısının dalgalanma gösterdiği görülmektedir. Ancak genel itibariyle “w şeklinde“ bir eğilimin olduğu söylenebilmektedir.

Gelir dağılımıyla ilgili bir uluslar arası karşılaştırmayı gösteren tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo.11. Çeşitli Ülkelerde Gini Katsayısı (2000’ler Ortası)

Ülkeler:	Gini Katsayısı
Belçika	0.29
Danimarka	0.23
Almanya	0.30
Yunanistan	0.32
İspanya	0.32
Fransa	0.28
İrlanda	0.33
İtalya	0.35
Lüksemburg	0.26
Hollanda	0.27
Avusturya	0.27

Tablo.11(Devamı)

Portekiz	0.38
Finlandiya	0.27
İsveç	0.24
İngiltere	0.37
AB-15	0.30
A.B.D.	0.38
Kanada	0.32
Avustralya	0.30
Japonya	0.32
Slovakya	0.27
Çek Cumhuriyeti	0.27
Macaristan	0.29
Meksika	0.47
Türkiye	0.43
OECD Ortalaması	0.31

Kaynak: OECD,2010

Tablo.11 incelendiğinde A.B.D. hariç gelişmiş ekonomilerde ve eski Sovyet uyduları arasında sayılabilecek olan ülkelerde gini katsayısının daha düşük bir düzeyde olduğu görülmektedir. Türkiye'nin ise tabloda yer alan ülkeler arasında zaman zaman karşılaştırıldığı Meksika'dan sonra en yüksek gini katsayısına sahip olan ülke olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye için hesaplanan gini katsayısının, OECD ortalamasının da oldukça üzerinde seyrettiği görülmektedir.

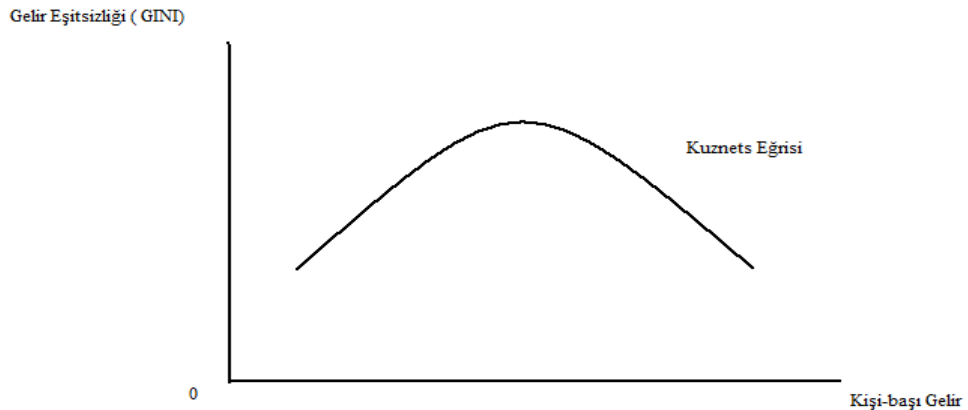
3.Ön Değerlendirme:

Verilerin değerlendirilmesinde sırasıyla Kuznets hipotezinin testi, Granger Nedensellik Testi ve Etki-tepki analizleri uygulanmıştır. Ancak Kuznets hipotezinin test sonuçlarına geçmeden önce Kuznets hipotezinin ve ilgili literatürün tekrar gözden geçirilmesi yerinde olacaktır.

3.1.Kuznets hipotezinin yeniden gözden geçirilmesi:

Bu aşamada, çalışmanın daha önceki bölümlerinde ayrıntılı bir biçimde değerlendirilen Kuznets Hipotezi'ni, ampirik olarak test etmeden önce tekrar hatırlatmak amaçlanmaktadır.

Simon Kuznets'e göre ekonomik gelişme, tarım sektörünün ağırlığının azalması ve sanayi (veya *tarım-dışı*) sektörün ağırlığının artışıyla karakterize edilmekte ve tarım-dışı sektörde kişi başı gelir daha yüksek olduğu gibi, gelir dağılımı eşitsizliğinin de daha fazla olduğu kabul edilmektedir. Ekonomik gelişme ve ekonomide yaşanan yapı değişimi ile birlikte gelir dağılımı önce bozulmakta, sonra iyileşmekte ve böylece grafik sistemine aktarıldığında, Kuznets Eğrisi de denilen ters U biçiminde bir eğri ortaya çıkmaktadır. Şekil.12'de görülen ters U biçimindeki eğrinin ortaya çıkmasında çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Her şeyden önce gelirin daha adaletsiz bir biçimde dağıldığı tarım-dışı sektörün ekonomideki ağırlığının artması gelmektedir. Ayrıca, sanayileşmenin eski endüstriler üzerindeki etkisi ve düşük gelir grubundaki birey sayısının, nüfus artışına bağlı olarak hızla yükselmesi ve şehirleşme de bu noktada etkide bulunmakta, gelir eşitsizliği düzeyini yükseltmektedir. Gelişmenin daha sonraki aşamalarında ise şehre göçenlerin şehir yaşamına adapte olmaları, düşük gelir grubunun politik taleplerinin karşılık bulması ve toplumda gittikçe artan adalet yanlısı hissiyat gibi faktörlerin de devreye girmesiyle, gelir dağılımı iyileşmeye başlamaktadır.²

Şekil.20.Kuznets Eğrisi

² Kuznets, Simon, "Economic Growth and Income Inequality", *The American Economic Review*, Vol:45, No:1, March,1955, s.7-18

3.2.Literatür taraması:

Kuznets Hipotezi'nin ampirik testiyle ilgilenen literatüre bakıldığında, hipotezin ülkeler arası çalışmalarda çoğunlukla doğrulandığı, bununla beraber tek bir ülke için zaman serisi yaklaşımıyla yapılan çalışmalarda çoğunlukla doğrulanamadığı görülmektedir. Örneğin Chambers (2007), Heshmati (2006), Gelan ve Price (2003), Savvides ve Stegnos (2000), Shu-Chin Lin ve diğerleri (2006), Iradian (2005) ve Barro (2000) yaptıkları ülkeler arası uygulamalarda Kuznets Hipotezi'ni desteklerken; zaman serisi uygulamaları için S. Mah (2003) Güney Kore üzerine 1975-1995 dönemini kapsayan araştırmasında Kuznets Hipotezi'ni doğrulamakta, Sato ve diğerleri (2009) yine Güney Kore için aynı dönemde Kuznets Hipotezi'ni doğrulayamamaktadır. Konuyla ilgilenen bir diğer araştırmacı, Rati Ram, A.B.D. için yaptığı zaman serisi analizinde Kuznets Hipotezi'ni doğrulayamamış, hatta Kuznets Hipotezi'nin öne sürdüğü sonucun tam aksi yönde bulgulara ulaşmıştır. Buna göre gelir dağılımı eşitsizliği A.B.D. ekonomik gelişmesiyle birlikte önce azalmakta, sonra artmaktadır. Böylece ortaya Kuznets Hipotezi'ndeki ters U yerine “*düz (uninverted) U*” şeklinde bir ilişki çıkmaktadır.³ Ancak çalışma kırk yıllık bir dönem (1946-1986) için yapılmıştır ve eğer veriler yetersizse incelenen dönem sadece Kuznets Hipotezi'nin bir kısmını görmüş olabilir. Mushinsky (2001) ise A.B.D. 'deki farklı bölgeleri dikkate alan çalışmasında, Kuznets Hipotezi'ni doğrulayan sonuçlara ulaşmaktadır. Mushinsky bu çalışmasında Kızılderiliere ayrılan bölgeleri ele almaktadır. Bunun yanında, Kuznets Hipotezi'ne göre şekillenen büyüme-gelir dağılımı ilişkisinin zamanla “*zayıfladığı*” yönünde görüşler de mevcuttur.⁴ Yapılan literatür taramasından anlaşıldığına göre Kuznets Hipotezi'nin ülkeler arasında bulunan gelir dağılımı ve ekonomik gelişme farklarını açıklama gücü kabul görürken; bir ülkedeki gelir dağılımının ekonomik

³ Ram, Rati, “ Kuznets's Inverted U Hypothesis: Evidence from a Highly Developed Country”, *Southern Economic Journal*,1991, s.1113-1116

⁴ Anand, S. - Kanbur, S.M.,(1993), ”The Kuznets Process and the Inequality-Development Relationship”, *Journal of Development Economics*, 40,February, 1993 s..25-72'den aktaran Barro, Robert J. ,” Inequality and Growth in a Panel of Countries”, *Journal of Economic Growth*, 5, March,2000, s.9

gelişmeyle birlikte zaman içindeki değişimini açıklama konusunda aynı ölçüde kabul görmemektedir.

3.3. Kuznets hipotezinin matematiksel formları:

Kuznets Hipotezi, matematiksel olarak çeşitli formlarda ifade edilebilmektedir. Geleneksel Kuznets modeli şu şekilde gösterilmektedir:

$$\text{EŞİTSİZLİK} = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot \text{RKBG} + \alpha_2 \cdot \text{RKBG}^2 + u_t \quad (1.1)$$

RKBG :Reel kişi başı geliri göstermektedir.

Kuznets Hipotezi'ni doğrulayan bir uygulamada, $\alpha_1 > 0$ ve $\alpha_2 < 0$ beklenmektedir. Bu, gelir dağılımı eşitsizliğinin kişi başı gelirdeki artmanın sonucu olarak önce yükseleceğini, sonra da düşeceğini gösterecektir. Ancak α_0 'ın beklenen değeri hakkında şüpheler bulunmaktadır.⁵ Şöyle ki, eğer reel kişi başı gelir (RKBG) değişkeni sıfıra eşit kabul edildiğinde α_0 da sıfır olmalıdır. Çünkü bu, ekonomideki her bireyin gelirinin sıfır olması demektir ve bu durumda eşitsizlikten söz etmek mümkün değildir. Dolayısıyla Kuznets modelinin şu formda olması da düşünülebilir:

$$\text{EŞİTSİZLİK}_t = \alpha_0 \cdot \text{RKBG}_t + \alpha_1 \cdot \text{RKGB}_t^2 + u_t \quad (1.2)$$

$$\alpha_0 > 0, \alpha_1 < 0$$

Kuznets Hipotezi'ni açıklamak için kullanılan diğer modeller:

$$\text{EŞİTSİZLİK}_t = \alpha_0 + \alpha_1 \cdot \log \text{RKBG}_t + \alpha_3 \cdot \log \text{RKBG}_t^2 + u_t \quad (1.3)$$

Ve Rati Ram'ın önerdiği şekliyle:

$$\text{EŞİTSİZLİK}_t = \alpha_0 \cdot \log \text{RKBG}_t + \alpha_1 \cdot \log \text{RKBG}_t^2 + u_t \quad (1.4)$$

⁵ Ram, Rati, “ Economic Development and Income Inequality: An Overlooked Regression Constraint”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol:43, Issue:2, January, 1995, s.426

Kesmeli modeller yerine, kesmesiz modeller kullanıldığında daha iyi sonuçlar alınmaktadır.⁶

Savvides ve Stegnos, Kuznets Hipotezi'ni test etmek üzere şu modelleri kullanmışlardır:⁷

$$E\dot{S}ITSIZLIK_t = \alpha_0 + \alpha_1.GELİR_t + \alpha_2.(1/ GELİR)_t + \varepsilon_t \quad (1.5)$$

$$E\dot{S}ITSIZLIK_t = \beta_0 + \beta_1.lnGELİR_t + \beta_2.(lnGELİR)_t^2 + \varepsilon_t \quad (1.6)$$

(Bekleyişler : $\alpha_0, \beta_0 \geq 0, \alpha_1, \beta_1 > 0, \alpha_2, \beta_2 < 0$)

Iradian ise Kuznets modelini şu şekilde ele almaktadır:⁹

$$LogGINI_t = \beta_1.logY_t + \beta_2.logY_t^2 + \varepsilon_t \quad (1.7)$$

$\beta_1 > 0, \beta_2 < 0$

Burada Y, satın alma gücüne göre dikkate alınmış, sabit fiyatlarla reel gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH)'dir. Iradian'ın çalışmasında gelir dağılımı eşitsizliğini göstermek üzere kullanılan bağımlı değişken GINI'nin de logaritmik bir formda modele dahil edilmesi önemli bir farklılıktır.

3.4.Temel Kuznets modelinin geliştirilmesi:

Kuznets Hipotezi'ni gösterebilmek amacıyla kullanılan temel modelleri inceledikten sonra, bu temelden hareket ederek modelin geliştirilmesi mümkündür. Zira literatürde Kuznets Hipotezi test edilirken “ temel model” aşamasında kalınmadığı, modele konuyla ilgili ilave değişkenler katıldığı görülmektedir. Ayrıca, böylelikle ekonometrik modelin tahmin performansını olumsuz etkileyebilecek, “ihmal edilmiş

⁶ Ram, a.g.e., s.427-431

⁷ Savvides, Andreas – Stegnos, Thanasis, “Income inequality and economic development: evidence from the threshold regression model”, *Economics Letters*,69,2000, s.209

⁸ Anand ve Kanbur'a göre 6 numaralı model, özellikle GINI katsayısıyla çalışılıyorsa daha kullanışlıdır. Anand ve Kanbur (1993)' a.g.e.'den aktaran Savvides ve Stegnos, a.g.e., s.209

⁹ Iradian, Garbis , “ Inequality, Poverty, and Growth: Cross-Country Evidence”, *IMF Working Paper*, WP/05/28,2005,s.16

değişken probleminden” de kurtulmak mümkün olacaktır. Temel Kuznets modeline çoğunlukla, dışa açıklık ve eğitim düzeyi ile ilgili değişkenler dahil edilmektedir. Dışa açıklığı göstermek üzere, genellikle ithalat ve ihracat değerlerinin toplamının GSYİH’e oranı alınmaktadır.¹⁰ Buna ilaveten sermaye akımlarının GSYİH’e oranı da kullanılmaktadır. Sermaye hareketlerini dikkate alan çalışmalarda yabancı doğrudan sermaye akımlarının GSYİH’e oranı alınmaktadır.¹¹ Eğitimle ilgili, ülkeler arası uygulamalarda okullaşma oranı gibi çeşitli veri setleri kullanılabilirse de zaman serisi uygulamalarında kullanılacak veri seti daralmaktadır. Devletin, gelir dağılımında etkin bir aktör olabildiği bilinmektedir. Bu açıdan bazı araştırmacılar devletin rolünü ölçmek üzere çeşitli değişkenler kullanmışlardır. Buna örnek olarak Shu Chin-Lin ve diğerlerinin “kamuda çalışanların toplam çalışanlar içindeki payı” ve “sosyal transfer harcamalarının GSYİH içindeki payı”¹² ile, Garbis Iradian’ın kamu harcamalarının GSYİH’e oranını kullanması sayılabilir.¹³(Hepsinin bekleyişi negatiftir, yani gelir dağılımını iyileştirmektedir).Gelir dağılımı üzerinde, enflasyon olgusunun da etkide bulunacağı bilinmektedir. Çünkü enflasyon, gelir dağılımını sabit kazançlılar ve borçlular lehine değiştirecektir. Ayrıca düşük bir enflasyon oranı, makro ekonomik ortamın istikrarı hakkında fikir verecektir.¹⁴ Nüfus artış hızının da, gelir dağılımı üzerinde etkide bulunacağı düşünülebilir. Kuznets’in de belirttiği gibi, nüfus artışının büyük kısmı düşük gelir grubunda meydana gelirse bu gruptaki kişi başı gelir daha da düşecektir. Çünkü artık belli bir gelir, daha fazla kişi tarafından paylaşılacaktır.¹⁵ Bu konuda Heshmati nüfusun önemli bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşırken, Iradian’da nüfus artış hızı anlamlı bir şekilde gelir eşitsizliğini arttırmaktadır.¹⁶

¹⁰ Bknz. Chambers, Dustin, “Trading places:does past growth impact inequality?”, *Journal of Development Economics*,82,2007,s.257-266, Sato, Sumie – Fukushige, Mototsugu, “Globalization and economic inequality in the short and long run:The case of South Korea 1975-1995, *Journal of Asian Economics*,20,2009,s.62-68, Heshmati, Almas,”Conditional and unconditional inequality and growth relationships”,*Applied Economics Letters*, 13, 2006, s.925-931, Barro, Robert, “Inequality and growth in a panel of countries”, *Journal of Economic Growth*, Vol.5, No:1, March 2000, s.5-32

¹¹ Bknz. Mah, Jai S.” A note on globalization and income distribution-the case of Korea, 1975-1995”, *Journal of Asian Economics*, 14,2003,s.157-164 Sato - Fukushige, a.g.e.,s.62-68

¹² Lin, Shu-Chin, Huang, Ho Chuan (River) – Weng, HsiaoWen, “ A semi-parametric partially linear investigation of the Kuznets’ hypothesis”, *Journal of Comperative Economics*, 34,2006, s.638

¹³ Iradian,a.g.e., s.16

¹⁴ Iradian, a.g.e., s.13

¹⁵ Kuznets, Simon, a.g.e., s.9, 18

¹⁶ Heshmati, Almas , “ Conditional and unconditional inequality and growth relationships”, *Applied Economics Letters*, 2006, 13,s.929 ve Iradian,a.g.e., s.18

Finansal piyasa yapısının gelir dağılımı ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisi göz önüne alınarak, modele bununla ilgili bir değişkenin katılması da mümkündür. Örneğin, finansal derinliği göstermek üzere M2 para stokunun veya toplam kredilerin GSYİH'e oranı kullanılabilir.¹⁷ Son olarak da krizlerin gelir dağılımına etkisini ölçmek üzere bir zaman veya kriz kuklası kullanılabilir. Modeli genişletmek üzere eklenebilecek değişkenlerin bekleyişleri ile ilgili olarak da şunlar söylenebilir: İthalat ve ihracat değerlerinin toplamının GSMH'ye oranının gelir dağılımı üzerindeki etkisi tartışmalıdır. Bu etkiyi pozitif veya negatif bulan çalışmalar mevcuttur.¹⁸ Yabancı doğrudan sermaye yatırımlarının GSMH'ye oranının gelir dağılımına etkisi konusunda da aynı durum söz konusudur. Nüfus artışının gelir dağılımına etkisi konusunda beklenti, nüfus artışının gelir dağılımını bozacağı yönündedir.¹⁹ Eğitim ile ilgili olarak genel bir kaniya varıldığı söylenebilir. Eğitimin yaygınlaştırılmasının gelir dağılımını olumlu bir biçimde etkileyeceği beklenmektedir. Kamu harcamalarında İradian gelir dağılımını iyileştirici bir etkiden bahsetmektedir.²⁰ Ancak, kamu harcamalarının, özellikle de transfer harcamaları dikkate alındığında gelir dağılımı üzerindeki etkisi tartışmalı hale gelmektedir. Çünkü faiz ve faiz ile ilgili ödemelerin, transfer harcamalarının içinde önemli bir paya sahip olduğu ülkelerde transfer harcamalarının gelir dağılımı üzerinde olumsuz bir etkisi olabilecektir. Faiz giderlerinin transfer harcamaları içerisinde oldukça yüksek bir paya sahip olduğu Tablo.12'den de görülebilmektedir. Örneğin 2000-2009 arasındaki on yıl için faiz giderlerinin transfer harcamaları içerisindeki payı %63,7; faiz ödemelerinin cari ve transfer harcamaları içerisindeki payı ise ortalama olarak %39,4 düzeyindedir. Enflasyonun etkisi de aynı şekilde belirsizdir. Çünkü enflasyon gelir dağılımını borç verenler ve sabit gelirliler aleyhine değiştirme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla enflasyonun etkisi de ülkenin iç ekonomik ilişkileri ve yapısına göre değişiklik gösterebilir. Finansal gelişme genel olarak düşünüldüğünde gelir dağılımını olumlu etkilemesi gereken bir olgudur. Ancak "finansal gelişmenin eşitsizliği" konusu burada da gelir dağılımına yönelik etki konusunda şüphelere neden olmaktadır. Çünkü finansal gelişmenin kendisi eşitsiz ise

¹⁷ Iradian,a.g.e., s.12

¹⁸ Mesela Sato et. Al. Ve Mah negatif; Heshmati pozitif bulmaktadır.Bknz. Sato et al., a.g.e., s.67, Mah, a.g.e., s.161 ve Heshmati, a.g.e., s.928,929

¹⁹ Iradian,a.g.e., s.18 ve Kuznets,a.g.e., s.9,18

²⁰ Bknz. Chambers,a.g.e., s.259, Heshmati, a.g.e, s.928,929, Iradian, a.g.e., s.18

gelir dağılımı eşitliğini sağlaması da düşünülemez. Ekonomik krizlerin etkisi yine belirsizdir. Kriz döneminde kredi bulma imkanlarının daralması, krizin hangi sektörleri daha fazla etkilediği vb. faktörlere bağlı olarak etki değişebilecektir.

Tablo.12.Faiz Ödemelerinin Transfer Harcamaları İçindeki Payı

YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004
CARİ (milyonTL)	13,589	20,400	30,570	38,513	44,736
TRANSFER (milyonTL)	30,613	55,977	78,219	94,761	98,225
CARİVETRANS (milyonTL)	44,202	76,377	108,789	133,274	142,961
FAİZ ÖDEMELERİ(milyonTL)	20,439	41,062	51,870	58,609	56,578
FAİZ/TRANS (%)	66.7	73.3	66.3	61.8	57.6
FAİZ/CARİVETRANS(%)	46.2	53.7	47.6	43.9	39.5
YILLAR	2005	2006	2007	2008	2009
CARİ(milyonTL)	48,832	61,889	71,631	79,675	92,952
TRANSFER(milyonTL)	98,472	58,177	70,680	78,178	101,991
CARİVETRANS(milyonTL)	147,304	120,066	142,311	157,853	194,943
FAİZ ÖDEMELERİ(milyonTL)	45,731	45,963	48,753	50,661	53,200
FAİZ/TRANS(%)	46.4	79.0	68.9	64.8	52.1
FAİZ/CARİVETRANS(%)	31.0	38.2	34.2	32.0	27.3

Kaynak:DPT,2010 ve Maliye Bakanlığı,2010

Aslında gelir dağılımının durumunun şekillenmesinde ülkedeki vergi yapısının da etkili olduğu öne sürülmektedir. Örneğin bu görüşe göre toplam vergi hasılatı içinde dolaylı vergilerin payının yükselmesi gelir dağılımını bozabilecektir.²¹ Türkiye’de vergi yapısının genel bir görünümü aşağıda Tablo.13’den görülebilmektedir.

Tablo.13. Türkiye’de Vergi Yapısı

YILLAR	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Dolaylı Vergiler	59.1	59.5	66.3	67	70.3	70.6	68.5	66	67	65.3
Dolaysız Vergiler	40.9	40.5	33.7	33	29.7	29.4	31.5	34	33	34.7

Kaynak:DPT, 2010;Hazine Müsteşarlığı,2010 ve Maliye Bakanlığı,2010

²¹ Çelik, Aziz, “A.B. Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı-Yeniden Dağılım”,*Çalışma ve Toplum*,(3), 2004, s.76

Tablo.13'den görülebildiği gibi dolaylı vergilerin toplam vergi içerisindeki payı 2000 yılından 2005 yılına kadar yükselmekte, 2005 yılından sonra ise düşmektedir. Ancak Türkiye için Gini katsayılarına bakıldığında Gini katsayısının yukarıda sözü edilen argümanla uyumlu bir şekilde seyretmediği görülmektedir. (Bknz. Tablo.6) Ayrıca incelenen literatürde, Kuznets hipotezi test edilirken vergi yapısının dikkate alınmadığı, maliye politikası ile ilgili olarak kamu harcamalarının dikkate alındığı görülmektedir. Vergi hadlerinin Kuznets modelinde kullanılmamasının bir diğer nedeni de kamu harcamaları ile bunların temel finansman kaynağı olan vergilerin aynı modelde kullanılmasını ekonometrik sorunlara yol açabilmesi riskidir. Aynı sebeplerle, yapılan çalışmada da cari ve transfer harcamaları kullanılacak, vergi yapısı modele dahil edilmeyecektir.

4. Türkiye’de Kuznets Hipotezinin Testine Yönelik Bir Uygulama

Uygulamada kullanılan verilerin elde edilmesinde T.C. Maliye Bakanlığı, Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürlüğü, Ekonomik Göstergeler 1950-2010, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), İstatistik Göstergeler 1923-2008, TÜİK genel nüfus sayımları ve TÜİK, Yıl Ortası Nüfus Tahmini 1927-2007, Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2009, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), Dış Ticaret Müsteşarlığı, DPT, Ekonomik ve Sosyal Göstergeler 1950-2006, DPT, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı:1973-1977’den, Dumlu, Ufuk – Aydın, Özlem, “Ekonometrik Modellerle Türkiye İçin 2006 Yılı Gini Katsayısı Tahmini”, *Ege Akademik Bakış*, 8(1), 2008, ss.373-393’den ve Sanlı Ateş, “ Yeni İçsel Büyüme Teorileri ve Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamiklerinin Analizi” isimli doktora tezinden yararlanılmıştır.

4.1. Ekonometrik yöntem:

Türkiye için Kuznets hipotezi test edilirken, önce Rati Ram’ın kesmesiz modeli daha sonra da kesmeli model incelenecektir. Ancak öncelikle kullanılacak verilere bir durağanlık analizi uygulanması gerekmektedir.

4.2.Durağanlık analizi:

Türkiye için Kuznets Hipotezi test edilirken, yıllık veriler kullanılacağından serilere durağanlık analizi yapılarak, birim kök içerip içermedikleri kontrol edilmelidir. Aksi takdirde “ sahte regresyon” problemiyle karşı karşıya kalınabilir.

Serilere uygulanacak birim kök testlerinde, Arttırılmış Dickey-Fuller (Augmented Dickey-Fuller,ADF) yaklaşımı kullanılacaktır. Zira normal Dickey-Fuller testi, hata terimlerinin korelasyonsuz olduğunu varsayarken, Arttırılmış Dickey-Fuller fark terimleri vasıtasıyla hata terimlerindeki serisel korelasyonu ortadan kaldırmaya yönelmektedir.²²Arttırılmış Dickey-Fuller testinde, seride birim kök olup olmadığı üç model yardımıyla araştırılmaktadır:

$$\Delta y_t = \gamma y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta y_{t-i} + u_t \quad (1.8)$$

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \gamma y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta y_{t-i} + u_t \quad (1.9)$$

$$\Delta y_t = \alpha_0 + \gamma y_{t-1} \alpha_1 t + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta y_{t-i} + u_t \quad (1.10)$$

Genel bir yaklaşım, en geniş (trendli, kesmeli) modelden başlayarak, model tahmin sonucunda ortaya çıkan trende ve kesme terimlerinin anlamlılıkları da dikkate alınarak birim kök analizini gerçekleştirmektir.Eğer en geniş model ihtiyacı karşılamıyorsa, örneğin trend parametresi tahmincisi anlamsız çıkıyorsa, trendsiz kesmeli model devreye sokulmakta, bu model de yeterli görünmüyorsa, örneğin kesme parametresi tahmincisi anlamsız çıkıyorsa trendsiz kesmesiz model kullanılmaktadır.

Aşağıda Kuznets Hipotezi’ni test etmek amacıyla kullanılan değişkenlere uygulanan birim kök testlerinin sonuçları görülmektedir.

²² Gujarati, Damodar N., Basic Econometrics, 4th ed., Mc Graw Hill,Boston,2003,s.817 ve Sevüktekin, Mustafa – Nargeleçekenler, Mehmet, *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi: eViews Uygulamalı*,2.Basım, Nobel, Ankara, 2007, s.322

Tablo.14. Arttırılmış Dickey Fuller Yöntemiyle Birim Kök Test Sonuçları:

Değişkenler	Gecikme	τ istatistikleri		
		τ _τ	τ _μ	τ
İLKOKUL	8	-3,783 ^b	-1,348	-0,750
CARİTRANS	8	-3,375 ^c	-1,481	1,797
RGELİR	8	-4,324 ^a	-1,957	3,274
NÜFART	8	-2,319	-0,291	3,067 ^a
GINI	8	-2,848	-3,690 ^b	1,927 ^c
KREDİ	8	-3,867 ^b	-3,313 ^b	-0,746
LİSE	8	-4,677 ^a	-0,194	1,332

a:%1 düzeyinde anlamlı, b:%5 düzeyinde anlamlı, c:%10 düzeyinde anlamlıdır.

Burada²³:

İLKOKUL:İlkokul diploması alanların nüfusa oranı

CARİTRANS:Cari ve transfer harcamaları toplamının GSMH'ye oranı

RGELİR:Türkiye'de kişi başına düşen TL cinsinden reel gelir

NÜFART:Nüfus artış hızı

GINI:Gini katsayısı

KREDİ:Ekonomideki net kredi hacminin GSMH'ye oranını göstermektedir.

LİSE:Genel lise sayısı

Tablo.14'den kullanılan bütün değişkenlerin durağan olduğu görülmektedir.

4.3.Kesmesiz model:

$$\text{GINI}_t = \alpha_0 \cdot \text{RGELİR}_t + \alpha_1 \cdot \text{RGELİR}_t^2 + \alpha_2 \cdot \text{İLKOKUL}_t + \alpha_3 \cdot \text{NÜFART}_t + \alpha_4 \cdot \text{KREDİ}_t + \alpha_5 \cdot \text{CARİTRANS}_t + \alpha_6 \cdot \text{KRİZ}_t + u_t \quad (1.11)$$

Kuznets Hipotezi'nin geçerli olup olmadığı şu şekilde test edilebilir:

²³ LİSE ve RGELİR hariç bütün değişkenler yüzdededir.

$H_0 : a_1 > 0$ ve $a_2 < 0$ ise Kuznets Hipotezi doğrulanmakta, bunun dışındaki tüm parametre sonuçlarında ise Kuznets Hipotezi doğrulanamıyor demektir.

Tablo.15. Kesmesiz Model İçin Regresyon Tahmini:

Değişken	Katsayı	Std.Sapma	t-istatistiği	Olasılık
Bağımlı Değişken: GINI				
Metod: En Küçük Kareler				
Gözlem Sayısı: 33				
RGELİR	0.066960	0.009543	7.016663	0.0000
RGELİR ²	-1.22x10 ⁻⁵	4.88x10 ⁻⁶	-2.498615	0.0194
İLKOKUL	-4.386026	2.772591	-1.581923	0.1262
NÜFART	0.654369	0.381630	1.714669	0.0988
KREDİ	0.126437	0.139070	0.909160	0.3719
CARİTRANS	0.489472	0.210842	2.321512	0.0287
KRİZ	0.444912	2.122529	0.209614	0.8357
LİSE	-0.020316	0.005972	-3.401758	0.0023
R-kare	0.553014	Durbin-Watson istatistiği		1.196573
Düzeltilmiş R-kare	0.427858	Akaike bilgi kriteri		5.559540
Schwarz bilgi kriteri	5.922329			

Sonuçları Tablo.15'te görülen uygulamaya göre, a_0 ve a_1 parametreleri Kuznets Hipotezi'nin öne sürdüğü önsel bekleyişlere uygun çıkmıştır. ($a_0 > 0$ ve $a_1 < 0$). Ayrıca a_0 , ve a_1 parametreleri istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır. (a_0 %1 ve a_1 %5 düzeyinde olmak üzere). Modele katılan diğer değişkenlerden NÜFART %10 düzeyinde, CARİTRANS %5, LİSE % 1 düzeyinde anlamlı çıkmaktadır. Modele katılan diğer değişkenlerin ise istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar vermedikleri gözlenmektedir. Bu sonuçlara göre kesmesiz Kuznets tahmin modeli kullanıldığında, incelenen 33 yıllık

dönem için Türkiye ekonomisinde, Kuznets hipotezinin geçerli olduğu söylenebilmektedir. Yani reel kişi başı gelirdeki artış ile gösterilen ekonomik büyüme ve zenginleşme sürecinde, gelir dağılımı önce bozulmakta, ancak bu bozulma bir noktadan sonra yerini iyileşmeye bırakmaktadır. Ayrıca diğer tüm değişkenler sabitken, nüfus artış hızındaki %1'lik bir yükselme olduğunda, Gini katsayısı ortalama olarak yaklaşık 0.65 puan artmaktadır. Diğer tüm değişkenler sıfırken, devletin cari ve transfer harcamalarının GSMH'ye oranında %1'lik bir artış olduğunda, Gini katsayısı ortalama olarak yaklaşık 0.49 puan artmaktadır. Türkiye gibi faiz ödemelerinin transfer harcamaları içinde yüksek bir paya sahip olduğu ülkelerde bu beklenen bir sonuçtur. Diğer tüm değişkenler sıfırken, Lisesayısındaki 100 birimlik artış sağlandığında, gini katsayısı ortalama olarak yaklaşık 2 puan azalmaktadır. Modelde uyumun iyiliğini gösteren R² değerine bakıldığında düzeltilmiş R²'nin %42 civarında bir sonuç verdiği görülmektedir. Buna göre modele dahil edilen değişkenlerdeki değişimler, Gini katsayısındaki toplam değişimin %42 gibi bir kısmını açıklayabilmektedir.

Uygulanan modelde bir otokorelasyon probleminin olup olmadığının testini Breusch-Godfrey testiyle yapmak mümkündür. Modelde serisel otokorelasyonun olmaması hata terimlerinin birbirleriyle kovaryanssız ve korelasyonsuz olmasını ifade etmektedir.

$$\text{Cov}(u_i, u_j) = 0 \text{ ve } j \neq i \quad (1.12)$$

Aşağıda Breusch-Godfrey testi sonuçları görülmektedir. (Modelde yıllık veriler kullanıldığı için, burada gecikme sayısı 1 olarak alınmıştır).

Tablo.16.Breusch-Godfrey Serisel Korelasyon LM Testi Sonuçları:

F-istatistiği	2.585643	Olasılık	0.120914
Göz*R-kare	3.159477	Olasılık	0.075487

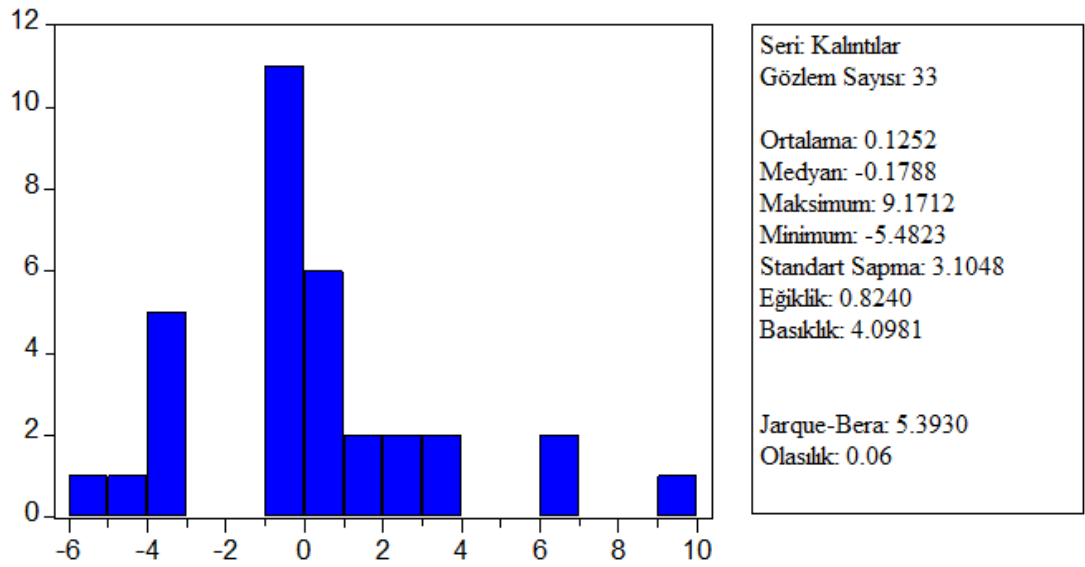
Göz*R-kare (Gözlem sayısı ile R-kare değerinin çarpımı) ile gösterilen LM istatistiğinin olasılık değerinin 0.075487 düzeyinde olması dolayısıyla modelde birinci

dereceden serisel korelasyonun var olmadığı yönündeki sıfır hipotezi reddedilememektedir. Yani modelde birinci dereceden serisel korelasyon yoktur.

İncelenen modelin hata terimlerinin normal bir dağılıma sahip olup olmadığının analizi de önem arz etmektedir. Ekonometrik analizin temel varsayımları gereği arzulanan durum bir çalışma yapılırken uygulanan modelin hata terimlerinin normal bir dağılıma sahip olmasıdır.

Hata terimlerinin normal bir dağılıma sahip olup olmadığı konusunda da Jarque-Bera Testinden faydalanılmıştır.

Tablo.17.Hata Terimlerinin Dağılımı ve Jarque-Bera Testi

Jarque-Bera test istatistiğine ait olasılık değerinin 0,06 civarında olduğu görülmektedir. Böylelikle hata terimlerinin normal bir şekilde dağıldığı şeklindeki hipotezi reddedilememektedir. Yani model hata terimleri normal bir dağılıma sahiptir.

4.4.Kesmeli model:

Yukarıdaki değişkenler kullanılarak, Kuznets Hipotezi'ni test etmek amacıyla tahmin edilecek regresyon modelini şu şekilde yazmak da mümkündür:

Tahmin edilecek model:

$$\text{GINI}_t = \alpha_0 + \alpha_1 \text{RGELİR}_t + \alpha_2 \text{RGELİR}_t^2 + \alpha_3 \text{İLKOKUL}_t + \alpha_4 \text{NÜFART}_t + \alpha_5 \text{KREDİ}_t + \alpha_6 \text{CARİTRANS}_t + \alpha_7 \text{KRİZ}_t + \alpha_8 \text{LİSE}_t + u_t \quad (1.13)$$

Kuznets Hipotezi'nin geçerli olup olmadığı şu şekilde test edilebilir:

$H_0 : \alpha_1 > 0$ ve $\alpha_2 < 0$ ise Kuznets Hipotezi doğrulanmakta, bunun dışındaki tüm parametre sonuçlarında ise Kuznets Hipotezi doğrulanamıyor demektir.

Tablo.18.Kesmeli Model İçin Regresyon Tahmin Sonuçları:

Değişken	Katsayı	Std.Sapma	t-istatistiği	Olasılık
C	64.54518	5.238372	12.32161	0.0000
RGELİR	-0.018307	0.007800	-2.347051	0.0275
RGELİR ²	7.00x10 ⁻⁶	2.41x10 ⁻⁶	2.906083	0.0077
İLKOKUL	-1.883495	1.065033	-1.768485	0.0897
NÜFART	0.342933	0.146108	2.347125	0.0275
KREDİ	0.028257	0.053042	0.532726	0.5991
CARİTRANS	0.265065	0.081564	3.249789	0.0034
KRİZ	-0.397937	0.803281	-0.495389	0.6248
LİSE	-0.007815	0.002470	-3.164096	0.0042
R-kare	0.938986	Durbin-Watson istatistiği		2.070375

Tablo.18 (Devamı)

Düzeltilmiş R-kare	0.918648	F-istatistiği	46.16876
Akaike bilgi kriteri	3.628727	Olasılık(F-istatistiği)	0.000000
Schwarz bilgi kriteri	4.036865		

Sonuçları Tablo.18’de görülen uygulamaya göre, α_1 ve α_2 parametreleri Kuznets Hipotezi’nin öne sürdüğü önsel bekleyişlere uygun çıkmamıştır. ($\alpha_1 < 0$ ve $\alpha_2 > 0$). Ayrıca α_0 , α_1 ve α_2 parametreleri istatistiksel olarak anlamlı çıkmaktadır. (α_0 %1 ve α_1 %5; α_2 %1 düzeyinde olmak üzere) Modele katılan diğer değişkenlerden NÜFART değişkeninin tahminci parametresi, %5 düzeyinde; CARİTRANS değişkeninin tahminci parametresi, %1 düzeyinde; LİSE değişkeninin tahminci parametresi, %1 düzeyinde; İLKOKUL değişkeninin tahminci parametresi %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar vermektedir. Bunların dışındaki bütün parametre tahmincileri istatistiksel olarak anlamlı görünmemektedir. Bu sonuçlar ise şunları önermektedir: İncelenen 33 yıllık dönem için Türkiye ekonomisinde, modele katılan tüm diğer değişkenler sabitken, Gini katsayısı ortalama olarak %64,5 civarında bulunacaktır. Ayrıca, reel kişi başı gelirdeki artış, Kuznets hipotezinin öngördüğünün aksine gelir dağılımını iyileştirmektedir, hatta reel kişi başı gelir arttıkça Gini katsayısı azalmakta ve bu azalma azalan bir hızda gerçekleşmektedir. (RGELİR’in karesinin önündeki katsayının pozitif olması bunu göstermektedir.) Yani Kuznets hipotezinin tam aksi sonuçlara ulaşılmıştır. Nüfus artış hızını gösteren NÜFART değişkeninin tahminci parametresi 0.342933 değerini almaktadır. Yani diğer tüm değişkenler sabitken, nüfus artış hızındaki %1 lik bir artış, Gini katsayısında ortalama olarak yaklaşık 0,34 puanlık bir artışa neden olmaktadır. Yani nüfus artış hızının yükselmesi gelir dağılımını bozucu bir etkiye sahiptir. Kuznets hipotezinde de var olan bu önerme, nüfus artışının temel olarak düşük gelir grubundan kaynaklanmasıyla açıklanmaktadır.

CARİTRANS değişkeninin parametre tahmincisi 0.265065 sonucunu vermektedir. Buna göre, diğer tüm değişkenlerin sabit olduğu durumda devletin cari ve

transfer harcamalarındaki %1'lik bir artış, Gini değerinde ortalama olarak 0,27 puanlık bir artışa neden olacaktır. Cari ve transfer harcamalarının gelir dağılımına etkisi ülkeden ülkeye değişebilmektedir. Özellikle transfer harcamaları içerisinde faiz ödemelerinin büyük paya sahip olduğu Türkiye gibi ülkelerde bu değişkenin Gini'ye etkisinin pozitif olması beklenebilir. Ancak etki oldukça düşüktür. (0,27 puan)

LİSE değişkeninin parametre tahmincisi -0.007815 sonucunu vermektedir. Buna göre diğer değişkenler sabitken, lisesayısındaki 100 adetlik bir artış, Gini katsayısında ortalama olarak 0,78 puanlık bir azalmaya neden olacaktır.

İLKOKUL değişkeninin parametre tahmincisi -1.883495 sonucunu vermektedir. Buna göre, diğer değişkenler sabitken, ilkokul diploması alanların nüfusa oranındaki %1'lik artış, Gini katsayısında ortalama olarak yaklaşık 1,88'lik bir azalışa neden olacaktır.

Yani, eğitimin yaygınlaştırılması ve arttırılması gelir dağılımını iyileştirirken; nüfus artış hızının yükselmesi ile devletin cari ve transfer harcamalarının GSMH'ye oranının artması gelir dağılımının durumunu kötüleştirmektedir.

Modelin genel açıklama gücünü gösteren R^2 değerine bakıldığında düzeltilmiş R^2 'nin %91 civarında bir sonuç verdiği görülmektedir. Buna göre modele dahil edilen değişkenlerdeki değişimler, Gini katsayısındaki toplam değişimin %91 gibi yüksek bir kısmını açıklayabilmektedir. Uygulanan modelde bir otokorelasyon probleminin olup olmadığının testini Breusch-Godfrey testiyle yapmak mümkündür. Modelde serisel otokorelasyonun olmaması hata terimlerinin birbirleriyle kovaryanssız ve korelasyonsuz olmasını ifade etmektedir.

$$\text{Cov}(u_i, u_j) = 0 \text{ ve } j \neq i \quad (1.14)$$

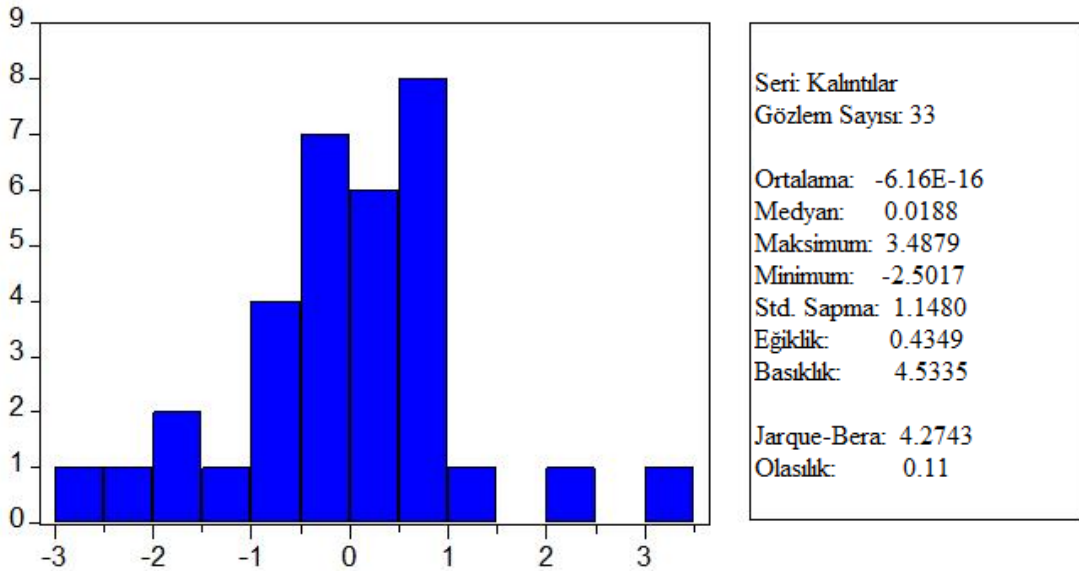
Aşağıda Breusch-Godfrey testi sonuçları görülmektedir. (Modelde yıllık veriler kullanıldığı için, burada gecikme sayısı 1 olarak alınmıştır).

Tablo.19.Breusch-Godfrey Serisel Korelasyon Lm Testi Sonuçları(Kesmeli Model):

F-istatistiği	0.039420	Olasılık	0.844364
Göz*R-kare	0.056462	Olasılık	0.812178

Göz*R-kare (Gözlem sayısı ile R-kare değerinin çarpımı) ile gösterilen LM istatistiğinin olasılık değerinin 0.812178 düzeyinde olması dolayısıyla modelde birinci dereceden serisel korelasyonun var olmadığı yönündeki sıfır hipotezi reddedilememektedir. Yani modelde birinci dereceden serisel korelasyon yoktur.Hata terimlerinin normal bir dağılıma sahip olup olmadığı konusunda da Jarque-Bera Testinden faydalanılmıştır.

Tablo.20.Hata Terimlerinin Dağılımı ve Jarque-Bera Testi(Kesmeli Model):

Jarque-Bera test istatistiğine ait olasılık değerinin 0,11 civarında olduğu görülmektedir. Böylelikle hata terimlerinin normal bir şekilde dağıldığı şeklindeki hipotezi reddedilememektedir. Yani model hata terimleri normal bir dağılıma sahiptir.

4.5. Kesmeli veya kesmesiz modelin seçimi:

Türkiye için Kuznets hipotezinin testi yapılırken kullanılan kesmeli ve kesmesiz modellerden hangisinin seçileceği önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu konuda karar vermek için Diebold-Mariano (1995) testini kullanmak mümkündür.²⁴ Diebold-Mariano (1995) istatistiği model seçiminde örneklem içi öngörü performanslarının karşılaştırılmasına dayanan bir model seçim ölçütüdür. Genel olarak istatistik ;

$$DM = \bar{d} / \text{var}(\bar{d}) \quad (1.15)$$

şeklinde hesaplanabilir. Burada, \bar{d} ;

$$\bar{d} = \frac{1}{T} \sum_{t=1}^T (e_{1t} - e_{2t}) \quad (1.16)$$

şeklinde hesaplanırken e_{1t} ve e_{2t} sırasıyla birinci ve ikinci modelden elde edilen kalıntıları ifade etmektedir. Test istatistiği standart normal dağılıma sahiptir ($DM \sim N(0,1)$). Dolayısıyla % 5 anlamlılık düzeyinde DM test istatistiğinin 1.96'dan büyük değerleri için modellerin örneklem içi öngörü performanslarının farksız olduğu boş hipotezi reddedilmektedir ve birinci modelin daha uygun olduğu karara varılmaktadır. Ancak örneklem sayısı düşük olduğu durumlarda testin örneklem sayısını dikkate alan bir modifikasyonuna gereksinim duyulmaktadır. Bu modifikasyon;

$$DM^* = DM / \left\{ \left[\frac{T+1 - 2T + T(T-1)/T}{T} \right] \right\}^{1/2} \quad (1.16a)$$

şeklinindedir. Burada DM^* istatistiği $T-1$ serbestlik derecesiyle bir t -dağılımına sahiptir.

Kesmesiz ve kesmeli Kuznets denklemlerinin kalıntıları kullanılarak yapılan Diebold-Mariano Testi sonucunda DM^* istatistiği 0.52 olarak hesaplanmıştır. Dolayısıyla Kuznets modelinin kesmesiz versiyonunun daha uygun olduğu söylenebilir.

²⁴ Diebold, Francis X., - Mariano, Roberto S., "Comparing Predictive Accuracy", *Journal of Business & Economic Statistics*, 13, No.3, 1995, s.253-263

4.6. Türkiye’de büyüme – gelir dağılımı ilişkisi için Granger nedensellik testi uygulaması

Granger nedensellik testi, temel olarak şu iki denklemin tahminiyle ilgilenmektedir²⁵:

$$y_t = a_1 + \sum_{i=1}^n \beta_{1i} x_{t-i} + \sum_{j=1}^m \gamma_{1j} y_{t-j} + e_{1t} \quad (1.17)$$

$$x_t = a_2 + \sum_{i=1}^n \theta_{2i} x_{t-i} + \sum_{j=1}^m \delta_{2j} y_{t-j} + e_{2t} \quad (1.18)$$

Burada, parametrelerin sıfırdan farklı olup olmamasına bağlı olarak tek yönlü nedensellik, çift yönlü nedensellik veya tam bağımsızlık (x ve y’nin nedensellik ilişkisi içerisinde olmaması) gibi sonuçlar çıkabilmektedir. Aşağıda, Tablo.22’de GINI ve RGELİR değişkenleri için yapılan Granger nedensellik testinin sonuçları görülmektedir. Kuznets hipotezinin test edildiği regresyon uygulamasında GINI ve RGELİR değişkenleri için durağanlık analizi yapıldığından ve söz konusu değişkenlerin durağan olduğu görüldüğünden burada tekrar yapmaya lüzum duyulmamıştır. Yapılacak Granger nedensellik testi için en uygun gecikme sayısı ise 1 olarak bulunmuştur. (Bknz. Tablo.21)

Tablo.21. Granger Nedensellik Testi İçin En Uygun Gecikmenin Belirlenmesi:

VAR Gecikme Seçim Kriteri

İçsel Değişkenler: GINI RGELİR

Dışsal Değişkenler: C

Lag	LogL	LR	FPE	AIC	SC	HQ
0	-260.6956	NA	253024.2	18.11694	18.21124	18.14647
1	-211.4851	88.23963*	11211.57*	14.99897*	15.28186*	15.08757*
2	-211.1011	0.635513	14466.00	15.24835	15.71983	15.39601
3	-208.5935	3.804628	16235.55	15.35128	16.01135	15.55800
4	-204.3346	5.874371	16317.52	15.33342	16.18209	15.59921

²⁵ Asteriou, Dimitrios - Hall, Stephen G., *Applied Econometrics*, Revised Edition, Palgrave Macmillan, New York, 2007, s.281-283

Tablo.21'deki terimlerin açıklamaları aşağıdaki gibidir:

* işareti en uygun gecikmeyi göstermektedir.

LR: ardışık modifiye edilmiş LR test istatistiği (sequential modified LR test statistic (each test at 5% level)

FPE: Son tahmin hatası Final prediction error

AIC: Akaike bilgi kriteri

SC: Schwarz bilgi kriteri

HQ: Hannan-Quinn bilgi kriteri

Birinci gecikme için Granger nedensellik testi sonuçları ise aşağıda görülmektedir:

Tablo.22.Granger Nedensellik Testi Sonuçları:

Değişkenler	Gecikme	F istatistik değerleri
RGELİR GINI'nin Granger nedeni değildir.	1	4,08414 ^b
GINI RGELİR'in Granger nedeni değildir.	1	0,35447

1.gecikme uygulandıktan sonra gözlem sayısı 32'dir.

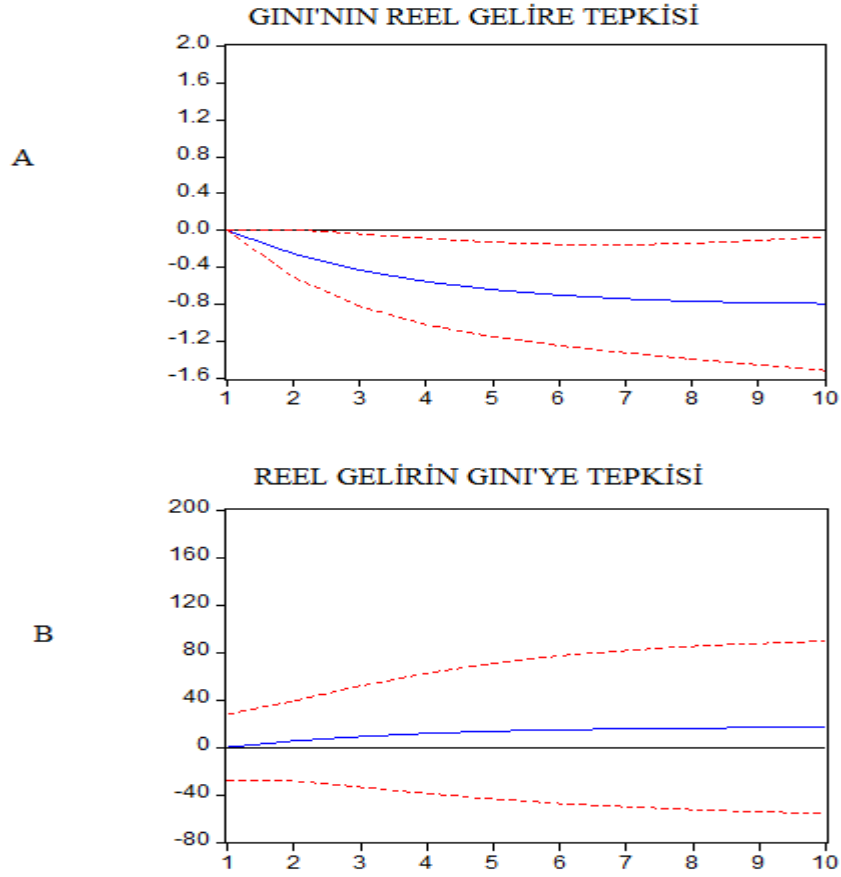
a: %1 düzeyinde anlamlı; b:%5 düzeyinde anlamlı; c:%10 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo.22'ye bakıldığında, RGELİR'nin GINI'nin Granger nedeni olmadığı yönündeki boş hipotezin reddedildiği; bununla birlikte GINI'nin RGELİR 'in Granger nedeni olmadığı hipotezinin ise reddedilemediği görülmektedir.Yani, buraya bakılarak gelir ile gelir dağılımı ilişkisinin gelirden gelir dağılımına doğru olduğu; gelir

dağılımından ise gelire doğru Granger boyutunda anlamlı bir ilişkinin olmadığı söylenebilir.

4.7.Etki-tepki analizi

Uygulama kısmında son olarak bir Etki-Tepki analizi yapılmaya çalışılmıştır. Şekil.21'deki A ve B grafikleri bu işlemin sonuçlarını göstermektedir.

Şekil.21.Etki-Tepki Grafikleri

Buna göre, RGELİR'deki bir standart sapmalılık şoka, GINI katsayısı azalma şeklinde bir tepki vermekte ve söz konusu tepki, yaklaşık on dönem sonra stabil hale gelmektedir.(Bknz. Grafik.A.) Grafik.B'ya bakıldığında RGELİR'nin GINI'deki bir

standart sapmalık şoka karşı neredeyse herhangi bir tepki göstermediği görülmektedir. (0 doğrusal hattına oldukça yakın seyreden bir çizgi ile gösterilmektedir.)

5.Uygulama Sonuçlarının Yorumu

İktisadi büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişki ampirik olarak incelendiğinde; öncelikle Türkiye ekonomisinde 33 yıllık bir dönemde (bazı yıllarda veri bulunmamakla birlikte kabaca 1963-2006 arasında) kesmesiz modele göre Kuznets hipotezinin doğrulandığı görülmektedir. Kesmeli model Kuznets hipotezinin geçerliliği konusunda kesmesiz modelin tam aksi sonuçlar vermektedir. Ancak yapılan Diebold-Mariano testi sonucunda Kuznets modelinin kesmesiz versiyonunun daha uygun olduğu görülmüştür. Buna göre Türk Lirası bazında reel kişi başı gelir düzeyi yükseldikçe gelir dağılımı bozulmakta; ancak bu bozulma azalan bir hızda gerçekleşmektedir. Bu da gelir dağılımı eşitsizliğinin, kişi başı reel ekonomik büyümenin ilk safhalarında arttığını, sonraki safhalarda ise azaldığını göstermektedir. Dolayısıyla burada bir “Kuznets eğrisi” veya “ Ters U biçimli” bir eğriden bahsetmek mümkündür. Bununla birlikte, eğitim beklendiği gibi gelir dağılımını iyileştirici yönde etki yapmakta iken, nüfus artışının etkisi konusunda Kuznets hipoteziyle de uyumlu olan sonuçlar elde edilmiştir. Nüfus artış hızı yükseldiğinde, gelir eşitsizliği de artmaktadır.

İlginç görünen bir sonuç, devletin cari ve transfer harcamalarının GSMH’ye oranındaki artışın gelir dağılımının durumunu kötüleştirmesidir. Ancak Türkiye gibi faiz ödemelerinin, transfer harcamaları içerisinde önemli bir paya sahip olduğu ülkelerde böyle bir sonuçla karşılaşmak aslında çok da şaşırtıcı değildir.

Yapılan etki-tepki analizi sonucunda, RGELİR’deki bir standart sapmalık şoka, GINI katsayısı azalma şeklinde bir tepki verirken RGELİR’nin GINI’deki bir standart sapmalık şoka karşı neredeyse herhangi bir tepki göstermediği görülmektedir. Regresyon uygulamasında ise kriz kuklasının parametre tahmincisi pozitif işaretli çıkmıştır. Ancak bu tahminci istatistiksel olarak anlamlı görünmemektedir. Granger nedensellik analizi sonucunda ise nedensellik ilişkisinin reel kişi başı gelirden gelir dağılımına doğru olduğu, Gini katsayısı ile gösterilen gelir dağılımı eşitsizliğinin, Türk Lirası cinsinden reel kişi başı gelirin bir Granger nedeni olmadığı görülmektedir. Bu açıdan, regresyon

analizi, etki-tepki analizi ve Granger testinin en azından nedenselliğın yönü bazında birbirine paralel sonuçlar verdikleri söylenebilir. Ancak yapılan bütün uygulamalarda gelir dağılımı göstergesi olarak Gini katsayısıyla ilgili yeterince verinin var olmaması sonucunda gözlem sayısının 33 yıllık verilerle sınırlı kalması, uygulamanın en zayıf yönünü oluşturmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada iktisadi büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin teorik bazda incelenerek Türkiye ekonomisi için durumun ne olduğu araştırılmıştır. Gelir dağılımı tanımlamalarında izlenen temel yöntemle paralel olarak konu incelenirken, teorik çerçeve fonksiyonel ve bireysel gelir dağılımı bazında ayrı ayrı verilmiştir. Özellikle Klasik ve Keynezyen yaklaşımların çoğunlukla konuyu fonksiyonel gelir dağılımı tanımına göre inceledikleri görülmektedir. Fonksiyonel gelir dağılımı konusunda Ricardo ve Marx'ın öngördükleri kötümser sona neyse ki henüz ulaşamamıştır. Bununla beraber Ricardo'nun emek değer teorisinden iktisadi büyüme-gelir dağılımı ilişkisine yönelik olarak bazı çıkarımlar elde edilmiştir. Buna göre üretim sistemlerinde sabit sermayeye daha fazla yer vermeyi başaran kesimler (veya sektörler) ekonomide üretilen toplam değerden aldıkları payları arttıracaklardır. Yine Marx'ın tekelleşme, emek başına düşen sermaye miktarının artması ve işsizlik ile ilgili düşünceleri gerçek ekonomik tecrübeyle uyumludur.

Teorik olarak gelir dağılımı ile iktisadi büyümenin karşılıklı etkileşimde bulunabileceği pek çok kanal mevcuttur. Politik kanallar, kredi piyasalarının durumu, hatta ülkedeki kurumsal ve kültürel yapı dahi bu noktada sayılabilecek kanallar arasında yer almaktadır. Ancak iktisadi büyüme ile gelir dağılımı arasındaki ilişkinin incelenmesinde en önde gelen model Kuznets hipotezi olarak bilinmektedir. Bu hipoteze göre bir ülkede ekonomik gelişmeyle birlikte gelir dağılımı önce bozulacak, bozulma bir yere kadar sürecek ve sonrasında gelir dağılımı iyileşmeye başlayacaktır. Türkiye için yapılan uygulamada kabaca 1962-2006 yılları arasında Kuznets hipotezinin öngördüğü sonuçların geçerli olduğu görülmüştür. Bununla birlikte, eğitim beklendiği gibi gelir dağılımını iyileştirici yönde etki yapmakta iken, nüfus artışının etkisi konusunda Kuznets hipoteziyle de uyumlu olan sonuçlar elde edilmiştir. Nüfus artış hızı yükseldiğinde, gelir eşitsizliği de artmaktadır. Bu sonuçlar eğitimin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Eğitim toplumda beşeri sermayenin geliştirilmesi açısından olduğu kadar, fırsat eşitliği sağlama özelliğiyle de gelir dağılımının iyileştirilmesinde önemli bir değişken ve önemli bir politika aracıdır. Bu

nedenle politika planlaması yapılırken sağlıklı bir ekonomik büyüme sağlama açısından eğitimin de ciddiyle dikkate alınması gerekmektedir. Ancak nüfus artış hızının gelir dağılımını bozucu etkisi üzerinde biraz daha durulması gereken bir konudur. Nüfus artış hızının yükselmesi, gelir dağılımını bozuyor olsa da bu, nüfus artışından fedakarlık etme yönünde bir tercihi haklı çıkarmayacaktır. Çünkü, nüfus artışının durması bir toplumun geleceğiyle ilgili çok Gini katsayısındaki 0,65 puanlık bir artıştan çok daha önemli sorunlara yol açacaktır. Bu açıdan büyüme sürecinde gelir dağılımı adaletiyle ilgili endişeler açısından nüfus artışının istikrarlı bir hızda gerçekleşmesi savunulabilir.

İlginç görünen bir sonuç, devletin cari ve transfer harcamalarının GSMH'ye oranındaki artışın gelir dağılımının durumunu kötüleştirmesidir. Ancak Türkiye gibi faiz ödemelerinin, transfer harcamaları içerisinde önemli bir paya sahip olduğu ülkelerde böyle bir sonuçla karşılaşmak aslında çok da şaşırtıcı değildir. Ancak bu sonucun Türkiye'nin belli bir dönemini kapsayacağı açıktır. Türkiye'nin borç yükünün ve transfer harcamaları içindeki faiz payının azalmasıyla birlikte cari ve transfer harcamalarındaki artışın gelir dağılımını iyileştireceği düşünülebilir.

Daha sonraki aşamada yapılan Granger nedensellik testine göre ise de Türkiye'de incelenen dönem için reel kişi başı gelir Gini katsayısının Granger nedeni iken, Gini katsayısı reel kişi başı gelirin Granger nedeni değildir. Bu sonuç iktisadi büyüme-gelir dağılımı ilişkisinin açıklanmasında düşünülen teorik argümanları açıklaması bakımından önemlidir. Çünkü, nedenselliğin gelir düzeyinden gelir dağılımı eşitsizliğine yönelik olarak gerçekleşmesi etkileşim kanallarında sözü edilen ve ilişkinin yönünü gelir dağılımındaki değişikliklerden iktisadi büyümeye yönelik olarak ele alan yaklaşımları en azından Türkiye ekonomisi için zayıflatmaktadır. Teorik iddiaların aksine aslında gelir dağılımı-iktisadi büyüme ilişkisinin tek yönlü olduğu görülmüştür. Ancak verilerin 33 yıllık gözlemlerle sınırlı olması uygulamanın en zayıf yönünü oluşturmaktadır.

KAYNAKLAR

- Acar, Yalçın, *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri*, Vipaş A.Ş.,Yayın No:67, BURSA, 2002
- Acemoglu, Daron, Johnson, Simon- Robinson, James A., “ Reversal of Fortune : Geography and Institutions in the Making of the Modern World Income Distribution “, *The Quarterly journal of Economics*, November, 2002, pp.1231 – 1294
- Aghion, Philippe – Bolton, Patrick, “A Theory of Trickle Down Growth and Development “, *Review of Economic Studies*, 64, 1997, ss.151-172
- Aghion, Philippe, Caroli, Eve – Penalosa, Cecilia Garcia,”Inequality and Economic Growth:The Perspective of the New Growth Theories”,*Journal of Economic Literature*,December 1999, ss.1615-1660
- Aktan, Coşkun Can – Vural, İstiklal Yaşar, Aktan, Coşkun Can(ed), “Gelir Dağılımında Adalet(siz)lik ve Gelir Eşit(siz)liği: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Konfederasyonu Yayınları,2002
- Alesina, Alberto, - Perotti,Roberto “Income Distribution, political instability, and investment“ *European Economic Review*, 40,1996, ss.1203-1228
- Alesina, Alberto - Rodrik, Dani “Distributive Politics and Economic Growth “, *The Quarterly Journal of Economics*, May 1994, ss. 465 – 490
- Alkin, Erdoğan, *Gelir ve Büyüme Teorisi*, Güryay Matbaası, İstanbul, 1981
- Aristo, *Politika*, Çev: Mete Tunçay, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993
- Asteriou, Dimitrios - Hall,Stephen G., *Applied Econometrics*, Revised Edition,Palgrave Macmillan,New York, 2007

- Ateş, Sanlı, ” Yeni İçsel Büyüme Teorileri ve Türkiye Ekonomisinin Büyüme Dinamiklerinin Analizi ”, (Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, Haziran 1998
- Akyüz, Yılmaz, *Sermaye Bölüşüm Büyüme*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1977
- Barro, Robert J., ” Inequality and Growth in a Panel of Countries”, *Journal of Economic Growth*, 5, March,2000, ss.5-32
- Basu, Parantap – Guariglia, Alesina, “ Foreign Direct Investment, Inequality and Growth“, *Journal of Macroeconomics*, 29, 2007, ss.824 – 839
- Başoğlu, Ufuk, Ölmezoğulları, Nalan – Parasız, İlker, *Gelir Bölüşümü Teori ve Politika*, Ekin Yayınevi, Bursa,1999
- Bozkurt, Veysel, *Enformasyon Toplumu ve Türkiye*, 2. Basım, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 1997
- Chambers, Dustin, “Trading places:does past growth impact inequality?”, *Journal of Development Economics*,82,2007,ss.257-266
- Choi, Chankgkyu, “ Does foreign direct investment affect income inequality “, *Applied Economics Letters*, 13, 2006, ss.811 – 814
- Chong,Alberto- Gradstein, Mark, “ Inequality and Institutions “, *The Review of Economics and Statistics*, August, 89 (3), 2007, ss.454 – 465
- Çelik, Aziz, “A.B. Ülkeleri ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği: Piyasa Dağılımı-Yeniden Dağılım”,*Çalışma ve Toplum*,(3), 2004, ss.53-92

- de Mello, Luiz – Tiongson, Erwin R., “ Income Inequality and Redistributive Government Spending “, *Public Finance Review*, Vol:34, No:3, May 2006, ss.282-305
- Diebold, Francis. X. – Mariano, Roberto. S., “Comparing Predictive Accuracy,” *Journal of Business & Economic Statistics* 13 no.3,1995, s.253-263.
- Divitçioğlu, Sencer, *Değer ve Bölüşüm:Marxist İktisat ve Cambridge Okulu*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2168, İstanbul, 1976
- Do, Quy Toan, Levchenko, Andrei, “ Trade, inequality and the political economy of institutions “, *Journal of Economic Theory*, 144, 2009, ss. 1489 – 1520
- Dobb, Maurice, *Theories of Value and Distribution Since Adam Smith;Ideology and Economic Theory*, Cambridge University Pres, Cambridge, 1973
- Doğanoğlu, Fatih – Gülcü, Aslan, “Gelir Eşitsizliği Ölçümünde Kullanılan Yöntemler”, *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,Cilt:2, Sayı:1, 2001, ss.47-65
- Dumlu, Ufuk – Aydın, Özlem, “Ekonometrik Modellerle Türkiye İçin 2006 Yılı Gini Katsayısı Tahmini”, *Ege Akademik Bakış*, 8(1), 2008,ss.373-393
- DTM, Web Sitesi,<http://dtm.gov.tr>, Erişim:28.06.2010
- DPT, *Ekonomik ve Sosyal Göstergeler:1950-2006*,Ankara, 2006, <http://www.dpt.gov.tr/PortalDesign/PortalControls/WebIcerikGosterim.aspx?Enc=83D5A6FF03C7B4FCC41EB0226750A883>, (Erişim:28.06.2010)
- _____, Web Sitesi, <http://www.dpt.gov.tr>,(Erişim:28.06.2010)
- _____, “Gelir Dağılımının İyileştirilmesi ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara, 2001
- _____, *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977*, Ankara, 1973

- Edizdoğan, Nihat, *Kamu Maliyesi*, 10.Baskı,Ekin Yayınevi, Bursa, 2008
- Ertürk, Emin, *Uluslararası İktisat*, Alfa Basım –Yayım – Dağıtım, İstanbul, Nisan 2010
- e-Views.5 Ekonometri Paket Programı
- Fender, John – Wang, Ping, “Educational Policy in a Credit Constrained Economy With Skill Heterogeneity”, *International Economic Review*, Vol:44, No:3, August 2003,ss.939-964
- Galor, Oded – Moav, Omer, “ From Physical to Human Capital Accumulation:Inequality and the Process of Development “, *Review of Economic Studies*, Vol:71, No:4, Oct. 2004,ss1001-1026
- Galor, Oded – Zeira, Joseph, “ Income Distribution and Macroeconomics “, *Review of Economic Studies*,60, 1993, ss.35-52
- Galor, Oded, “Income Distribution and the Process of Development “, *European Economic Review*, Vol:44, Issues:4-6, May 2000,ss.706-712
- Gökalp, M. Faysal, Baldemir, Ercan – Akgün, Gonca, “ Türkiye Ekonomisinde Dışa Açılma ve Gelir Eşitsizlikleri İlişkisi “, *Uluslar Arası Davraz Konferansı*,SunumTammetni,2009,<http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/kalkinma/kalkinma27.pdf> (Erişim:15.01.2010)
- Greiner, Alfred, Semler, Willi – Gong, Gang, *The Forces of Economic Growth*, Princeton Universty Pres, Princeton and Oxford, 2005
- Grosrichard, Alain, *Sultanın Sarayı*,Ali Çakıroğlu (Çev.), Aykırı Yayıncılık, İstanbul, Nisan 2004
- Gujarati, Damodar N., *Basic Econometrics*, 4th ed., Mc Graw Hill,Boston,2003
- Gupta, Dipak, *The Economics of Political Violence*, Praeger, New York, 1990

- HazineMüsteşarlığı, Hazine İstatistik Yıllığı 2008, <http://www.hazine.gov.tr/irj/portal/anonymous?NavigationTarget=navurl://ca8a5b252efea63752b1cb4e1cc81997&InitialNodeFirstLevel=true>, (Erişim:28.06.2010)
- Haile, Daniel, Sadrieh, Abdolkarim – Verbon, Harrie A.A., “ Self –Serving Dictators and Economic Growth “, *Journal of Economic Behavior & Organization*, 67,2008, pp.573 – 586
- Hayami, Yujiro – Godo, Yoshihisa, *Development Economics: From the Poverty to the Wealth of Nations*, 3rd Ed., Oxford University Press, 2005
- Heshmati, Almas, “ Conditional and unconditional inequality and growth relationships”, *Applied Economics Letters*,13, 2006, s.925-931
- Hibbs, Douglas, *Mass Political Violence: A Cross-Sectional Analysis*,Wiley and Sons, New York, 1973
- Iradian, Garbis, “ Inequality, Poverty, and Growth: Cross-Country Evidence”, *IMF Working Paper*, WP/05/28,2005
- İyibozkurt, Erol, *Uluslar Arası İktisat : Teori – Politika – Uygulama*, Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 2001
- Kaldor, Nicholas, “A Model of Economic Growth “, *The Economic Journal*, December,1957,ss.591-624
- Kazar, Görkemli Demirel, *The Relationship Between Inequality and Development: The Case of Turkey*, Çukurova University, The Institute of Social Sciences, Department of Economics,Ph.d Dissertation, Adana, 2008
- Korkmaz, Adem-Çoban, Orhan, “ Emek Piyasasında Asgari Ücret, İşsizlik ve Enflasyon Arasındaki İlişkilerin Ekonometrik Bir Analizi: Türkiye Örneği 1969-2006 ”, *Maliye Dergisi*, Sayı 151, Temmuz-Aralık 2006, ss.16-22

- Kuznets, Simon, “Economic Growth and Income Inequality “, *The American Economic Review*, Vol.XLV, March, 1955, No:1, ss.1-28
- _____, *Modern Economic Growth ;Rate, Structure and Spread*., Yale University Press, New Haven and London, 1969
- Lawrence, Robert Z., “ The globalisation paradox : more trade less inequality “, VOX, <http://www.voxeu.org/index.php?q=node/524>,(Erişim: 30.09.2009)
- Lin, Shu Chin, Huang, Ho Chuan (River), Weng, Hsiao Wen, “ A semi-parametric partially linear investigation of the Kuznets’ hypothesis”, *Journal of Comperative Economics*, 34,2006, ss.634-647
- Lübker, Malte, “Inequality and the demand for redistribution : are the assumptions of the new growth theories valid ? “, *Socio – Economic Review*,5, 2007, ss.117-148
- Mah, Jai S., ” A note on globalization and income distribution-the case of Korea, 1975-1995”, *Journal of Asian Economics*, 14,2003,ss.157-164
- Maddison, Angus, *Contours of the World Economy, 1 – 2030 A.D., Essays in Macro – Economic History*, Oxford University Pres, Oxford, 2007
- MaliyeBakanlığı, Bumko, *Ekonomik Göstergeler:1950-2010*, <http://www.bumko.gov.tr/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFAAF6AA849816B2EFB856E08843ECBADB> (Erişim:28.06.2010)
- Medema, Steven G. - Samuels Warren J. (ed), *The History Of Economic Thought:A Reader*, Routledge,Taylor and Francis Group, London, 2003
- Minh Quang Dao, “Human capital, poverty and income distribution in developing countries”,*Journal of Economic Studies*, Vol:35, No:4, 2008,ss.294-303

- Murphy, Kevin M., Andrei Shleifer - Robert W. Vishny, “ Income Distribution, Market Size and Industrialization “, *The Quarterly Journal of Economics*, August, 1989, ss. 537 – 564
- Murphy, Kevin M., Shleifer, Andrei - Vishny, Robert W., “ Industrialization and the Big Push “, *Journal of Political Economy*, Vol:97, No:5, 1989, ss.1003 – 1026
- Mushinsky, David W. “Using non-parametrics to inform parametric tests of Kuznets’ hypothesis”, *Applied Economics Letters*, 8, 2001, s.77-79
- Nissim, Ben David, “ Economic growth and its effect on income distribution “, *Journal of Economic Studies*, Vol:34, No:1, 2007, ss.42 – 58
- OECD, <http://stats.oecd.org/Index.aspx?&QueryId=11353&QueryType=View>
(Erişim:28.06.2010)
- Önder, İzzettin, “ Küresel Kriz ve Türkiye Ekonomisi “, *Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD)*, Nisan, 2009, ss.12 – 25
- Perkins, Dwight H., Radelet Steven – Lindauer, David L., *Economics of Development*, 6th Ed., W.W. Norton & Company, New York, 2006
- Perotti, Roberto, “ Political Equilibrium, Income Distribution, and Growth “, *Review of Economic Studies*, 60,1993, ss.755-776
- Persson, Torsten – Tabellini, Guido, “ Is Inequality Harmful for Growth “, *The American Economic Review*, Vol:84, No:3, June 1994, ss.600-621
- Peterson, Wallace, C., *Gelir, İstihdam ve Ekonomik Büyüme*, Talat Güllap (çev), Atatürk Üniversitesi Yayınları, No:763,Erzurum, 1994
- Ram, Rati, “ Economic Development and Income Inequality: An Overlooked Regression Constraint”, *Economic Development and Cultural Change*, Vol:43, Issue:2, January,1995, ss.425-434

- _____, “Kuznets’s Inverted U Hypothesis: Evidence from a Highly Developed Country”,
Southern Economic Journal,1991, ss.1112-1123
- Rodan, P.N. Rosenstein, “Problems of Industrialization of Eastern and South Eastern Europe
“, *The Economic Journal*, Vol:53, No:210 / 211, Jun – Sep, 1943,
ss.202 – 211
- Sato, Sumie – Fukushige, Mototsugu, “Globalization and economic inequality in the short and
long run:The case of South Korea 1975-1995, *Journal of Asian
Economics*,20,2009, ss.62-68
- Savvides, Andreas- Stegnos,Thanasis, “Income inequality and economic development:
evidence from the threshold regression model”,
Economics Letters,69,2000, ss.207-212
- Klaus Schwab, (ed), *The Global Competitiveness Report*, World Economic Forum, Geneva,
2009
- Serper, Özer, *Uygulamalı İstatistik I*, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2004
- Sever, Erşan – Demir, Murat, “Türkiye’de Bütçe Açığı ile Cari Açık Arasındaki İlişkilerin
Var Analizi ile İncelenmesi “, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
İİBF Dergisi*, 2(1), Nisan 2007, s.47-63
- Sevüktekin, Mustafa - Nargeleşkenler, Mehmet *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi: eViews
Uygulamalı*,2.Basım, Nobel, Ankara, 2007
- Snowdan, Brian- Vane, Howard R., *Modern Macroeconomics*, Edward Elgar Publishing
Ltd, Cheltenham, 2005
- Sokoloff, Kenneth L. – Engermann, Stanley L., “History Lessons : Institutions, Factor
Endowments, and Paths of Development in the New World “,
Journal of Economic Perspectives, Vol:14, No:3, Summer 2000,
pp.217 – 232
- Taninnen, Hannu, “Income inequality, government expenditures and growth “, *Applied
Economics*, 31,1999, pp.1109-1117

- Taylor, John B., *Economics*, 2nd Ed., Houghton Mifflin Co., Boston, New York, 1998
- TUİK, *İstatistik Göstergeler 1923-2008*, Ankara, Aralık 2009
- _____, Web Sitesi <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim: 28.06.2010
- _____, “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması Sonuçları: 2006-2007”, *Haber Bülteni*, Sayı: 221, 17. Aralık 2009, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8369> (Erişim: 28.06.2010)
- _____, “2005 Gelir Dağılımı Sonuçları”, *Haber Bülteni*, Sayı: 221, 25. Aralık 2006, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=8369> (Erişim: 28.06.2010)
- Ünsal, Erdal M., *Makro İktisat*, 7. Baskı, İmaj Yayıncılık, Ankara, 2007, s.14, 15 ve Acar, Yalçın, *İktisadi Büyüme ve Büyüme Modelleri*, 4. Baskı, VİPAŞ, Bursa, 2002
- Venereis, Yannis – Dipak, Gupta, “Income Distribution and Socio-Political Instability as Determinants of Savings: A Cross-Section Model”, *Journal of Political Economy*, 96, ss.873-883
- Weil, David N., *Economic Growth*, Pearson / Addison-Wesley, Boston, 2005
- Winters, L. Alan, McCulloch, Neil – McKay, Andrew, “Trade Liberalization and Poverty : The Evidence So Far”, *Journal of Economic Literature*, Vol: XLII, March 2004, ss.72 – 115
- Zhang, Lei, “Political economy of income distribution dynamics”, *Journal of Development Economics*, 87, 2008, ss.119 – 139

EK.1

İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ SINIFLANDIRMASI

	Düzyey1- Level1	Düzyey2- Level2	Düzyey3- Level3
TR	Türkiye - Turkey		
TR1 TR10 TR100	İstanbul	İstanbul	İstanbul
TR2 TR21 TR211 TR212 TR213 TR22 TR221 TR222	Bati Marmara West Marmara	Tekirdağ Balıkesir	 Tekirdağ Edirne Kırklareli Balıkesir Çanakkale
TR3 TR30 TR310 TR32 TR321 TR322 TR323 TR33 TR331 TR332 TR333 TR334	Ege - Aegean	İzmir Aydın Manisa	 İzmir Aydın Denizli Muğla Manisa Aydınkarahisar Kütahya Uşak
TR4 TR41 TR411 TR412 TR413 TR42 TR421 TR422 TR423 TR424 TR425	Doğu Marmara East Marmara	Bursa Kocaeli	 Bursa Eskişehir Bilecik Kocaeli Sakarya Düzce Bolu Yalova
TR5 TR51 TR510 TR52 TR521 TR522	Bati Anadolu West Anatolia	Ankara Konya	 Ankara Konya Karaman
TR6 TR61 TR611 TR612 TR613 TR62 TR621 TR622 TR63 TR631 TR632 TR633	Akdeniz Mediterranean	Antalya Adana Hatay	 Antalya Isparta Burdur Adana Mersin Hatay Kahramanmaraş Osmaniye
TR7 TR71 TR711 TR712 TR713 TR714 TR715 TR72 TR721 TR722 TR723	Orta Anadolu Central Anatolia	Kırıkkale Kayseri	 Kırıkkale Aksaray Niğde Nevşehir Kırşehir Kayseri Sivas Yozgat

	Düzyey1- Level1	Düzyey2- Level2	Düzyey3- Level3
TR8 TR81 TR811 TR812 TR813 TR82 TR821 TR822 TR823 TR83 TR831 TR832 TR833 TR834	Bati Karadeniz West Black Sea	Zonguldak Kastamonu Samsun	 Zonguldak Karabük Bartın Kastamonu Çankırı Sınop Samsun Tokat Çorum Amasya
TR9 TR90 TR901 TR902 TR903 TR904 TR905 TR906	Doğu Karadeniz East Black Sea	Trabzon	Trabzon Ordu Giresun Rize Artvin Gümüşhane
TRA TRA1 TRA11 TRA12 TRA13 TRA2 TRA21 TRA22 TRA23 TRA24	Kuzeydoğu Anadolu North East Anatolia	Erzurum Ağrı	 Erzurum Erzurum Erzurum Dayırbazı Ağrı Kars Iğdır Ardahan
TRB TRB1 TRB11 TRB12 TRB13 TRB14 TRB2 TRB21 TRB22 TRB23 TRB24	Ortadoğu Anadolu Central East Anatolia	Malatya Van	 Malatya Elazığ Bingöl Tunceli Van Muş Bitlis Hakkari
TRC TRC1 TRC11 TRC12 TRC13 TRC2 TRC21 TRC22 TRC3 TRC31 TRC32 TRC33 TRC34	Güneydoğu Anadolu South East Anatolia	Gaziantep Şanlıurfa Mardin	 Gaziantep Adıyaman Kilis Şanlıurfa Diyarbakır Mardin Batman Şırnak Siirt

ÖZGEÇMİŞ

Doğum Yeri ve Yılı : Bursa 1984

Öğr.Gördüğü Kurumlar :	Başlama Yılı	Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise :	1999	2002	Turhan Tayan Anadolu Lisesi
Lisans :	2003	2007	Uludağ Üniversitesi
Yüksek Lisans :	2007 -		Uludağ Üniversitesi
Doktora :	-	-	

Medeni Durum : Bekâr

Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi: İngilizce-İyi

Çalıştığı Kurum (lar) : Başlama ve AyrılmaTarihleri
2008- ...

Çalışılan Kurumun Adı
Uludağ Üniversitesi

Yurtdışı Görevleri :

Kullandığı Burslar : TÜBİTAK BİDEB2210 Bilim İnsanı Destekleme Bursu

Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Topluluklar :

Editör veya Yayın Kurulu Üyelikleri :

Yurt İçi ve Yurt Dışında katıldığı Projeler :

Yayımlanan Çalışmalar : ”2008 Krizi Mi, Yeniden Dirilen 2001 Krizi Mi?”, **ULUSLARARASI SEMPOZYUM – V-KÜRESEL KRİZ SONRASINDA EKONOMİNİN YENİDEN YAPILANMASI,27-29 Mayıs 2010,Erdek**

“Services for the People with Disabilities in e-Government Applications: The Case of e-Turkey”, **International Symposium on Sustainable Development 2010**, June 8-9,Sarajevo, Bosnia&Herzegovina

“Kredi Kısıtları Altında İktisadi Büyüme-Gelir Dağılımı İlişkisi”, **Yönetim ve Ekonomi Bilimleri Kongresi,9-10 Ekim 2010**, Kuşadası

Diğer :

16.06.2010

Görkem BAHTİYAR